

Academiejaar 2007-2008

**UNIVERSITEIT ANTWERPEN
FACULTEIT TOEGEPASTE ECONOMISCHE WETENSCHAPPEN**

Arbeidsmarkteffecten van de invoering van een basisinkomen in België

Thomas Peeters

Eindverhandeling in het kader van de studie:
Handelsingenieur
Economisch Beleid en Technologie

Promotor:
Prof. dr. Stefan Késenne

Academiejaar 2007-2008

**UNIVERSITEIT ANTWERPEN
FACULTEIT TOEGEPASTE ECONOMISCHE WETENSCHAPPEN**

Arbeidsmarkteffecten van de invoering van een basisinkomen in België

Thomas Peeters

Eindverhandeling in het kader van de studie:
Handelsingenieur
Economisch Beleid en Technologie

Promotor:
Prof. dr. Stefan Késenne

Voorwoord

Zeven jaar geleden zag het er absoluut niet naar uit dat ik ooit nog eens zou proberen een eindverhandeling te schrijven om handelsingenieur te worden. Mijn interesses waren destijds (en zijn nog steeds) heel breed, alles van wiskunde tot kapitein ter lange omvaart interesseerde me. De reden waarom ik uiteindelijk, en met veel plezier, voor een economische studie heb gekozen, is dat er in geen enkele andere wetenschap zo consequent nagedacht wordt over de vraag hoe de levensomstandigheden van zoveel mogelijk mensen tegelijk verbeterd kunnen worden. Er is kritiek mogelijk op bepaalde veronderstellingen die daarbij gemaakt worden, maar economen hebben in de loop der tijden ontegensprekelijk een uniek gamma technieken ontwikkeld om de welvaartseffecten van allerlei maatregelen en systemen te analyseren. Het is dan ook de bedoeling van deze eindverhandeling om uit dit rijke gamma te putten om de welvaartseffecten van een eerder controversieel idee te analyseren. Ik hoop met deze studie van de arbeidsmarkteffecten van de invoering van een basisinkomen een mooi eindpunt te kunnen zetten achter vijf interessante jaren.

Graag zou ik van dit voorwoord gebruik willen maken om enkele mensen te bedanken. Een eerste bedanking gaat naar mijn promotor prof. dr. Stefan Késenne. Niet alleen wil ik hem bedanken voor zijn raadgevingen, correcties en commentaren op deze eindverhandeling, ook voor de andere kansen die hij me al gegeven heeft, ben ik bijzonder dankbaar. Ik zal mijn uiterste best doen deze kansen met beide handen te grijpen. Ik zou ook graag mijn ouders bedanken. Ten eerste voor het feit dat ze me altijd volop gesteund hebben in mijn studie en, ten tweede voor meer praktische zaken zoals de financiering, de catering en het nalezen van deze eindverhandeling. Vervolgens verdient ook mijn vriendin Karen een bedanking, omdat ze in alle omstandigheden op zijn minst interesse geveinsd heeft voor mijn ellenlange verklaringen over wat ik nu juist aan het doen was en, zeer belangrijk, omdat haar constante aandringen op voldoende back-ups van deze eindverhandeling me voor groot onheil heeft behoed. Als laatste zou ik nog enkele medestudenten, meer bepaald Dennis Essers, Tom Loots en Simon Vandenbulcke, willen bedanken voor hun geapprecieerde raadgevingen en gedetailleerde informatie over praktische aangelegenheden.

Thomas Peeters

Inhoudsopgave

VOORWOORD	I
LIJST VAN TABELLEN EN FIGUREN	VIII
INLEIDING	1
HOOFDSTUK 1: HET BASISINKOMEN GEDEFINIEERD	4
1.1 DEFINITIE	4
1.1.1 <i>Een inkomen</i>	4
1.1.2 <i>Betaald door een politieke gemeenschap</i>	5
1.1.3 <i>Aan alle leden van de gemeenschap</i>	5
1.1.4 <i>Op een individuele basis</i>	6
1.1.5 <i>Zonder werk- of middelentest</i>	7
1.1.6 <i>Het onderscheid tussen een basisinkomen en negatieve inkomensbelasting</i>	9
1.2 GRAFISCHE ANALYSE	11
1.2.1 <i>Conditionele Minimuminkomensgarantie</i>	11
1.2.2 <i>Negatieve Inkomensbelasting</i>	13
1.2.3 <i>Universeel Basisinkomen</i>	14
HOOFDSTUK 2: DEFINITIE EN BELANG VAN ARBEIDSMARKTEFFECTEN VAN EEN BASISINKOMEN	16
2.0 INLEIDING	16
2.1 DEFINITIE	17
2.2 DE “EQUITY-EFFICIENCY TRADE-OFF”	18
2.3 HET BELANG VAN ARBEIDSMARKTEFFECTEN	22
HOOFDSTUK 3: ARBEIDSMARKT EN WERKLOOSHEID IN EEN ONTWIKKELDE ECONOMIE	26
3.0 INLEIDING	26
3.1 DE ARBEIDSMARKT IN EEN ONTWIKKELDE ECONOMIE	27
3.1.1 <i>Basismodel van de arbeidsmarkt</i>	28
a. <i>De vraag naar arbeid</i>	28
b. <i>Het aanbod van arbeid</i>	29
c. <i>Een eenvoudige kijk op de arbeidsmarkt</i>	34

3.1.2 <i>Arbeid als heterogene productiefactor</i>	36
a. De duale arbeidsmarkt.....	36
b. Primaire en secundaire aanbieders van arbeid	37
3.1.3 <i>De invloed van vakbonden op de arbeidsmarkt</i>	39
3.2 WERKLOOSHEID IN EEN ONTWIKKELDE ECONOMIE.....	44
3.2.1 <i>Soorten Werkloosheid</i>	45
3.2.2 <i>Grafische analyse: werkloosheid op een ontwikkelde arbeidsmarkt</i>	48
HOOFDSTUK 4: ARBEIDSMARKTEFFECTEN VAN DE INVOERING VAN EEN	
BASISINKOMEN: THEORETISCHE RESULTATEN.....	50
4.0 INLEIDING.....	50
4.1 EEN INTUÏTIEVE KIJK OP ARBEIDSMARKTEFFECTEN	51
4.1.1 <i>Werkenden</i>	51
4.1.2 <i>Uitkeringsgerechtigde werklozen</i>	53
4.1.3 <i>Niet-actieven zonder uitkering</i>	54
4.1.4 <i>Studenten en gepensioneerden</i>	54
4.1.5 <i>Arbeidsvraag</i>	56
4.1.6 <i>Conclusie</i>	57
4.2 ANALYSE VAN ARBEIDSMARKTEFFECTEN MET ECONOMISCHE MODELLEN	61
4.2.1 <i>Arbeidsmarkteffecten op een competitieve arbeidsmarkt</i>	61
a. Modelspecificaties.....	61
b. Resultaten	62
4.2.2 <i>Arbeidsmarkteffecten in een model met primaire en secundaire sector</i>	66
a. Modelspecificaties.....	66
b. Resultaten	69
4.2.3 <i>Arbeidsmarkteffecten in een model met vakbonden op de arbeidsmarkt</i>	74
a. Statische modelspecificaties.....	74
b. Statisch model: resultaten.....	76
c. Dynamisch model.....	78
4.2.4 <i>Besluit</i>	82
HOOFDSTUK 5: ARBEIDSMARKTEFFECTEN VAN DE INVOERING VAN EEN	
BASISINKOMEN IN BELGIË: EMPIRISCHE RESULTATEN	83
5.0 INLEIDING.....	83
5.1 UITZICHT VAN DE ARBEIDSMARKT IN BELGIË.....	84

5.1.1 <i>De heterogeniteit van arbeid in België</i>	84
5.1.2 <i>Vakbonden in België</i>	88
5.2 EMPIRISCH ONDERZOEK NAAR ARBEIDSMARKTEFFECTEN	90
5.2.1 <i>Enquêtes naar arbeidsaanbod</i>	90
5.2.2 <i>Natuurlijke en artificiële experimenten</i>	90
5.2.3 <i>Simulaties met econometrische modellen</i>	92
5.3 BASISINKOMEN EN ARBEIDSAANBOD IN BELGIË: ENKELE SIMULATIES	96
5.3.1 <i>Activiteit van de Belgische bevolking</i>	96
5.3.2 <i>Belastingvoet en mogelijke hoogte van het basisinkomen</i>	98
5.3.3 <i>Basisinkomen, belastingdruk en arbeidsaanbod in België</i>	102
5.4 WERKLOOSHEIDIMPACT VAN EEN BASISINKOMEN IN BELGIË	107
BESLUIT	110
LITERATUURLIJST	113
APPENDIX 1: MODELSPECIFICATIES VAN THEORETISCHE MODELLEN UIT	
HOOFDSTUK 4	119
1. MODEL SECTIE 4.2.1	119
2. MODEL SECTIE 4.2.3	119

Lijst van tabellen en figuren

<u>Tabel 1.1:</u> Hoogte van de werkloosheidsuitkering in percent van het laatste brutoloon.....	6
<u>Tabel 2.1:</u> Vergelijking tussen equity efforts en efficiency voor landen opgenomen in de Luxembourg Income Study.....	19
<u>Tabel 2.2:</u> Regressieresultaten met E-views op basis van gegevens Pressman.....	20
<u>Tabel 2.3:</u> Bevolking, betaalde werkgelegenheid en percentage actieven in België gedurende de 2 ^e helft van de 20 ^e eeuw.....	24
<u>Tabel 4.1:</u> Een intuïtieve analyse van arbeidsmarkteffecten bij de invoering van een basisinkomen.....	59
<u>Tabel 4.2:</u> Maximum belastingverhoging en relatieve kosten tewerkstelling/werkloosheidsuitkering op basis van het duaal model van Atkinson (1994).....	72
<u>Tabel 4.3:</u> Effecten van de vervanging van werkloosheidsuitkering door basisinkomen onder $t < ub/(ub + e)$	73
<u>Tabel 4.4:</u> Theoretische impact van de invoering van een basisinkomen op verschillende vormen van werkloosheid.....	82
<u>Tabel 5.1:</u> Gemiddeld bruto maandloon in België en de gewesten per beroepscategorie in oktober 2005.....	84
<u>Tabel 5.2:</u> Gemiddeld bruto maandloon in België en de gewesten per bedrijfstak in oktober 2005.....	85
<u>Tabel 5.3:</u> Het arbeidsaanbod en de verloning in België volgens scholingsniveau in oktober 2005.....	86
<u>Tabel 5.4:</u> werkzaamheidsgraad, deeltijds werk en werkloosheid bij mannen en vrouwen in België in 2006.....	87
<u>Tabel 5.5:</u> Grootte van de 3 grootste vakbonden in België en totale syndicalisatiegraad in percent van totale hoeveelheid werknemers en werklozen.....	88
<u>Tabel 5.6:</u> Syndicalisatiegraad in OECD-landen.....	89
<u>Tabel 5.7:</u> De arbeidsmarkteffecten van de invoering van een basisinkomen.....	92
<u>Tabel 5.8:</u> arbeidsparticipatie in 2015 met en zonder invoering van een basisinkomen.....	94
<u>Tabel 5.9:</u> Activiteitsstatus van de Belgische bevolking (in 1000 personen).....	96
<u>Tabel 5.10:</u> vergelijking scholing werklozen en werkende vrouwen.....	97
<u>Tabel 5.11:</u> Bepaling rechthebbenden basisinkomen en toeslag voor gepensioneerden.....	99

<u>Tabel 5.12</u> : Mogelijke besparingen in de begroting van de RSZ, cijfers 2006 (in miljoen euro).....	100
<u>Tabel 5.13</u> : Uitgaven en inkomsten van de Belgische overheid in 2006.....	101
<u>Tabel 5.14</u> : Berekening van belastingtarief nodig om een basisinkomen in België te financieren, op basis van fiscaal jaar 2006.....	102
<u>Tabel 5.15</u> : belastingdruk op arbeid en kapitaal in België in 2006.....	103
<u>Tabel 5.16</u> : Substitutie- en inkomenseffect op arbeidsaanbod van vrouwen voor verschillende hoogtes van het basisinkomen.....	105
<u>Tabel 5.16</u> : Inactiviteitsduur van de werklozen in België in 2005.....	109

<u>Figuur 1.1:</u> Opdeling van werkloosheidsuitkeringssystemen.....	8
<u>Figuur 1.2:</u> Verhouding tussen bruto- en netto-inkomen onder een conventioneel systeem met gegarandeerd minimuminkomen.....	11
<u>Figuur 1.3:</u> Verhouding tussen bruto- en netto-inkomen onder een systeem van negatieve inkomensbelasting (NIT).....	13
<u>Figuur 1.4:</u> Verhouding tussen bruto- en netto-inkomen in een stelsel met basisinkomen.....	14
<u>Figuur 2.1:</u> Verloop van het hoogst mogelijke basisinkomen in functie van het belastingtarief, met en zonder arbeidsmarkteffecten.....	23
<u>Figuur 3.1:</u> Arbeidsaanbod van een gezin met productie van markt- en huishoudgoederen...	31
<u>Figuur 3.2:</u> Een basismodel van de arbeidsmarkt.....	35
<u>Figuur 3.3:</u> De arbeidsmarkt met vakbonden: monopolie en efficiënt bargaining.....	42
<u>Figuur 3.4:</u> De goederenmarkt in een situatie met prijs- en loonrigiditeit en de soorten werkloosheid op een ontwikkelde arbeidsmarkt.....	48
<u>Figuur 4.1:</u> Netto-inkomen en bruto-inkomen bij basisinkomen en voorwaardelijke werkloosheidsuitkering.....	51
<u>Figuur 4.2:</u> Belastingvoet om eenzelfde hoogte van basisinkomen en werkloosheidsuitkering te bereiken.....	64
<u>Figuur 4.3:</u> Hoogte van het arbeidsaanbod onder basisinkomen en werkloosheidsuitkering op competitieve arbeidsmarkt.....	65
<u>Figuur 4.4:</u> Het model met kapitaalintensieve sector (y) en arbeidsintensieve sector (x) met “efficiency wages”.....	69
<u>Figuur 4.5:</u> Economie met arbeids- en kapitaalintensieve sector en “efficiency wages”: effect van een werkloosheidsuitkering.....	70
<u>Figuur 4.6:</u> loonbepaling basisinkomen en werkloosheidsuitkering bij collectieve onderhandeling.....	77
<u>Figuur 4.7:</u> Werkloosheid en netto loonvoet bij een stijging van een gedeeltelijk (boven) en volledig (onder) basisinkomen met WS- en PS-curves.....	79
<u>Figuur 5.1:</u> Werkloosheid in België (1982-2007), enkel verklaard door een lineaire trend (a) en verklaar door een lineaire trend en het BNP (b).....	107

Inleiding

Het idee van een universeel basisinkomen is al dikwijls voorwerp geweest van felle debatten tussen voor- en tegenstanders. De argumenten die daarbij naar voor geschoven werden en worden, zijn dikwijls van heel diverse aard en spelen in op verschillende aspecten van het idee. Een van de belangrijkste dimensies van het basisinkomen is ongetwijfeld economisch van aard. Op dit aspect van het basisinkomen zal in deze eindverhandeling ingegaan worden. Daarbij wordt een van de cruciale economische vragen over het basisinkomen van naderbij bekeken, namelijk de vraag hoe de arbeidsmarkt op de invoering van een basisinkomen zal reageren.

Het is dus uitdrukkelijk niet de bedoeling de geschiedenis van het basisinkomen te schetsen, noch die van het wetenschappelijk debat over het basisinkomen, noch die van eventuele realisaties van het idee in het verleden (voor meer informatie over deze aspecten zie: Block & Somers, 2005 en Van Trier, 1995). Ook de discussie over de politieke haalbaarheid wordt niet beschreven, er wordt ook geen stelling ingenomen in dit debat. In wat volgt wordt er op een ietwat naïeve manier van uitgegaan dat het basisinkomen zonder noemenswaardige politieke tegenstand kan worden ingevoerd. Een mijn inziens verwante discussie is die over de ethische grondslagen van het basisinkomen (zie bijvoorbeeld Van Parijs, 1992). Een goede ethische verantwoording is immers noodzakelijk om tot maatschappelijke aanvaarding te komen en zo een politieke doorbraak te forceren. De ethische dimensie van het basisinkomen wordt niet uitvoerig toegelicht, noch onderzocht. Ook in dit debat wordt duidelijk geen stelling ingenomen. Wat de sociale aanvaarding van het basisinkomen betreft, wordt een gelijkaardige houding aangenomen als ten aanzien van de politieke haalbaarheid, ze wordt simpelweg verondersteld.

Het negeren van deze aspecten die het basisinkomen omringen, houdt geenszins een ontkenning in van hun belang in. Er wordt niet op ingegaan om de weg vrij te maken voor een positieve, economische analyse van de arbeidsmarkteffecten van een basisinkomen, los van elke normatieve of ideologische overweging. Concreet worden de volgende onderzoeksvragen naar voren geschoven:

- In welke opzichten verschillen een systeem met basisinkomen en een systeem met voorwaardelijke uitkering van elkaar?

- Wat is het belang van arbeidsmarkteffecten voor de economische haalbaarheid van een basisinkomen en welke plaats nemen ze in binnen de discussie over het basisinkomen?
- Wat zal in theorie het effect zijn van de invoering van een basisinkomen op het arbeidsaanbod, de arbeidsvraag en de werkloosheid?
- Welke van deze theoretische effecten zullen in de context van de Belgische arbeidsmarkt het grootste belang hebben?

Om op deze vragen een antwoord te zoeken, zal dit eindwerk gestructureerd worden in 5 hoofdstukken.

Een eerste hoofdstuk definieert en illustreert het concept basisinkomen. Verschillende elementen uit de basisdefinitie worden nader bekeken om het onderscheid met huidige vormen van werkloosheidsvergoeding duidelijk te maken. Vervolgens wordt ingegaan op het onderscheid tussen basisinkomen en negatieve inkomensbelasting. Een grafische analyse van de verschillende herverdelingsmechanismen sluit dit eerste hoofdstuk af.

Het belang van de studie van arbeidsmarkteffecten wordt behandeld in hoofdstuk 2. Eerst wordt een definitie gegeven van arbeidsmarkteffecten, vervolgens wordt besproken wat het belang is van deze effecten binnen het kader van de discussie rond de mogelijkheid van inkomensherverdeling en de discussie over de economische haalbaarheid van het basisinkomen.

In hoofdstuk 3 wordt kort een theoretisch model van de arbeidsmarkt geformuleerd, uiteraard met de focus op een ontwikkelde economie. De analyse start van een eenvoudige kijk op de arbeidsmarkt, een beeld dat vervolgens aangepast wordt door rekening te houden met de heterogeniteit van arbeid en de aanwezigheid van vakbonden. In een tweede deel van dit hoofdstuk wordt gewezen op de verschillende soorten en oorzaken van werkloosheid.

Een theoretische benadering van de arbeidsmarkteffecten van een basisinkomen komt aan bod in het vierde hoofdstuk van deze verhandeling. Hierbij worden verschillende manieren om de analyse te voeren naast elkaar gelegd. Eerst wordt bekeken wat de verwachte reactie van verschillende groepen in de samenleving op de invoering van een basisinkomen zou zijn. Zo ontstaat een beeld van de reactie van het arbeidsaanbod en de arbeidsvraag. Vervolgens wordt

aan de hand van enkele theoretische modellen, die telkens andere aspecten van de arbeidsmarkt benadrukken, nagegaan hoe het basisinkomen zal inwerken op de verschillende soorten werkloosheid in een ontwikkelde economie.

Het vijfde onderdeel van deze verhandeling is empirisch van opzet. Eerst wordt onderzocht hoe de reële situatie op de Belgische arbeidsmarkt ingepast kan worden in het theoretisch model van de arbeidsmarkt uit hoofdstuk 3. Ook de resultaten van empirisch onderzoek die in de literatuur terug te vinden zijn, komen aan bod. In het derde deel van dit hoofdstuk wordt getracht een idee te geven van de impact van een basisinkomen op de belastingdruk en het arbeidsaanbod in België. Ten slotte wordt bekeken hoe de werkloosheid in België op de invoering van een basisinkomen zou reageren.

Hoofdstuk 1: Het basisinkomen gedefinieerd

1.1 Definitie

Een eerste belangrijke vraag die beantwoord dient te worden is uiteraard wat een basisinkomen juist is. Talrijke definities zijn in het verleden reeds naar voor geschoven. Een bruikbare en duidelijke definitie wordt gegeven door het Basic Income European Network (BIEN) dat zich in 2004 herdoopte tot Basic Income Earth Network (Lewis e.a., 2005). Deze definitie is terug te vinden bij Philippe Van Parijs (2000) op pagina 3:

“A basic income is an income paid by a political community to all its members on an individual basis without means test or work requirements.”

Sommige auteurs voegen hieraan toe dat het basisinkomen een bepaalde levensstandaard zou moeten garanderen aan alle burgers. Ook wordt soms de toevoeging gemaakt dat het om een belastingvrije som zou moeten gaan. Hierover is echter geen algemene instemming te vinden, daarom wordt in wat volgt de definitie van het Basic Income Earth Network behouden. Enkele elementen uit deze definitie worden nader bekeken om het verschil tussen het basisinkomen en andere systemen duidelijk te maken. (Gielen, 2000, blz.8)

1.1.1 Een inkomen

Een eerste belangrijk kenmerk is het feit dat het basisinkomen een inkomen in geld is. Dit inkomen is dus nadrukkelijk geen in-kind transfer van goederen. Systemen die steunen op vouchers die enkel aan bepaalde goederen kunnen worden besteed (voedselbonnen, stookoliefonds,...), of goederen en diensten die door de overheid gratis ter beschikking worden gesteld (onderwijs,...) zijn geen vormen van basisinkomen. De ontvanger van een basisinkomen heeft de volledige beschikking over het bedrag dat hem of haar wordt toebedeeld. Het staat de ontvanger vrij dit bedrag te sparen, te investeren of ermee te consumeren. De overheid mengt zich op geen enkele manier in de keuzes die de individuele burger hierover maakt. (Van Parijs, 2000)

Een ander aandachtspunt is de periodiciteit waarmee een basisinkomen moet worden uitbetaald. Ackerman en Alstott (1999) stellen een eenmalige toelage voor bij het begin van

iemands volwassen leven, een idee dat teruggaat op voorstellen die Thomas Paine als eerste in 1796 reeds formuleerde. Een meer gebruikelijke opvatting is dat het basisinkomen zou worden betaald met een periodiciteit die overeenstemt met die van andere gangbare uitkeringen. Een maandelijks uitkering van het basisinkomen zou met dit idee overeenstemmen. Tussen beide opvattingen bestaat uiteraard een groot verschil en hun invoering zou resulteren in zeer verschillende situaties. Door de mogelijkheid om het eenmalige basisinkomen te investeren en zo annuïteiten te verdienen of een maandelijks uitkering als onderpand voor een lening te gebruiken kan men deze verschillen evenwel enigszins overbruggen. (Groot, 2004, blz. 16 & Van Parijs, 2000, blz. 3) In deze verhandeling zal gebruik gemaakt worden van een basisinkomen dat maandelijks wordt uitbetaald. Dit vergemakkelijkt de analyse van de arbeidsmarkteffecten en laat toe een gemakkelijkere vergelijking met de werkloosheidsuitkering te maken.

1.1.2 Betaald door een politieke gemeenschap

Een politieke gemeenschap betaalt het basisinkomen uit. Meestal wordt hierbij gedacht aan een georganiseerde natiestaat. Het is echter ook mogelijk dat een kleinere politieke entiteit een basisinkomen zou uitbetalen aan zijn onderdanen. Zo wijst Anderson (2002) op het bestaan van een basisinkomen in de staat Alaska, deelstaat van de VS. In deze verhandeling wordt ervan uitgegaan dat de federale Belgische overheid zich bezighoudt met de uitbetaling van een basisinkomen. Dit vergemakkelijkt opnieuw de vergelijking met de werkloosheidsuitkering die eveneens door de federale overheid uitbetaald wordt. De definitie van een basisinkomen specificceert niet hoe de overheid het geld voor de uitbetaling moet verzamelen. Bijgevolg liggen verschillende financieringsvormen open. (Van Steenberghe, 2005 en Van Parijs, 2000, blz. 4)

1.1.3 Aan alle leden van de gemeenschap

De hierboven gegeven definitie van het basisinkomen stelt dat elk lid van de politieke gemeenschap recht heeft op een basisinkomen. Concreet zou dit willen zeggen dat zowel kinderen, mensen op beroepsleeftijd als gepensioneerden recht hebben op een basisinkomen. Gezien de focus van deze verhandeling op de arbeidsmarkt ligt, is vooral de groep mensen op actieve leeftijd van belang. Hoewel het invoeren van een basisinkomen ter vervanging van de kinderbijslag misschien interessante effecten zou hebben, worden mogelijkheden in die

richting niet geanalyseerd. (Walter, 1989, blz. 18) Bijgevolg zal in ons model het basisinkomen uitgekeerd worden aan alle leden van de gemeenschap die ouder zijn dan 20 jaar.

Los van de leeftijdscategorieën die het basisinkomen ontvangen staat de vraag wie beschouwd wordt als lid van de politieke gemeenschap. Er bestaat de optie hiervoor naar de nationaliteit van de betrokkene te kijken, of naar zijn woonplaats. (Van Parijs, 2004, blz.12) In navolging van de werkloosheidsuitkering zal hier verondersteld worden dat iedereen die in België gedomicilieerd is recht heeft op het basisinkomen.

1.1.4 Op een individuele basis

Een basisinkomen wordt individueel uitgekeerd. De familie- of thuissituatie van iemand heeft geen invloed op de hoogte van het basisinkomen. Bij de werkloosheidsuitkering hebben deze factoren wel invloed. Hier ligt een eerste verschil met de werkloosheidsuitkering. Uit tabel 1.1 blijkt dat de hoogte van de werkloosheidsuitkering wordt bepaald op basis van het laatst bekende brutoloon. Hierbij hanteert de overheid een maximum voor het laatste brutoloon van 1832 euro.

	samenwonenden met gezinslast	alleenwonenden	samenwonenden
1ste periode = 1ste jaar werkloosheid	60%	60%	58%
2de periode = eerste 3 maanden van het 2 ^{de} jaar (soms verlengd)	60%	53%	40%
3de periode = na de tweede periode	60%	53%	forfaitaire uitkering (behalve uitzonderingen)

Tabel 1.1: Hoogte van de werkloosheidsuitkering in percent van het laatste brutoloon, bron: Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening, 2008a, blz.2.

Werklozen die meer verdienen, hebben van deze extra inkomsten dus geen voordeel meer tijdens hun werkloosheid. De werkloosheidsuitkering varieert voor 3 categorieën: de samenwonenden met gezinslast, alleenwonenden en samenwonenden. Samenwonenden met gezinslast zijn werklozen die samenwonen met echtgenoten en/of kinderen die zelf geen

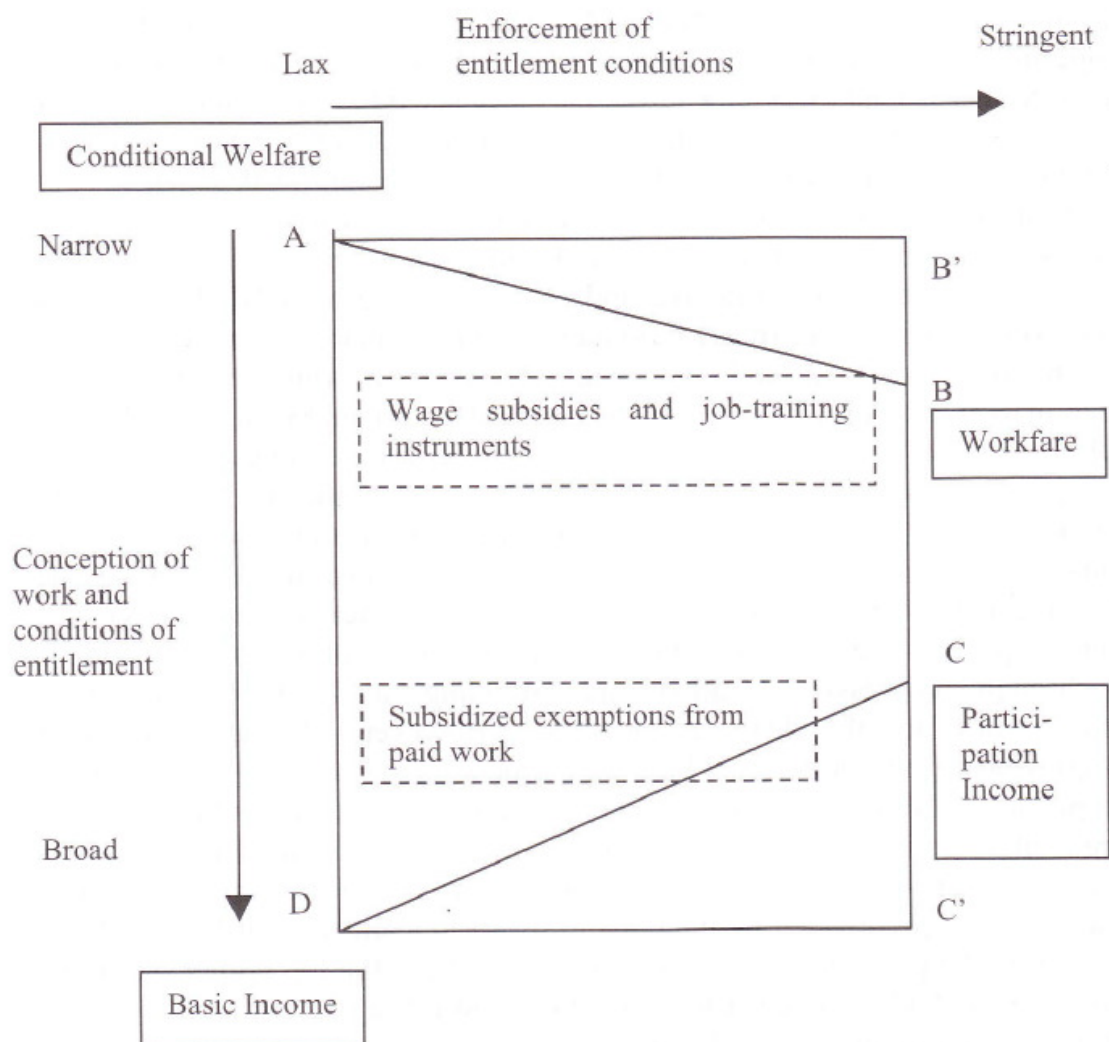
inkomen uit arbeid en geen vervangingsinkomen hebben. Wanneer een werkloze samenwoont met personen die wel een inkomen uit arbeid of een vervangingsinkomen hebben, hoort hij in de categorie samenwonenden. In de derde periode valt hij/zij terug op de forfaitaire uitkering die 421,20 Euro omvat. De categorie alleenwonenden omvat werklozen die alleen wonen, met uitzondering van mensen die onderhoudsgeld betalen aan een ex-partner. In dat geval zal de alleenwonende werkloze beschouwd worden als samenwonende met gezinslast. (Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening, 2008a)

1.1.5 Zonder werk- of middelentest

Het basisinkomen wordt toegekend zonder een werk- of middelentest uit te voeren. Zowel werkenden als werklozen hebben bijgevolg recht op een basisinkomen. Bovendien moet men zelfs niet meer aantonen op zoek te zijn naar werk of überhaupt bereid werk te aanvaarden. Een evident gevolg van het wegvallen van de werkttest is dat studenten, wanneer ze oud genoeg zijn, ook recht hebben op een basisinkomen. Deze groep is daarentegen uitgesloten van de werkloosheidsuitkering. De financiële situatie van de ontvangers van een basisinkomen heeft evenmin invloed op de hoogte van de uitkering. Armen en rijken krijgen met andere woorden exact hetzelfde bedrag uitgekeerd. (Rijksdienst voor Arbeidsbemiddeling, 2008b en Van Parijs, 2000, blz.6-9)

Het wegvallen van de werk- en middelentest vormt ongetwijfeld het voornaamste verschil met de systemen van werkloosheidsuitkering die nu in gebruik zijn. Groot (2004) maakt een opdeling tussen verschillende systemen aan de hand van figuur 1.1. Deze opdeling gebeurt aan de hand van 2 dimensies. De horizontale as geeft weer in welke mate de overheid de voorwaarden om een uitkering te bekommen laks, dan wel strikt toepast. Op de verticale as kan afgelezen worden of de overheid een enge, dan wel een brede opvatting hanteert over de condities waaraan men moet voldoen om een uitkering te bekommen. Indien de overheid een systeem hanteert waarbij betaald werk (liefst in de private sector) wordt gehanteerd als maatstaf, dan zal ze bovenaan in het diagram terechtkomen. Beschouwt ze daarentegen onbetaald, informeel werk als gelijkwaardig aan betaald werk dan komt ze eerder onderaan terecht. Op deze manier komt men tot een onderscheid tussen 4 verschillende systemen. De “Conditional Welfare” is een systeem waarbij de overheid een uitkering betaalt aan mensen die beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt, maar geen betaalde betrekking hebben. De controle op hun zoekactiviteit is echter minimaal. Het systeem “Workfare” daarentegen hanteert dezelfde enge opvatting over de voorwaarden waaraan men moet voldoen, maar de

controle hierop is veel strenger. De werkloze is de facto verplicht een betaalde betrekking te accepteren als deze hem wordt aangeboden, anders verliest hij/zij het recht op een uitkering. Opschuiven in de richting van een “workfare”- systeem kan gebeuren door een beleid met loonsubsidies en opleidingen. Wanneer de definitie van wat men onder werk verstaat wordt verruimd en de overheid ook toelaat onbetaalde activiteiten te verrichten, zonder echter de controle hierop te laten varen, gaat men naar een systeem van “Participation Income”. Wanneer de overheid geen controles uitvoert, noch qua middelen noch qua werkwillegheid, en een ruime opvatting hanteert ten aanzien van de activiteiten die iemand mag ondernemen, komen we terecht bij een echt basisinkomen. (Groot, 2004, blz. 1-4)

Figuur 1.1: Opdeling van werkloosheidsuitkeringssystemen, bron: Groot, 2004, blz. 2.

Het huidige Belgische systeem bevindt zich dus eerder bovenaan. Het criterium om in aanmerking te komen voor een uitkering is het zoeken van betaald werk op de arbeidsmarkt.

Personen die enkel vrijwilligerswerk of informeel huishoudelijk werk wensen te verrichten komen niet in aanmerking voor een uitkering. Integendeel, een werkloze moet aan bepaalde voorwaarden voldoen om vrijwilligerswerk te mogen uitvoeren. Wat betreft de gestrengheid waarmee op de voorwaarden wordt toegezien, evolueert het Belgisch systeem door het recente activeringsbeleid, meer en meer naar de rechterkant van het schema.

1.1.6 Het onderscheid tussen een basisinkomen en negatieve inkomensbelasting

Het basisinkomen zoals in sectie 1.1 gedefinieerd, wordt uitdrukkelijk uitbetaald aan alle ontvangers. Bij hogere inkomens wil dit zeggen dat de staat eerst een som geld uitbetaalt om deze vervolgens via de inkomstenbelasting terug te ontvangen. Een alternatief systeem dat deze dubbele transactie vermijdt is de negatieve inkomensbelasting (NIT). De hogere inkomens krijgen een belastingvermindering, de lagere een echte uitbetaling. (Van Parijs, 2004, blz. 8)

Hoewel ze vaak als equivalente, of toch zeer verwante, systemen worden beschreven, dienen hierbij toch enkele bedenkingen geplaatst te worden. Walter (1989) wijst erop dat de uiteindelijke resultaten weliswaar dikwijls dezelfde zijn, maar dat er grondige conceptuele verschillen tussen beide bestaan. Ten eerste is de negatieve inkomensbelasting in essentie wel een conditioneel schema, aangezien de hoogte van het inkomen wel degelijk bepalend is voor de manier waarop de uitbetaling gebeurt. Ten tweede gaan de meeste voorstellen aangaande NIT werken op het niveau van het gezin eerder dan op het niveau van de afzonderlijke individuen. De grootte van de transfers tussen gezinsleden wordt dan opnieuw belangrijk. Behalve deze 2 aspecten, voegt Walter nog een derde, meer technische bedenking toe. Het berekenen en uitbetalen van de correcte inkomensbelasting gebeurt nu op jaarlijkse basis. Wanneer er echter gezinnen in andere inkomensomstandigheden terechtkomen in de loop van het jaar, dan zou een snellere afhandeling nodig zijn. Er kan immers verondersteld worden dat gezinnen die op de NIT terugvallen deze periode niet kunnen overbruggen met behulp van aangelegde spaarreserves. De vraag of het haalbaar is inkomensbelastingen op een maandelijkse basis te berekenen en te innen in een land als België, waar jaarlijkse belastingaanslagen met een vertraging van een jaar of meer in de bus vallen, dringt zich op. Volgens Walter zouden veranderingen tussen verschillende betrekkingen en variabele

maandelijkse inkomens (denken we bijvoorbeeld aan zelfstandigen in de toeristische sector) problematisch zijn in de bepaling van de correcte NIT per maand. (Walter, 1989, blz. 19-22)

Groot (2004) voegt hier nog een verschil aan toe dat verband houdt met risico aversie en de armoedeval:

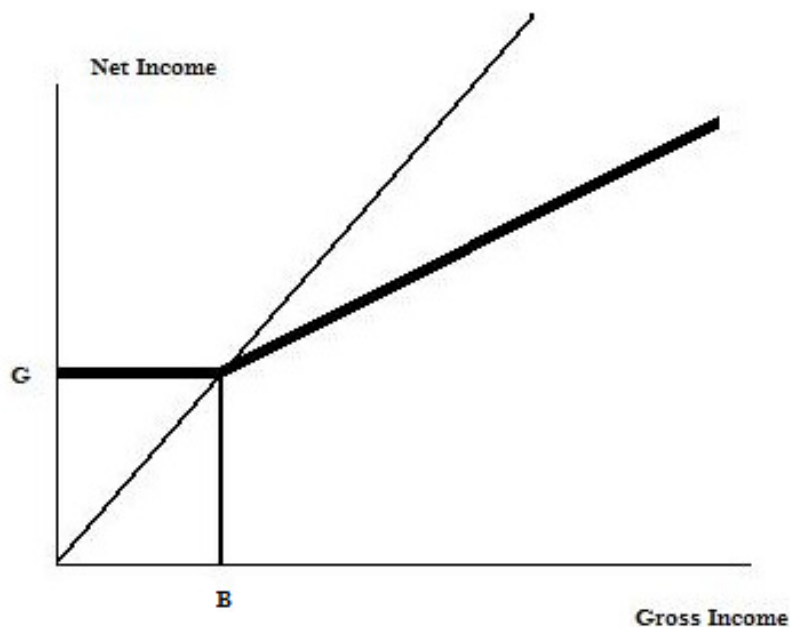
“The risk of administrative time lags – especially among people who may have a limited knowledge of their entitlements and the fear of going into debt, or for people who are likely to have no savings to fall back on – may make sticking to the benefits the wisest option. Unlike a NIT, a UBI provides a firm basis of income that keeps flowing whether one is in or out of work. And it is therefore far better suited to handle this aspect of the poverty trap” (Groot, 2004, blz. 15-16)

Een groot voordeel op het gebied van armoedebestrijding van het basisinkomen tegenover de NIT is dat de ontvangers van een basisinkomen geen enkel initiatief moeten nemen. Daardoor zou het basisinkomen op een effectieve manier ook die mensen bereiken die zich door onwetendheid of onkunde niet aanmelden voor allerlei conditionele steunmaatregelen. (Groot, 2004, blz. 15)

1.2 Grafische Analyse

De verschillen tussen een basisinkomen en andere uitkeringssystemen komen nog duidelijker tot uiting met behulp van een grafische analyse. Een dergelijke grafische analyse is terug te vinden bij verschillende auteurs, onder andere Van Parijs (2000) en Van Trier (1995). Ze zullen een goed hulpmiddel blijken bij de analyse van de arbeidsmarkteffecten in latere hoofdstukken. In de grafieken is de letter B toegevoegd, deze toevoeging heeft tot doel de verklaringen bij de grafieken te vereenvoudigen en verandert niets aan de inhoud of betekenis ervan.

1.2.1 Conditionele Minimuminkomensgarantie

Figuur 1.2: Verhouding tussen bruto- en netto-inkomen onder een conventioneel systeem met gegarandeerd minimuminkomen bron: Van Parijs, 2000, blz. 24

Op de grafiek in figuur 1.2 wordt het verband tussen het netto inkomen en bruto inkomen gegeven in een maatschappij die een systeem hanteert met een gegarandeerd minimuminkomen. De horizontale as kan alternatief geïnterpreteerd worden als een continuüm van burgers, gerangschikt van de laagste inkomens links tot de hoogste inkomens rechts. Op de verticale as kan worden afgelezen hoe hoog het inkomen van deze burgers na het herverdelingsmechanisme uitvalt. De vette lijn geeft dit uiteindelijke verband, de dunnere

lijn geeft de 45 graden relatie en dus feitelijk de situatie in geval er geen enkel systeem van herverdeling zou bestaan. (Van Trier, 1995, blz. 11)

Zoals op de grafiek kan worden afgelezen, wordt elk bruto-inkomen dat beneden een bepaalde grens (B) valt, vervangen door een uitkering met hoogte G. In de grafiek wordt abstractie gemaakt van verschillen die in de realiteit bestaan ten aanzien van het niveau G. Deze verschillen kunnen het gevolg zijn van de gezinssituatie, de werkgeschiedenis of de leeftijd van de betrokkenen, zoals in sectie 1.1.4 werd belicht. Essentieel is echter dat de beslissing om al dan niet betaalde arbeid te verrichten en daarbij een inkomen te verwerven dat lager dan B uitkomt, geen invloed heeft op de hoogte G. Inkomen verwerven dat onder het niveau B uitkomt, heeft bijgevolg geen netto-opbrengst voor personen die zich links van B bevinden. In feite worden personen die zich in dit gebied bevinden dus geconfronteerd met een inkomensbelasting van 100 procent. Dit verschijnsel wordt in de literatuur de “unemployment trap” genoemd. (Van Parijs, 2000, blz. 7)

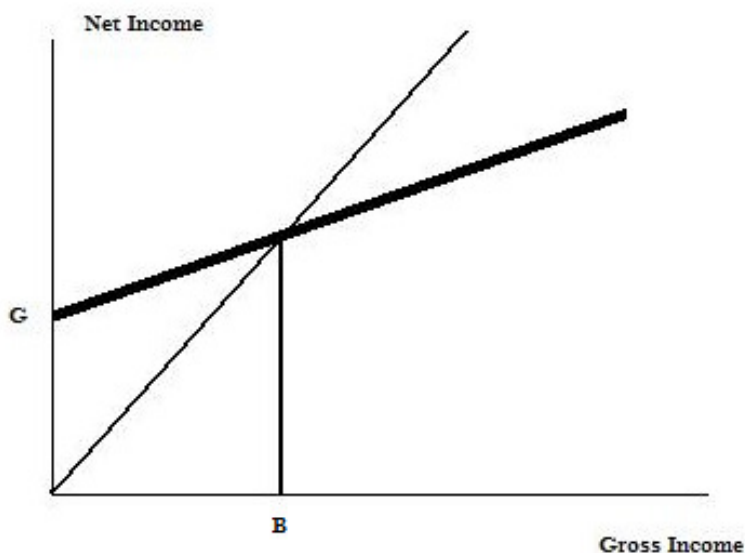
Alle bruto-inkomens die een niveau bereiken dat boven B uitstijgt, worden belast met een lineaire inkomensbelasting om de transfers in de economie te betalen. Het eerste deel B van het bruto-inkomen is vrijgesteld van belasting op de rest van hun inkomen wordt een procentuele belasting geheven zonder progressieve structuur, een zogenaamde “flat tax”. Ook hier wordt de realiteit met andere woorden ietwat vereenvoudigd, aangezien de meeste westerse landen, en ook België, een progressieve belastingstructuur hanteren. (Atkinson, 1995, blz.46)

In de grafiek komt tot uiting dat de uitkering met hoogte G conditioneel is. Ze wordt niet universeel toegekend, enkel aan personen die zich links van B bevinden. In sommige systemen wordt er zelfs geëist dat er geen enkel ander inkomen beschikbaar is. De mate waarin dit systeem herverdelend werkt, komt tot uitdrukking in de verticale afstand tussen de 45 gradenlijn en de vette lijn op de grafiek. Deze afstand hangt in grote mate af van de gehanteerde hoogte voor het bedrag G en de aanslagvoet van de inkomensbelasting die geheven wordt. Met andere woorden de herverdelende eigenschappen hangen in grote mate af van de concrete invulling van het systeem, eerder dan van het concept dat erachter schuilgaat. (Van Parijs, 2000, blz.7)

1.2.2 Negatieve Inkomensbelasting

Op figuur 1.3 wordt de verhouding tussen bruto- en netto-inkomsten gegeven onder een systeem van negatieve inkomensbelasting. De interpretatie van de assen in deze grafiek is volledig analoog aan deze uit figuur 1.2. Opnieuw stelt de dikke lijn de uiteindelijke inkomensverdeling voor, en wordt deze geconfronteerd met de dunnere 45-gradenlijn. Het punt waar beiden elkaar snijden, wordt opnieuw aangegeven door de letter B.

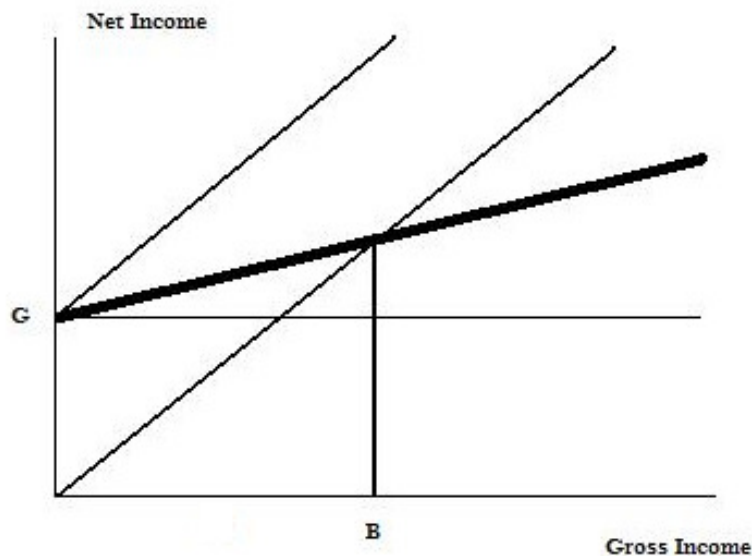
Links van B bevinden zich de netto-ontvangers van het herverdelingsmechanisme. Deze mensen ontvangen van de overheid een bedrag bovenop hun bruto-inkomen. De hoogte van deze bijdrage is wel afhankelijk van de hoogte van hun bruto-inkomen. In de meeste schema's wordt verondersteld dat ook andere factoren, zoals familiale situatie en leeftijd een invloed kunnen hebben op de hoogte van dit bedrag. Mensen die geen bruto-inkomen hebben, ontvangen het bedrag G, hetgeen ook hier een soort van bestaansminimum vormt. Een belangrijk verschil ten overstaan van figuur 1.2 is de afwezigheid van een vlak stuk in de curve. Het loont in dit stelsel altijd om te werken en op deze manier kan de "unemployment trap" omzeild worden. (Van Parijs, 2000, blz.8)

Figuur 1.3: Verhouding tussen bruto- en netto-inkomen onder een systeem van negatieve inkomensbelasting (NIT) bron: Van Parijs, 2000, blz. 25

Personen die een bruto-inkomen hebben dat B overstijgt, worden ook hier belast met een inkomensbelasting die niet progressief van aard is. Zoals eerder vermeld is dit voor de meeste ontwikkelde landen een vereenvoudiging van de actuele situatie.

1.2.3 Universeel Basisinkomen

Figuur 1.4: Verhouding tussen bruto- en netto-inkomen in een stelsel met basisinkomen bron: Van Parijs, 2000, blz. 25

In figuur 1.4 wordt de verhouding tussen bruto- en netto-inkomen weergegeven in een systeem waar een universeel basisinkomen wordt gecombineerd met een “flat tax”. De dikke lijn stelt opnieuw de uiteindelijke verhouding tussen netto- en bruto-inkomen voor, de 45-gradenlijn stelt opnieuw de situatie voor zonder enige vorm van herverdeling. De horizontale lijn op hoogte G geeft het basisinkomen weer, de dunne lijn die in G aanvangt en evenwijdig met de 45-gradenlijn loopt, stelt het inkomen (i.e. het basisinkomen plus conditioneel inkomen uit andere bronnen) voor de heffing van de “flat tax” voor. (Van Parijs, 2000, blz. 8)

Het is duidelijk dat het basisinkomen gecombineerd met een “flat tax” ex post hetzelfde resultaat oplevert als het systeem met negatieve inkomensbelasting uit de vorige sectie, vermits uiteraard de parameters van het systeem op dezelfde hoogte vastgelegd worden.

Conceptuele verschillen tussen beide werden uitvoerig toegelicht onder punt 1.1.6. (Van Parijs, 2000, blz.8 & Walter, 1989, blz. 20-22)

In tegenstelling tot de vorige systemen is in het systeem voorgesteld in figuur 4 iedereen tegelijk ontvanger en financier van het herverdelingsmechanisme. De uitbetaling van de som G gebeurt immers expliciet en individueel, deze som is vrijgesteld van inkomensbelasting. Wanneer men dit inkomen echter aanvult met inkomen uit andere bronnen, dan is dit inkomen onmiddellijk belastbaar aan een universeel tarief. De netto-ontvangers van het systeem vinden we links van B, de nettobetalers rechts van B. Bovendien splitst figuur 1.4 het inkomen op in 2 delen, een universeel en onconditioneel basisinkomen en een variabel deel afhankelijk van inkomen uit andere inkomensbronnen (o.a. arbeid). Het gebied onder de horizontale lijn op hoogte G kan gezien worden als het gedeelte van het nationaal inkomen dat onconditioneel en gelijkmatig aan alle burgers uitgekeerd wordt. Het dient als sokkel waaraan alle andere inkomens worden toegevoegd. Het gebied tussen de dikke lijn en de horizontale stelt het overige deel van het nationaal inkomen voor dat op basis van arbeidsprestaties, gemaakte investeringen en dergelijke verdeeld wordt. Eventueel kunnen bijkomende uitkeringen met een conditioneel karakter, die bovenop het basisinkomen worden uitgekeerd, hier deel van uitmaken. Walter (1989) vermeldt in dit verband bijvoorbeeld een extra uitkering voor mindervaliden of ouderen. (Van Trier, 1995, blz. 11-12 & Walter, 1989, blz. 40)

De herverdelende eigenschappen van het systeem hangen opnieuw in grote mate af van de gekozen waardes voor de hoogte G van het basisinkomen en de hoogte van de universele belastingvoet gehanteerd in het “flat tax” systeem. Atkinson (1995) merkt terecht op dat het systeem voorstanders kent verspreid over het hele politieke spectrum, waarbij conservatieven denken aan een lage G en lage belastingvoet en socialisten daarentegen een hoog basisinkomen en bijgevolg een hoge belastingvoet verwachten. Het is evident dat bij de invoering van een basisinkomen in de praktijk gekozen zal moeten worden voor een bepaald tarief, pas na die keuze kunnen de herverdelende eigenschappen van het systeem beoordeeld worden. (Atkinson, 1995, blz. 4-5)

Hoofdstuk 2: Definitie en belang van arbeidsmarkteffecten van een basisinkomen

2.0 Inleiding

Dit hoofdstuk definieert arbeidsmarkteffecten en geeft aan waarom ze van belang zijn. In een eerste deel wordt geschetst wat onder arbeidsmarkteffecten wordt verstaan. Vervolgens wordt ingegaan op de “equity-efficiency trade-off”. Wat het belang van arbeidsmarkteffecten is en welke plaats ze innemen binnen discussies die over het basisinkomen aan de gang zijn, is onderwerp van de derde sectie. Tot slot van deze sectie worden enkele macro-economische argumenten die opduiken in de discussie over het basisinkomen kort toegelicht.

2.1 Definitie

De invoering van een basisinkomen brengt vanzelfsprekend grote veranderingen met zich mee op de arbeidsmarkt. Loonvoeten, belastingvoeten en uitkeringen zullen veranderen en het aanbod aan arbeid beïnvloeden. Veranderingen in loon- en belastingvoeten lokken ook reacties uit aan de vraagzijde van de arbeidsmarkt. Bovendien kan een effect op het nationaal inkomen doorwerken in de vraag en het aanbod naar arbeid. Alle effecten die de invoering van een basisinkomen heeft op de vraag en het aanbod van arbeid worden de arbeidsmarkteffecten van de invoering van een basisinkomen genoemd. In essentie spelen arbeidsmarkteffecten zich af op micro-economisch niveau. Individuele economische agenten veranderen hun gedrag op de arbeidsmarkt omdat ze geconfronteerd worden met nieuwe situaties. (Pels, 1995, blz. 94-95)

2.2 De “equity-efficiency trade-off”

Bestaat er een trade-off tussen “efficiency” en “equity”? Met andere woorden is een economie met een meer gelijke inkomensverdeling te verzoenen met een optimale groei van het bruto nationaal product? Deze vraag neemt een belangrijke plaats in binnen de publieke economie. De trade-off, die alleszins door veel economen en politici als een vaststaande wetmatigheid wordt beschouwd, vormt immers de essentie van het keuzemenu voor het economisch beleid. Verschillende politieke theorieën kennen een groter belang toe aan economische groei en vooruitgang (neoklassiek, liberaal,...) dan wel aan economische gelijkheid (Rawls,...). Afhankelijk van de voorkeuren van beleidsmakers, die weergegeven kunnen worden aan de hand van een sociale welvaartsfunctie, kiest men een meer gelijke inkomensverdeling of een meer efficiënte economie. (Atkinson,1995 blz. 8-9 & Pressman, 2004, blz.164-165)

Verschillende auteurs hebben reeds gewezen op de hoge prijs die volgens hen betaald wordt voor een meer gelijke inkomensverdeling. Een van de bekendste voorvechters van deze gedachte is Okun (1975). Volgens een beroemde beeldspraak die van hem afkomstig is, verloopt het herverdelen van inkomen sowieso in een lekkende emmer. Resultaten uit experimenten met negatieve inkomensbelasting in de VS schenen bovendien de bewering van Okun te bevestigen. In de jaren 60 en 70 werden in bepaalde regio's in de VS grootschalige experimenten (“guaranteed income experiments”) opgezet waarbij een bepaalde groep in een systeem met negatieve inkomensbelasting werd geplaatst en er dus een meer gelijke inkomensverdeling ontstond, terwijl in een controlegroep niets veranderde aan de bestaande situatie. Het gedrag dat in deze groepen waargenomen werd, onderschreef de stelling van Okun. De groep die blootgesteld werd aan een meer herverdelend systeem, verminderde immers zijn economische productie, terwijl de controlegroep zijn productie verhoogde. Deze ontwikkelingen vormden de voedingsbodem voor wat Atkinson (1995) de “redistributional pessimism” noemt. Bij veel publieke economen leefde het idee dat inkomensherverdeling zeer schadelijk is voor de economische ontwikkeling en dus zeker niet verder ontwikkeld diende te worden, eerder ingeperkt. (Okun, 1975, Pressman, 2004, blz.165-166 & Atkinson, 1995, blz.10-12)

Sommige auteurs menen echter dat dit pessimisme niet gerechtvaardigd is. Ten eerste argumenteren zij tegen de resultaten die bekomen werden uit de “guaranteed income

experiments” op basis van methodologische problemen. Het tijdelijke karakter van het experiment maakte inter-temporele gedragswijzigingen mogelijk, hetgeen bij een permanente invoering niet het geval zou zijn. De selectie van kandidaten zorgde ervoor dat “adverse selection” mogelijk was, vooral mensen die voordeel wilden halen bij een permanent inkomen, zouden zich kandidaat hebben gesteld. Sommige groepen in de bevolking waren dan ook ondervertegenwoordigd. Bovendien lag de focus van het experiment volledig op de eventueel negatieve effecten van de invoering. Mogelijk positieve effecten op productiviteit, moraal, gezondheid en dergelijke werden niet onderzocht. (Pressman, 2004, blz. 166 & Atkinson, 1995, blz. 12)

Country	Equity Efforts	Efficiency Measure
Australia	68,1%	1,04%
Belgium	87,20%	1,54%
Canada	59,4%	1,56%
Denmark	81,90%	1,29%
Finland	86,3%	3,00%
France	74,70%	1,31%
Germany	83,6%	1,04%
Ireland	77,40%	2,56%
Italy	78,6%	2,10%
Luxembourg	88,60%	2,56%
Netherlands	85,2%	0,60%
Norway	86,00%	1,69%
Spain	72,8%	1,79%
Sweden	86,00%	1,44%
Switzerland	46,0%	1,55%
U.K.	80,30%	1,93%
U.S.	47,7%	0,92%
Averages	75,90%	1,64%

Tabel 2.1: Vergelijking tussen equity efforts en efficiency voor landen opgenomen in de Luxembourg Income Study, Bron: Pressman, 2004, blz. 175

Ten tweede stelt Pressman (2004) dat de Luxembourg Income Study een ander beeld laat zien van de trade-off. Op basis van deze studie, die sinds 1983 in 4 “golven”¹ data verzamelde over 28 ontwikkelde economieën, onderzoekt hij of landen die een sterk herverdelingsbeleid voeren minder efficiënte economieën hebben. Per land bepaalt deze studie het theoretische percentage armen in de bevolking voor de invloed van het fiscaal beleid zich laat gevoelen. Dit percentage “bruto-armen” wordt vergeleken met het percentage, dat dankzij het fiscaal beleid aan de armoede ontsnapt. Het percentage “geholpen armen” op “bruto-armen” is dan een maatstaf voor de herverdelingspolitiek van de overheid. Als maatstaf voor “efficiency” wordt de groei van het reëel nationaal product in percent per jaar (1979-1990) genomen. Resultaten worden samengevat in Tabel 2.1.

Op het eerste zicht lijkt er weinig verband te bestaan tussen de beide variabelen. Pressman voert een eenvoudige lineaire regressie uit die dit vermoeden moet bevestigen. Deze regressie wordt hier herhaald, hoewel er volgens mij ernstige methodologische vragen bij gesteld kunnen worden.

Dependent Variable: EFFICIENCY
 Method: Least Squares
 Date: 03/17/08 Time: 18:31
 Sample: 1 17
 Included observations: 17

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.585947	0.907031	0.646005	0.5280
EQUITYREAL	0.013924	0.011785	1.181496	0.2558
R-squared	0.085139	Mean dependent var		1.642353
Adjusted R-squared	0.024148	S.D. dependent var		0.636342
S.E. of regression	0.628612	Akaike info criterion		2.019526
Sum squared resid	5.927299	Schwarz criterion		2.117552
Log likelihood	-15.16597	F-statistic		1.395933
Durbin-Watson stat	2.468607	Prob(F-statistic)		0.255800

Tabel 2.2: Regressieresultaten met E-views op basis van gegevens Pressman, 2004, blz. 175

¹ Doel van de Luxembourg Income Study was het bijeenbrengen van data voor sociaal wetenschappers die over verschillende landen toch vergelijkbaar zijn. Om hieraan te voldoen werden niet altijd exact dezelfde jaren genomen voor verschillende landen, maar werden de data in “golven” ingedeeld. Golf 1 = late jaren '70 – vroege jaren '80, Golf 2 = midden jaren '80, Golf 3 = late jaren '80 – vroege jaren '90, Golf 4 = midden jaren '90, Golf 5 = vanaf 2000

Een zeer lage R^2 -waarde (0.085) duidt op een zwak verband tussen beide variabelen. Bovendien zijn de beide variabelen niet significant ($\text{Prob.} \geq 0.05$). Indien ze echter significant zouden zijn, dan was er een positief verband gevonden, wat tegengesteld is aan wat we in geval van een trade-off verwachten. Bij een trade-off zou een stijgende equity immers gepaard moeten gaan met een dalende efficiency, wat hier benaderd wordt door de reële groei van het nationaal product of een negatieve waarde voor de coëfficiënt bij equityreal. Deze empirische resultaten tonen aan dat de equity-efficiency trade-off allerm minst een evidentie is. Er dient echter rekening mee te worden gehouden dat veel andere factoren de groei van het BNP kunnen bepalen, zoals overheidsinvesteringen, hogere autonome consumptie en investeringen, hogere export, enzovoort. Deze factoren worden hier niet in de regressie betrokken, wat ernstige verstoringen kan veroorzaken. Het is niet denkbeeldig dat het betrekken van deze factoren het verband dat gevonden wordt tussen equity en efficiency zou veranderen. Mijns inziens kunnen er dan ook grote vraagtekens geplaatst worden bij de bevindingen van Pressman, hetgeen hij ook zelf erkent. (Pressman, 2004, blz. 176-177)

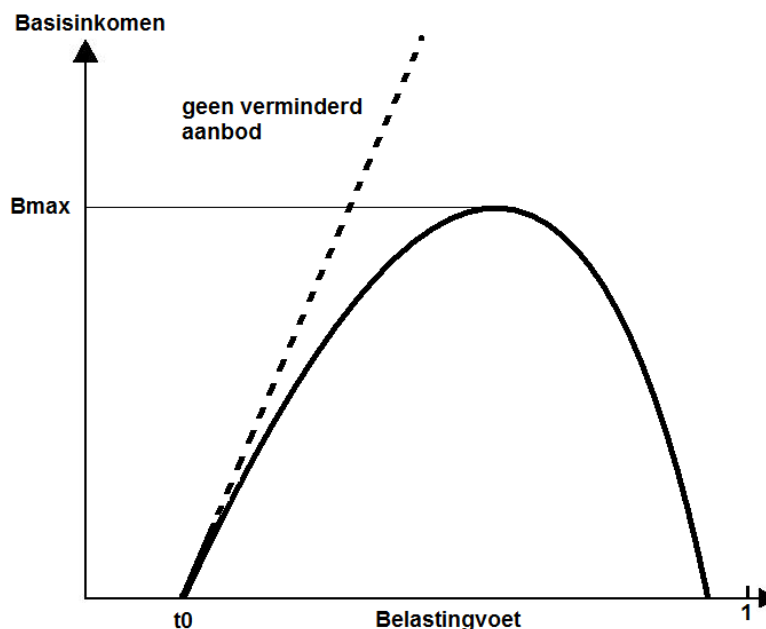
2.3 Het belang van arbeidsmarkteffecten

De oorzaak van de “equity-efficiency trade-off” moet op de arbeidsmarkt gezocht worden. Veranderingen in de netto inkomensverdeling (hogere belastingen en uitkeringen versus lagere belastingen en uitkeringen) leiden immers tot veranderingen in de netto vergoeding die mensen ontvangen voor arbeid. Bijgevolg beïnvloeden herverdelingsmechanismen het arbeidsaanbod. Het arbeidsaanbod vormt echter een belangrijke determinant van de aanbodszijde van de economie. Via deze weg beïnvloedt de mate waarin de staat aan inkomensherverdeling doet, het bruto nationaal product (bnp), hetgeen we in sectie 2.1.2 de “equity-efficiency trade-off” genoemd hebben. Arbeidsmarkteffecten vormen dus de kern van het mechanisme waardoor herverdeling inspeelt op economische efficiëntie en groei. (Atkinson, 1995, blz. 5-6)

Het is niet mogelijk een langdurig experiment op te zetten waarbij een hele economie een bepaald systeem met basisinkomen zou invoeren. Bijgevolg is het onmogelijk op basis van empirische resultaten na te gaan welke invloed een invoering van het basisinkomen zou hebben in een “equity-efficiency trade-off”. De studie van arbeidsmarkteffecten kan hier echter een oplossing bieden. Als we in staat zijn te begrijpen hoe de arbeidsmarkt reageert op de invoering van een basisinkomen, hebben we de sleutel in handen om de reactie van de aanbodszijde en zo die van de gehele economie te bepalen. De studie van de arbeidsmarkteffecten van verschillende systemen voor inkomensherverdeling is dan ook essentieel om te bepalen hoe hoog hun maatschappelijke “prijs” zal zijn in termen van een lager bruto nationaal product. (De Beer, 1995, blz. 93-94)

Het is duidelijk dat het ontstaan van arbeidsmarkteffecten een belangrijke beperking oplegt bij het invoeren van een basisinkomen. Een hoger basisinkomen zorgt vermoedelijk voor ernstigere arbeidsmarkteffecten en bijgevolg een groter effect op de aanbodszijde. Meer inkomensgelijkheid zal immers samengaan met een lager nationaal inkomen, en dus minder inkomen om gelijk te verdelen. De rem die geplaatst wordt op de economische ontwikkeling kan zo groot worden dat een verdere verhoging van het belastingtarief niet meer leidt tot een hoger basisinkomen. In figuur 2.1 wordt een dergelijk verloop van het basisinkomen in functie van het gehanteerde belastingtarief geschetst. Tarief t_0 stelt het belastingtarief voor dat de overheid gebruikt om haar andere bestedingen te dekken. In de afwezigheid van

arbeidsmarkteffecten (en eventueel andere aanbodseffecten) verloopt het hoogst haalbare basisinkomen volgens de stippenlijn lineair omhoog met dit tarief. Wanneer ze echter wel in beschouwing worden genomen, zien we dat het mogelijke basisinkomen volgens de volle lijn verloopt. Al vanaf het begin laat de trade-off zich voelen en ligt de volle lijn onder de stippenlijn. De helling van de volle lijn neemt af met stijgende belastingvoet, hetgeen duidt op afnemende meeropbrengsten in termen van basisinkomen (door de trade-off). Op een bepaald punt bereikt ze een maximum, waarna ze begint te dalen. Deze curve vertoont uiteraard sterke gelijkenissen met de zogenaamde Laffer-curve, aangezien ze er eigenlijk een particulier geval van is. Waar de Laffer-curve immers alle toepassingen van belasting tegelijk beschouwt, wordt hier op een deelgebied ingezoomd. (Atkinson, 1995, blz. 5-9)

Figuur 2.1: Verloop van het hoogst mogelijke basisinkomen in functie van het belastingtarief, met en zonder arbeidsmarkteffecten, bron: Atkinson, 1995, blz. 6

Arbeidsmarkteffecten komen ook ter sprake in de discussie tussen voor- en tegenstanders van het basisinkomen. De bijdragen van Pressman (2005) en Atkinson (1995) werden al vermeld, maar ook fervente voorstanders van het basisinkomen zoals Groot (2004) en Walter (1989) besteden er heel wat aandacht aan. Tegenstandster Bea Cantillon argumenteert dan weer dat het basisinkomen “aanzettend tot luiheid” (Gielen, 2000, blz. 9) zou zijn, een verwijt dat in essentie arbeidsmarkteffecten naar voren schuift als argument tegen het basisinkomen. Ook Harvey (2006) wijst op het belang van “work incentives” en voegt eraan toe dat het

basisinkomen hierdoor een ernstige opportunitetskost kan vormen voor een samenleving. Bijdragen van andere auteurs komen op een later tijdstip nog aan bod, maar het is duidelijk dat arbeidsmarkteffecten centraal staan in de discussie over de economische haalbaarheid van de invoering van een basisinkomen. (Gielen, 2000, blz. 8-10 & Harvey, 2006, blz.13-16)

Door aan te tonen dat de relevante arbeidsmarkteffecten in wezen altijd micro-economisch van aard zijn, kunnen enkele populaire argumenten tegen het basisinkomen ontkracht worden. De Beer (1995) ontmaskert drie bezwaren die op macro niveau tegen het basisinkomen argumenteren als zijnde van gering belang.

Een eerste argument stelt dat het aantal actieven in verhouding tot het aantal inactieven te laag zou zijn. Met andere woorden een te smalle basis van werkenden torst een te groot gewicht niet-werkenden. De Beer toont met Nederlandse cijfers aan dat het aantal mensen dat betaalde arbeid verricht ten opzichte van de totale bevolking nauwelijks veranderd is over de laatste eeuw en dus ook niet dramatisch verslechterd kan zijn. De Belgische cijfers zien er als volgt uit:

België	1960	1970	1980	1990	2000
Bevolking (x1000)	9153	9656	9859	9967	10251
Tewerkgestelden (x1000)	3558	3699	3747	3815	4120
% Actieven	38,87%	38,31%	38,00%	38,27%	40,19%

Tabel 2.3: Bevolking, betaalde werkgelegenheid en percentage actieven in België gedurende de 2^e helft van de 20^e eeuw, bron: OECD, 2008.

De Belgische situatie ziet er met andere woorden zeer gelijkaardig uit. Ook bij ons is er zeker geen sprake van een afname van het aantal actieven ten opzichte van het aantal inactieven. Integendeel gaat het cijfer ten opzichte van de jaren '60 zelfs in stijgende lijn. Wel is het zo dat deze groep actieven een uitgebreider stelsel van sociale uitkeringen moet bekostigen. Dit is te wijten aan een explosie aan de uitgavenzijde van dat sociaal stelsel. Het netto-effect van deze ontwikkeling is echter vooral dat informele steun aan verwanten of kennissen vervangen is door objectieve, financiële overdrachten via de overheid. (De Beer, 1995, blz. 81-85)

Ten tweede argumenteert De Beer tegen de nadruk die gelegd wordt op arbeidsparticipatie. Niet het aantal werkenden, maar het nationaal inkomen dat zij voortbrengen is van belang.

Het nationaal inkomen dient als economische basis voor de verzorgingsstaat. Dit nationaal inkomen kan echter niet geproduceerd worden zonder de inzet van een groot aantal mensen die niet financieel vergoed worden. Niet-betaalde arbeid maakt dus ook een wezenlijk onderdeel uit van het economisch draagvlak van de sociale zekerheid. Toch worden personen die onbetaalde arbeid verrichten niet meegerekend in de bepaling van de arbeidsparticipatie. Situaties waarin de arbeidsparticipatie wel van belang kan zijn, ontstaan wanneer het arbeidsaanbod te laag is en zo een rem op de economische ontwikkeling kan zetten. (De Beer, blz. 85-89)

De Beer weerlegt als laatste het argument dat een basisinkomen tot een te hoge collectieve lastendruk zou leiden. Onder collectieve lasten wordt dat deel van het nationaal product verstaan waar de overheid via allerlei taksen beslag oplegt. Tegen deze maatstaf argumenteert De Beer dat de overheid ten eerste een groot deel van deze collectieve lasten terugbetaalt aan de economische agenten in de vorm van uitkeringen. De overheid gebruikt dit deel van het inkomen dus niet zelf, maar zorgt voor een andere verdeling van het nationaal inkomen. Toch stijgen de collectieve lasten wanneer extra uitkeringen worden voorzien, terwijl ze bij een belastingaftrek daarentegen dalen, ook al sorteren deze hetzelfde netto-effect. De collectieve lastendruk is dus een zuiver statistisch gegeven, zonder veel economische relevantie, aldus De Beer. Bovendien is het geen evidentie dat het basisinkomen indien het de werkloosheidsuitkering zou vervangen tot een stijging van de lastendruk zal leiden. Het basisinkomen is immers belastingvrij verondersteld, de werkloosheidsuitkering daarentegen is een bruto bedrag waarop nog eens belastingen verschuldigd zijn, wat de collectieve lastendruk doet toenemen. (De Beer, 1995, blz. 89-93 & Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening, 2008a)

Hoofdstuk 3: Arbeidsmarkt en werkloosheid in een ontwikkelde economie

3.0 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt een beeld geschetst van een arbeidsmarkt in een ontwikkelde economie en het probleem van werkloosheid dat op deze markten optreedt. Eerst worden enkele theoretische modellen naar voor geschoven die proberen de werking van de arbeidsmarkt te verklaren. Elk van deze modellen neemt specifieke kenmerken van de arbeidsmarkt onder de loep en bijgevolg dienen ze eerder geïnterpreteerd te worden als elkaar aanvullende analyses, dan als met elkaar strijdige modellen. In een tweede deel wordt bekeken wat de oorzaken van werkloosheid in een ontwikkelde economie kunnen zijn. Hierbij zullen de modellen uit eerste sectie als referentiekader dienen.

3.1 De arbeidsmarkt in een ontwikkelde economie

De theoretische bespreking van de arbeidsmarkt die in deze sectie naar voren wordt geschoven, krijgt de uitdrukkelijke vermelding mee dat ze geldt voor een ontwikkelde economie. Met een ontwikkelde economie bedoelen we een economie die een kapitalistisch systeem hanteert dat in meer of mindere mate sociaal en ecologisch gecorrigeerd wordt. Bovendien kent deze economie een ontwikkelde industrie- en dienstensector. Economieën die grotendeels onderontwikkeld zijn of totalitaire systemen hanteren, worden geconfronteerd met andere problemen op de arbeidsmarkt. De introductie van een basisinkomen zal dan ook andere effecten teweegbrengen in een dergelijke economie. Omdat de focus hier op België ligt, wordt ervoor gekozen een ontwikkelde economie te bespreken.

Onder punt 3.1.1 wordt een eenvoudig basismodel van de arbeidsmarkt besproken. Dit model geeft een eenvoudige, traditionele en ietwat simplistische kijk op de arbeidsmarkt. In dit model worden enkele veronderstellingen ingevoerd die in latere secties opnieuw worden losgelaten. Ten eerste wordt arbeid bekeken als een homogeen goed. Men veronderstelt dat alle aanbieders van arbeid in staat zijn het soort arbeid te leveren dat aan de arbeidsvraag voldoet. Bovendien wordt verondersteld dat de aanbieders van arbeid geen onderscheid maken tussen verschillende arbeidsplaatsen. De kwaliteit van een arbeidsplaats, los van het betaalde loon, wordt niet in overweging genomen. Deze veronderstelling stemt uiteraard niet overeen met de realiteit, daarom wordt ze onder 3.1.2 ook losgelaten. Ten tweede is er binnen het basismodel sprake van een perfect competitieve arbeidsmarkt. In de realiteit blijkt de invloed van vakbonden en werkgeversorganisaties echter niet onbelangrijk, zeker in de Belgische context van sociaal overleg. Daarom introduceert sectie 3.1.3 de invloed van vakbonden op de arbeidsmarkt. (Sapsford & Tzannatos, 1993, blz. 3-5, Atkinson, 1994, blz. 99 & Van der Linden, 1999, blz. 2)

3.1.1 Basismodel van de arbeidsmarkt

Op de arbeidsmarkt van een ontwikkelde economie worden de vraag en het aanbod van arbeid met elkaar geconfronteerd. Aan de vraagzijde bevinden zich de bedrijven die arbeid nodig hebben om goederen en diensten te produceren. Aan de aanbodzijde bevinden zich de gezinnen, die arbeid willen leveren in ruil voor een zekere vergoeding. Deze vergoeding vormt voor hen een inkomen dat ze kunnen aanwenden om producten en diensten te verwerven die hun nut verhogen. De prijs die op de arbeidsmarkt tot stand komt is de loonvoet. In een evenwichtssituatie zal deze loonvoet ervoor zorgen dat het aanbod en de vraag naar arbeid exact even groot zijn.

a. De vraag naar arbeid

De vraag naar arbeid bestaat uit twee delen. Ten eerste omvat de vraag een deel waaraan voldaan wordt, dit wordt gevormd door de tewerkstelling in de economie, hetzij uitgedrukt in uren, hetzij uitgedrukt in aantal arbeidsplaatsen. Ten tweede bestaat er een deel waaraan niet voldaan wordt, dit deel wordt gevormd door de niet-ingevulde vacatures. Deze vacatures worden meestal uitgedrukt in aantal arbeidsplaatsen.

De vraag naar arbeid is een afgeleide vraag. Bedrijven hebben een zekere hoeveelheid arbeid nodig om een bepaalde productie te realiseren. De hoeveelheid arbeid die gevraagd zal worden hangt af van de productietechnologie van het bedrijf en de gewenste productie. Het bedrijf zal op basis van de vraag naar het geproduceerde goed via winstmaximalisatie besluiten welke de gewenste hoeveelheid is. De vraag naar arbeid voor een bedrijf hangt dus af van de vraag naar het geproduceerde goed. Daarom wordt gesproken van een afgeleide vraag. Bij het bepalen van de vraag naar arbeid spelen de condities op de goederenmarkt een essentiële rol. Monopolisten zullen een andere gewenste productie bepalen, dan bedrijven die op een competitieve markt actief zijn. Ook prijsveranderingen en schommelingen in de vraag op de goederenmarkt beïnvloeden de vraag naar arbeid. Prijsstijgingen door een toegenomen vraag naar het geproduceerde product zullen de vraag naar arbeid vermoedelijk verhogen. De waarde van de productie van de arbeiders neemt immers toe, waardoor voor het bedrijf hun relatieve kostprijs daalt. Bijgevolg zal het bedrijf meer arbeiders tewerk willen stellen. Wanneer deze stijging echter gepaard gaat met een algemene verhoging van het prijspeil in de economie valt echter niet uit te sluiten dat de aanbieders van arbeid hiervoor gecompenseerd

zullen willen worden. (Sapsford & Tzannatos, 1993, blz. 120-125 & Meeusen & Willemé, 2002, blz. 235-236)

De productietechnologie van een bepaald bedrijf kan beschreven worden door een productiefunctie. Op de lange termijn worden hierbij 2 productiefactoren in overweging genomen: arbeid en kapitaal. Met deze 2 factoren wordt een prijs geassocieerd, de kapitaalkost, bestaande uit afschrijvingen en rente, en de loonvoet voor arbeid. Door prijzen toe te kennen aan de productiefactoren, kan met de productiefunctie een kostenfunctie geassocieerd worden. Het combineren van deze kostenfunctie met de vraag op de goederenmarkt, levert een winstfunctie op. Onder de assumptie van winstmaximalisatie kan op basis hiervan de vraag naar arbeid bepaald worden. Eventueel kunnen ook andere objectieven voor een bedrijf worden gebruikt, zoals het maximaliseren van de verdiensten van de vennoten in een advocatenkantoor. De variabelen die de vraag naar arbeid van een individueel bedrijf bepalen zijn dan de loonvoet, de rente (beide via de productiefunctie), de vraag en prijs op de goederenmarkt, de structuur van deze markt (monopolie, perfect competitief,...) en het objectief van het bedrijf. (Sapsford & Tzannatos, 1993, blz. 120-125 & Cahuc & Zylberberg, 2004, blz.176-177)

De zogenaamde wetten van Marshall tonen aan hoe het effect van een stijging van de loonvoet op de arbeidsvraag kan worden opgedeeld. Ten eerste zorgt een stijgende loonvoet ervoor dat bedrijven een minder arbeidsintensieve productie zullen nastreven. Dit zogenaamd substitutie-effect is sterker navenant de substitutie-elasticiteit van arbeid door kapitaal groter is. Bovendien zorgt een lagere prijselasticiteit van het aanbod van kapitaal ervoor dat kapitaal aantrekkelijker wordt als vervangmiddel. Ten tweede duwt de hogere productiekost, die het gevolg van de hogere loonkost is, de prijs van het eindproduct omhoog. Hierdoor daalt de vraag op de goederenmarkt met een lagere gewenste productie en een daling van de vraag naar arbeid tot gevolg. De mate waarin deze veranderingen zich doorzetten, hangt af van de vraagelasticiteit op de goederenmarkt. (Cahuc & Zylberberg, 2004, blz. 183-187)

b. Het aanbod van arbeid

Het aanbod van arbeid wordt gevormd door mensen die in realiteit betaalde arbeid verrichten en mensen die op zoek zijn naar een mogelijkheid om betaalde arbeid te verrichten. Het inschatten van de grootte van het arbeidsaanbod verwordt daardoor tot een probleem. De

groep werkzoekenden wordt immers vaak afgeleid uit het aantal geregistreerde werklozen. Deze groep bevat ook diegenen die niet op zoek zijn naar betaalde arbeid, maar zich toch registreren voor een uitkering en dus geen deel uitmaken van het effectieve arbeidsaanbod. Het is ook mogelijk dat bepaalde personen die feitelijk wel interesse hebben om betaalde arbeid te verrichten zich niet registreren voor een uitkering. Reden hiervoor kan onwetendheid zijn of het willen vermijden van controles door de overheid (bijvoorbeeld omdat men illegaal in het land verblijft). Deze personen maken echter wel deel uit van het reële arbeidsaanbod. (Sapsford & Tzannatos, 1993, blz. 8-9)

Het aanbod van arbeid wordt verzorgd door de gezinnen. Hoewel arbeidsplaatsen in de economie individueel worden ingevuld is het huishouden of gezin meestal het relevante beslissingsniveau. Gezinnen worden verondersteld een bepaalde nutsfunctie te hanteren die ze maximaliseren onder een aantal beperkende voorwaarden. Nut wordt gekoppeld aan de consumptie van goederen of diensten en vrije tijd. Beide worden verondersteld een positief marginaal nut te hebben, met andere woorden hoe meer ervan beide geconsumeerd kan worden, hoe hoger het nut voor het gezin in kwestie. Het typische huishouden zal echter geconfronteerd worden met twee beperkingen. Ten eerste zal de consumptie van goederen beperkt worden door een budgetrestrictie. Het totale bedrag dat aan consumptie besteed kan worden mag niet hoger zijn dan de som van het inkomen dat uit arbeid wordt verkregen en het niet-arbeidsinkomen (non-labour income). Ten tweede is er een tijdsbeperking. Elk gezinslid heeft 24 uren per etmaal te besteden, waarbij een keuze uit drie mogelijkheden kan worden gemaakt, betaald werk op de arbeidsmarkt, onbetaald huishoudelijk werk of vrije tijd. De eerste twee opties vergroten de mogelijkheden tot de consumptie van goederen en diensten, de derde optie leidt tot direct nut. (Késenne, 1993, blz. 4 & Cahuc & Zylberberg, 2004, blz. 14-19)

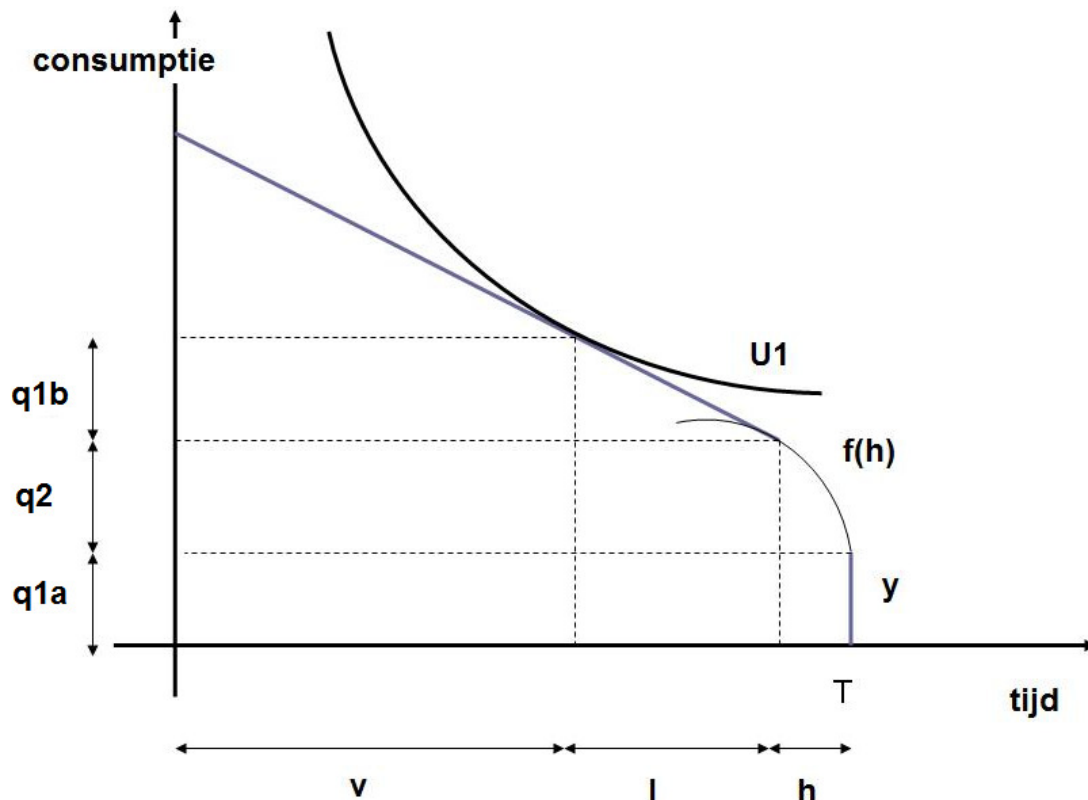
Bij de analyse van het arbeidsaanbod definieert men een nutsfunctie voor elk gezin, waarbij een waarde wordt toegekend aan elke eenheid vrije tijd en consumptie. Een representatief gezin zal dan zijn nut maximaliseren, gegeven de budget- en tijdsbeperking. Deze beide kunnen samengevat worden door het totale mogelijke inkomen van het gezin te bepalen als:

$$\text{Totaal inkomen} = \text{niet-arbeidsinkomen} + \text{nettoloon/uur} \times \\ \# \text{ uren in de beschouwde periode} \times \# \text{ leden in het huishouden}$$

Dit totale inkomen kan aangewend worden om goederen te consumeren aan de geldende marktprijs of vrije tijd aan te schaffen die nu gewaardeerd wordt aan de loonvoet. Immers, het nemen van een uur vrije tijd betekent het opgeven van een arbeidsuur en het daarmee geassocieerde loon. De uiteindelijke beperking waarmee de aanbieders van arbeid zich geconfronteerd weten, wordt dan:

$$\begin{aligned}
 & \# \text{ consumptiegoederen} \times \text{marktprijs} + \# \text{ uren vrije tijd} \times \text{nettoloon/uur} + \\
 & \quad \# \text{ uren besteed aan huishoudelijk werk} \times \text{nettoloon/uur} \\
 & \leq \text{niet-arbeidsinkomen} + \text{nettoloon/uur} \times \# \text{ uren in de beschouwde periode} \\
 & \quad \times \# \text{ leden in het huishouden}
 \end{aligned}$$

Na maximalisatie van hun nutsfunctie onder deze restrictie bepalen de aanbieders van arbeid ten eerste of ze tot de arbeidsmarkt toetreden, en dus een positief aantal arbeidsuren wensen aan te bieden. Indien ze toetreden, bepalen ze de hoeveelheid die ze wensen aan te bieden aan de geldende marktprijs, de loonvoet. (Késenne, 1993, blz. 4-5 & Sapsford & Tzannatos, 1993, blz. 22-25)

Figuur 3.1: Arbeidsaanbod van een gezin met productie van markt- en huishoudgoederen

Grafisch kan dit probleem afgebeeld worden zoals in figuur 3.1. De consumptie van marktgoederen (q_1) en huishoudgoederen (q_2) wordt uitgezet op de verticale as. De tijd wordt afgebeeld op de horizontale as, v is de vrije tijd, h de tijd die aan huishoudelijk werk wordt besteed en l de tijd die op de arbeidsmarkt wordt aangeboden. T stelt de totale beschikbare tijd van het gezin voor. De productie van huishoudelijke goederen wordt vormgegeven door de productiefunctie $f(h)$. Uit de grafiek blijkt dat ook de productie van huishoudgoederen dalende meeropbrengsten kent, een veronderstelling die algemeen aanvaard wordt. Het eerste deel van de beperking die hierboven beschreven wordt, het niet-arbeidsinkomen (y), wordt gegeven door een verticale ter hoogte van T . Dit deel van het inkomen wordt besteed aan consumptiegoederen (q_{1a}). Vervolgens weidt het representatieve gezin zich aan de productie van huishoudgoederen (q_2) en dit tot de marginale opbrengst van deze productie gelijk is aan de loonvoet. Bij lagere marginale opbrengst van huishoudwerk loont het immers naar de arbeidsmarkt te stappen. Grafisch gebeurt dit waar de helling van $f(h)$ gelijk is aan de loonvoet, die de helling van de beperking vormt. Als derde component van de consumptie wordt q_{1b} gevonden, de consumptie van marktgoederen, betaald door de opbrengst van arbeid. Het aantal arbeidsuren l wordt gevonden op het raakpunt van de beperking en de indifferentiecurve U_1 . Het marginaal nut van de consumptie van marktgoederen is dan gelijk aan de loonvoet.

Verschillende variabelen oefenen dus een belangrijke invloed uit op het individuele aanbod van arbeid.

Ten eerste is er de invloed van de nettoloonvoet. Door de toevoeging dat het om de nettoloonvoet gaat, wordt de belastingvoet op arbeidsinkomen binnengebracht. De invloed van een verandering in de loonvoet op het arbeidsaanbod kan echter niet eenduidig vastgelegd worden. Er treden simultaan twee effecten op, het inkomens- en substitutie-effect. Wanneer de loonvoet stijgt, stijgt het totale inkomen. Indien vrije tijd een normaal goed is en dus een positieve inkomenselasticiteit kent, dan zal de consumptie van vrije tijd toenemen. Dit is het inkomenseffect. Wanneer de loonvoet stijgt, stijgt echter ook de prijs van vrije tijd in het rechterlid van de vergelijking hierboven. Hierdoor zal het representatieve huishouden een deel vrije tijd inruilen voor consumptie van goederen. De hoeveelheid vrije tijd daalt, hetgeen het substitutie-effect wordt genoemd. De uiteindelijke invloed van een verandering in de loonvoet kan dus niet eenduidig bepaald worden. Bovendien is het waarschijnlijk dat de grootte van beide effecten varieert met het loonniveau en tussen verschillende individuen. Bij zeer hoge

loonvoeten kan het inkomenseffect lager uitvallen, omwille van het relatief kleine verschil in totaal inkomen. Personen die een grote meerwaarde kunnen realiseren door tijd te spenderen buiten de arbeidsmarkt, bijvoorbeeld mensen met goede mogelijkheden om huishoudelijk werk te verrichten, zullen dan weer relatief meer effect hechten aan het inkomenseffect en hun vrije tijd opvoeren. (Cahuc & Zylberberg, 2004, blz. 9-11 & Atkinson, 1994, blz. 133)

Ten tweede is er de invloed van het niet-arbeidsinkomen. Het is duidelijk dat in tegenstelling tot de loonvoet, het niet-arbeidsinkomen enkel een inkomenseffect zal creëren. Dit heeft tot gevolg dat een toename van het niet-arbeidsinkomen altijd de consumptie van vrije tijd zal doen toenemen, voor zover dit een normaal goed is. Toename van het niet-arbeidsinkomen betekent een ondubbelzinnige toename van vrije tijd en een afname van het arbeidsaanbod. (Sapsford & Tzannatos, 1993, blz. 12)

Ten derde speelt ook de prijs van consumptiegoederen een rol in de bepaling van het arbeidsaanbod. Ook hier kunnen twee effecten optreden. Door de relatieve prijsverhoging van consumptiegoederen, kan er een substitutie voor vrije tijd optreden, hetgeen een daling van het arbeidsaanbod zou betekenen. Aan de andere kant betekent deze prijsverhoging een daling van de reële waarde van het totale inkomen en dus kan er een inkomenseffect optreden. Dit effect zou leiden tot een verhoging van het arbeidsaanbod. Opnieuw is de totale invloed theoretisch ambigu. Het is echter niet denkbeeldig dat de aanbieders van arbeid, wanneer ze geconfronteerd worden met stijgende prijzen, een compenserende verhoging van de loonvoet zullen eisen. (Meeusen & Willemé, 2002, blz. 234-237)

Ook de aard van de nutsfunctie speelt een belangrijke rol in de bepaling van het arbeidsaanbod. De invloed van de aard van verschillende nutsfuncties is zeer moeilijk te bepalen, zeker op macroniveau. Bovendien is het niet denkbeeldig dat deze voor een bepaald huishouden ernstige veranderingen ondergaat op langere termijn. Het belang van vrije tijd voor een gezin met jonge kinderen zal verschillen van het belang hiervan wanneer deze kinderen het huis verlaten.

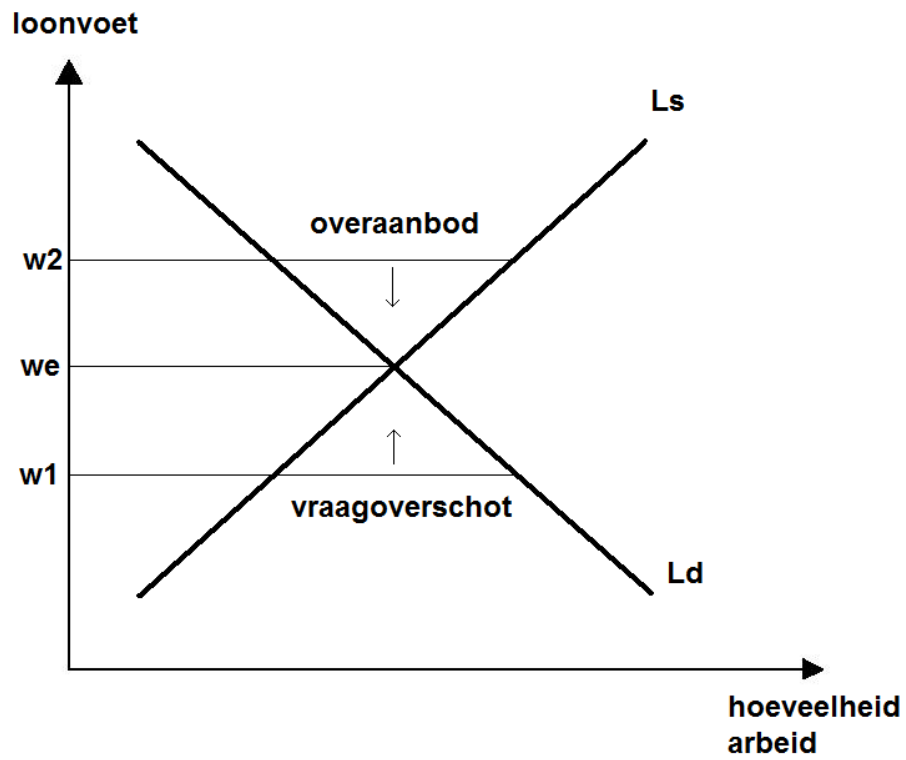
Het is evident dat hoe meer leden er voor de arbeidsmarkt in aanmerking komen, hoe groter het arbeidsaanbod zal zijn. Maatschappelijke tendensen, zoals de ontvoogding van de vrouw, hebben ernstige gevolgen voor het arbeidsaanbod. (Sapsford & Tzannatos, 1993, blz.11)

Als laatste dient nog vermeld te worden dat het feitelijke arbeidsaanbod dikwijls bepaald wordt door beperkingen vanwege de vraagzijde. Zo zorgt het vastgelegde aantal uren, dat gevraagd wordt op de arbeidsmarkt ervoor dat aanbieders van arbeid zich aan deze uren moeten aanpassen, ook al is het hun wens meer of minder uren aan te bieden. De onmogelijkheid een laag aantal uren arbeid aan te bieden, zal sommigen ertoe aanzetten geen arbeid aan te bieden en anderen om meer arbeid te leveren dan ze feitelijk wensen. Dit vervormt het arbeidsaanbod aanzienlijk. (Sapsford & Tzannatos, 1993, blz. 13-14, Cahuc & Zylberberg, 2004, blz. 12-14)

Om verschillende redenen kan aggregatie over alle individuele aanbieders van arbeid in de economie aanzienlijke problemen opleveren. Er is ten eerste sprake van onderlinge afhankelijkheid tussen leden van eenzelfde huishouden. Door deze onderlinge afhankelijkheid verschilt de beslissing die individueel genomen zou worden van de beslissingen die op basis van de situatie van het gezin genomen worden. Ook het ambigue effect van veranderingen in de loonvoet zorgt voor problemen. Het is immers niet a priori duidelijk of het inkomens- dan wel het substitutie-effect van een loonvoetverandering zal domineren wanneer de gehele populatie wordt beschouwd. Over het algemeen wordt aangenomen dat voor reële waarden van de loonvoet over het algemeen het substitutie-effect zal overheersen en er dus een positief verband tussen loonvoet en arbeidsaanbod zal bestaan. Het niet-arbeidsinkomen kan ook moeilijkheden opleveren. Een stijging van dit inkomen voor een bepaalde groep in de populatie, betekent immers niet per se een stijging voor de andere groepen en vice versa. Het heterogene karakter van het niet-arbeidsinkomen – uitkeringen, onroerend goed, intresten op kapitaal, beleggingen etc. – maakt dat zorgvuldig de verdeling van dit inkomen over de bevolking in overweging genomen moet worden. (Sapsford & Tzannatos, 1993, 26-27)

c. Een eenvoudige kijk op de arbeidsmarkt

Wanneer vraag en aanbod van arbeid met elkaar geconfronteerd worden op de arbeidsmarkt ontstaat de situatie die wordt weergegeven in figuur 3.2. Het arbeidsaanbod (L_s) dat positief gerelateerd is aan de loonvoet, snijdt de arbeidsvraag (L_d) die negatief gerelateerd is aan de loonvoet. Hier wordt het evenwichtsloon w_e gevonden. In een situatie waar de loonvoet, zoals in w_2 , boven w_e ligt, ontstaat een overaanbod en een neerwaartse druk op het loon. Wanneer de loonvoet zoals in w_1 onder w_e ligt, is er een vraagoverschot en een opwaartse druk doet de loonvoet terugkeren naar w_e .

Figuur 3.2: Een basismodel van de arbeidsmarkt, bron: Sapsford & Tzannatos, 1993, blz. 355

3.1.2 Arbeid als heterogene productiefactor

Onder 3.1.1 werd verondersteld dat arbeid een homogeen goed is. Aan de aanbodzijde wordt een bepaalde hoeveelheid arbeid aangeboden die kwalitatief gelijk is. Ook de arbeidsplaatsen die door de vraagzijde worden voorzien, zijn kwalitatief evenwaardig. Op de arbeidsmarkt stelt zich dan ook een uniform evenwichtsloon in dat uitbetaald wordt aan alle verstrekkers van arbeid. In werkelijkheid zal arbeid echter een zeer heterogene productiefactor blijken te zijn. In deze sectie bekijken we hoe dit gemodelleerd kan worden. Eerst wordt heterogeniteit aan de vraagzijde bekeken, vervolgens heterogeniteit aan de aanbodzijde.

a. De duale arbeidsmarkt

Om de heterogeniteit van de arbeidsvraag en het arbeidsaanbod te modelleren, kan gebruik gemaakt worden van een duaal model voor de arbeidsmarkt. Hierbij wordt het bestaan van 2 sectoren in de economie verondersteld, een primaire en een secundaire sector. In de primaire sector ligt de loonvoet hoger dan in de secundaire sector. Bovendien worden de arbeidsomstandigheden in de primaire sector als superieur beschouwd ten opzichte van deze in de secundaire sector. Betrekkingen in de primaire sector zijn uitdagender, interessanter, bieden meer zekerheid van betrekking en mogelijkheden tot promotie. In de Belgische context zou een baan in de financiële sector als een voorbeeld van een primaire baan kunnen worden beschouwd en een baan in de horeca als een voorbeeld van een secundaire baan. De opsplitsing van de economie verloopt echter niet volgens al te duidelijke grenzen. Het is goed mogelijk dat in een bepaalde bedrijfstak primaire en secundaire werkgelegenheid naast elkaar bestaan. Zo kunnen de leidinggevende taken in een bepaalde bedrijfstak primaire werkgelegenheid zijn en de uitvoerende taken secundaire werkgelegenheid. (Atkinson, 1994, blz. 99-100)

Een verklaring voor het ontstaan van een primaire en secundaire sector in de economie kan gevonden worden bij de zogenaamde “efficiency wage” theorie. Deze theorie stelt dat het voor werkgevers interessant kan zijn een loon uit te betalen dat boven de loonvoet ligt die door vraag en aanbod van arbeid wordt bepaald. Ten eerste stelt dit de werkgever in staat selectief tewerk te gaan bij de selectie van zijn personeel. Werkgelegenheid bij zijn bedrijf is immers interessant en zal dus meer kandidaten aantrekken. Ten tweede kan het betalen van een hoger loon de werknemers ertoe aanzetten een grotere inspanning te leveren. Indien de

inspanning die mensen bereid zijn te leveren positief verband houdt met hun loon, dan kan een werkgever de productiviteit van zijn arbeiders opdrijven. Als men nu veronderstelt dat de mogelijkheden om de inspanningen van werknemers te controleren varieert tussen verschillende economische sectoren, dan kan het uitbetalen van “efficiency wages” een plaats krijgen in het model van de duale arbeidsmarkt. Wanneer de mogelijkheid op controle vermindert, kan de werkgever via “efficiency wages” immers de productiviteit van zijn personeel opdrijven zonder het te moeten controleren. De sector waar controlemogelijkheden beperkt zijn, evolueert tot een primaire sector met hogere lonen en uitdagend werk, terwijl de sector waar prestaties gemakkelijk te controleren zijn, evolueert tot de secundaire sector met lagere lonen. Hier kan nog aan toegevoegd worden dat niet alleen het loon, maar ook de algemene arbeidsomstandigheden kunnen bijdragen tot een hogere productiviteit. Dit verklaart waarom in de primaire sectoren ook meer andere voordelen te rapen zijn tegenover de secundaire sector. (Atkinson, 1994, blz.100-102 & Romer, 1996, blz.441-450)

b. Primaire en secundaire aanbieders van arbeid

Niet alleen de vraag naar arbeid kan gemodelleerd worden om tegemoet te komen aan de heterogeniteit van arbeid. Ook het aanbod wordt opgesplitst in een primaire en secundaire groep. Hier ontbreekt echter wel de connotatie als zou de arbeid van de primaire groep per definitie kwalitatief hoogstaander zijn. (Sapsford & Tzannatos, 1993, blz.14)

Primaire aanbieders van arbeid zijn sterker gebonden aan de arbeidsmarkt dan secundaire aanbieders van arbeid. Ze treden zeer zelden terug uit de arbeidsmarkt en verrichten zeer zelden deeltijds werk. Secundaire aanbieders van arbeid zijn daarentegen veel sneller geneigd hun aanbod van arbeid (vaak periodiek) op te schorten. De belangrijkste determinant bij de opdeling tussen primaire en secundaire aanbieders is het geslacht, gevolgd door de gezinssituatie, het opleidingsniveau en de leeftijd. Daarbij gelden getrouwde mannen als het typevoorbeeld van primaire aanbieders, vooral als ze hoogopgeleid zijn en tussen 25 en 55 jaar. Secundaire aanbieders van arbeid zijn dan weer vaak getrouwde vrouwen. Voor secundaire aanbieders speelt het niet-arbeidsinkomen, waartoe ook het arbeidsinkomen van de werkende partner gerekend kan worden, een cruciale rol bij de bepaling van hun arbeidsaanbod. Andere determinanten zijn vaak het aantal kinderen in het huishouden en het opleidingsniveau. Een belangrijk gevolg is dat het inkomens- en substitutie-effect voor beide groepen een andere relatieve sterkte zullen hebben. Primaire aanbieders zullen minder gevoelig zijn voor het inkomenseffect van een loonstijging, aangezien ze minder snel

consumptie zullen opgeven voor vrije tijd. Anderzijds zullen ze dan weer gevoeliger zijn voor het substitutie-effect van een loonstijging. Voor een loondaling is de situatie omgekeerd, de primaire aanbieders zullen ondanks de lagere prijs voor vrije tijd hun consumptie hiervan nauwelijks opvoeren, terwijl ze eerder hun arbeidsaanbod zouden verhogen om hun inkomen te behouden. (Sapsford & Tzannatos, 1993, blz.14-18)

3.1.3 De invloed van vakbonden op de arbeidsmarkt

In deel 3.1.1 werd verondersteld dat de arbeidsmarkt en de goederenmarkt gekenmerkt worden door perfecte competitie. Op de arbeidsmarkt zijn echter organisaties actief die deze perfecte competitie verhinderen. Aan de vraagzijde hebben sommige werkgevers een zekere mate van monopsoniemacht. Hiervoor kunnen verschillende redenen zijn. Er kan bijvoorbeeld niet veel andere werkgelegenheid zijn in de regio waarin het bedrijf gevestigd is, de werkgevers kunnen zich verenigen in algemene of sectorale organisaties of de interne arbeidsmarktstructuur. Aan de aanbodzijde bestaat de mogelijkheid dat werknemers zich organiseren in vakbonden. De loonvorming zal in de aanwezigheid van vakbonden niet meer ontstaan door de overeenstemming van vraag en aanbod op de markt, maar door onderhandeling tussen vakbond en werkgever. Dit zal belangrijke consequenties hebben voor de arbeidsmarkt die vragen om een bijzondere modellering. De aanwezigheid van vakbonden kan om verschillende redenen verdedigd, dan wel verguisd worden. Hier wordt niet ingegaan op de vraag of vakbonden nuttig, dan wel schadelijk zijn, hun aanwezigheid wordt simpelweg vastgesteld en in het model opgenomen. (Sapsford & Tzannatos, 1993, blz. 263-264 & 293)

Vakbonden zullen bij het onderhandelen met werkgevers bepaalde motieven en doelstellingen nastreven. Verschillende doelstellingen kunnen hierbij in overweging genomen worden. Een eerste motivatie voor vakbonden kan het neutraliseren van de monopsoniemacht van de werkgever zijn. De vakbond probeert simpelweg het loon, dat lager dan het marktloon wordt gesteld door de werkgever, op het niveau van de vrije markt te brengen. Het is echter waarschijnlijk dat de objectieven van vakbonden verdergaan. Gezien het feit dat vakbonden werknemers vertegenwoordigen lijkt het logisch te veronderstellen dat ze de loonvoet zullen proberen te maximaliseren. Hogere lonen betekenen echter een afnemende vraag naar arbeid. Vakbonden zullen dus ook rekening moeten houden met de werkgelegenheid en tewerkstelling moeten opnemen in hun objectieven. Een eenvoudige manier om deze twee objectieven te combineren is te veronderstellen dat vakbonden de totale loonsom (loon x aantal werkenden) maximaliseren. Késenne (1993) gebruikt onder andere deze veronderstelling. In landen waar de vakbond enkel de lonen onderhandelt van de werknemers die bij de organisatie aangesloten zijn, is een ander belangrijk motief het maximaliseren van het aantal leden van de vakbond. Lage ledenaantallen zorgen immers voor een slechtere onderhandelingspositie. In de Belgische context is dit motief minder relevant, aangezien

vakbonden via het sociaal overleg ook het loon van werknemers kunnen onderhandelen die niet bij hen aangesloten zijn. (Cahuc & Zylberberg, 2004, blz. 376-379 & Késenne, 1993, blz. 7-8)

Zoals bij de aanbieders van arbeid kunnen ook deze doelstellingen samengevat worden in een nutsfunctie. Het relatieve belang van tewerkstelling en loonvoet wordt in een dergelijke nutsfunctie vastgelegd door parameters in te voeren. Van der Linden (1999) definieert het objectief van de vakbond bijvoorbeeld als:

$$L_t^\psi (V_e^t - V_g^t)$$

waarbij L_t de werkgelegenheid in het bedrijf in periode t voorstelt, V_e^t de verdisconteerde verdienste in periode t en V_g^t de zogenaamde fall-back positie van de representatieve werknemer uitdrukt. De parameter ψ drukt het relatieve belang uit van beide termen in het objectief van de vakbond. Hoge ψ drukt een groot belang uit van hoge tewerkstelling ten opzichte van hoger loon. De fall-back positie van de representatieve werknemer is de verdienste die hij kan realiseren indien hij geen tewerkstelling vindt bij de werkgever waarmee hij onderhandelt. In dat geval zijn er verschillende mogelijkheden, ofwel wordt de werknemer aangenomen door een ander, vergelijkbaar bedrijf waar ook vakbonden actief zijn, ofwel wordt de werknemer aangenomen in een bedrijf uit een andere sector met mindere werkvoorwaarden, ofwel valt hij terug op een soort werkloosheidsvergoeding. Door verschillende alternatieven te koppelen aan hun waarschijnlijkheden, kan men dan de fall-back positie bepalen. Bij Van der Linden (1999) wordt het inkomen bij tewerkstelling benaderd door het gemiddelde in de gehele economie (V_e^{t*}) en wordt de fall-back positie:

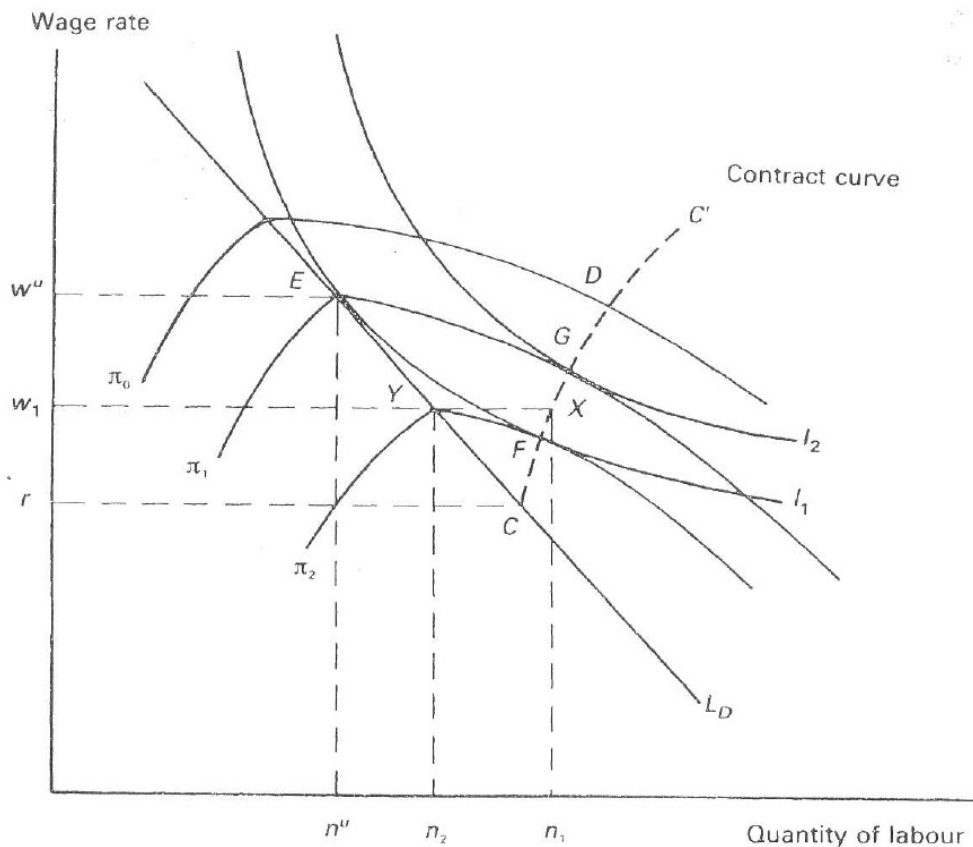
$$V_g^t = a_t V_e^{t*} + (1 - a_t) V_u^t$$

waarbij a_t de kans voorstelt om onmiddellijk opnieuw aangenomen te worden in een ander bedrijf en V_u^t de verdiensten van de representatieve werknemer in geval hij in periode t werkloos is. Hier kan zowel een conventionele werkloosheidsuitkering als een basisinkomen ingevoerd worden in het model. (Van der Linden, 1999, blz. 3-5 & Sapsford & Tzannatos, 1993, blz. 275-279)

Het resultaat van een loonvormingsproces waarbij vakbonden betrokken zijn, kan verschillende kanten uit afhankelijk van de relatieve sterkte van werkgevers en vakbonden.

Indien de werkgevers een zeer sterke onderhandelingspositie verworven hebben, zullen ze zich van de aanwezigheid van de vakbonden weinig aantrekken. De situatie kan op de arbeidsmarkt opnieuw benaderd worden als deze van de vrije markt of zelfs deze van een markt met monopsoniemacht voor de werkgevers. Werkgevers kunnen op verschillende manieren hun onderhandelingsmacht vergroten. Ze hebben de mogelijkheid zich te organiseren in sterke werkgeversorganisaties, wat in België ook effectief gebeurt in organisaties zoals het VBO, VOKA en Unizo. Een andere mogelijkheid is het streven naar een goede fall-back positie. Een voorbeeld hiervan kan de mogelijkheid om productie te verplaatsen naar het buitenland zijn. (Van Steenbergen, 2005, blz. 5-7)

Een tweede geval ontstaat wanneer de machtsbalans in de andere richting doorslaat. Wanneer de vakbonden zeer krachtig staan ten opzichte van de werkgevers, dan kunnen ze zich als monopolist gedragen. De vakbonden bepalen in dat geval eenzijdig de prijs van arbeid. In een dergelijke situatie zullen de vakbonden hun nutsfunctie maximaliseren waarbij ze de arbeidsvraag van de werkgevers als randvoorwaarde gebruiken. Nadat de vakbonden de loonvoet hebben vastgelegd, bepalen de werkgevers de hoeveelheid arbeid die ze wensen aan te werven op basis van de voor hen exogene loonvoet. Deze hoeveelheid arbeid zal lager liggen dan de hoeveelheid die in de afwezigheid van vakbonden zal worden gevraagd. De vakbond zal immers een loonvoet zetten die boven het competitieve niveau ligt. In figuur 3.3 komt het loon op niveau w^u uit. De vakbond zoekt de hoogste indifferentiecurve (I_1) op die ze kan bereiken met de gegeven arbeidsvraag L_D en vindt deze in het punt E waar haar indifferentiecurve aan de arbeidsvraag raakt. (Sapsford & Tzannatos, 1993, blz. 290 & 294)

Figuur 3.3: De arbeidsmarkt met vakbonden: monopolie en efficiënt bargaining, bron: Sapsford & Tzannatos, 1993, blz. 295.

Het meest relevante geval is hoe dan ook dit waarbij zowel vakbonden als werkgevers over een zekere macht beschikken. In dit geval komt de loonvoet op de arbeidsmarkt tot stand door onderhandelingen. Verschillende theorieën proberen dit onderhandelingsproces te verklaren, maar zowel bij Késenne (1993) als bij Van der Linden (1997 & 1999) wordt het “efficiënt bargaining” model gebruikt. Een grafische weergave van dit model vinden we ook terug in figuur 3.3. De vraag naar arbeid wordt gegeven door de curve L_D , de indifferentiecurven van de vakbond door de curven I_1 en I_2 en de curven π_0 , π_1 en π_2 vormen de iso-profitlijnen van de werkgever. Deze iso-profitlijnen verzamelen alle punten die eenzelfde winst voor de werkgever genereren. De oplossing E die gevonden werd onder het monopolie van de vakbond blijkt in deze analyse niet pareto efficiënt te zijn. Tijdens een onderhandeling kunnen de partijen hun resultaat dus verbeteren zonder het resultaat van de andere partij te verslechteren. Het is dan ook zeer waarschijnlijk dat ze van het punt E zullen afwijken naar een punt waar ze zich niet meer kunnen verbeteren zonder de ander pijn te doen. Deze pareto efficiënte punten worden gevonden waar de indifferentiecurven raken aan de iso-profitcurven. Alle punten die aan deze voorwaarde voldoen, worden de contractcurve genoemd.

Vertrekkend van het punt E is het echter onwaarschijnlijk dat punten zullen worden bereikt die buiten de range G-F vallen, omdat bij punten buiten deze range een van beide partijen slechter eindigt dan zijn oorspronkelijke positie. Er is echter nog steeds een oneindig aantal loonvoeten mogelijk binnen deze range. Een oplossing hiervoor is het werken met de zogenaamde Nash-oplossing. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat bij het onderhandelingsproces het product wordt gemaximaliseerd van het nut dat de beide partijen ontvangen als surplus op hun fall-back positie. In het geval van efficiënt bargaining zal dit leiden tot die loonwerkgelegenheid combinatie waarbij de loonvoet het gemiddelde van de marginale en gemiddelde verdienste van arbeid is, op figuur 3.3 aangegeven door punt X. Een veralgemening kan gevonden worden waarbij beide partijen niet even sterk zijn door te stellen dat men Z maximaliseert met:

$$Z = [U_u(w,n) - \hat{U}_u]^s [U_e(w,n) - \hat{U}_e]^{1-s}$$

Waarbij U_u het nut van de vakbond aangeeft en U_e dat van de werkgever, \hat{U}_u en \hat{U}_e de fall-back posities indien er geen akkoord wordt gevonden. Door het variëren van de parameter s kan dan weer de relatieve sterkte van beide partijen worden gewijzigd. Bij de originele Nash oplossing heeft s een waarde van 0.5. (Késenne, 1993, blz. 8-10, Van der Linden, 1997, blz. 8-10 & 1999, blz. 3-5)

3.2 Werkloosheid in een ontwikkelde economie

Het definiëren van werkloosheid is minder eenvoudig dan het op het eerste zicht lijkt. Werklozen zijn mensen die geen betaalde arbeidsplaats hebben, maar niet iedereen die geen betaalde arbeidsplaats heeft, is werkloos in de zin die hier bedoeld wordt. Ten eerste zijn mensen die niet tussen 15 en 65 jaar oud zijn uitgesloten omwille van hun leeftijd. Mensen die wel tussen 15 en 65 jaar zijn, moeten bovendien fysiek en mentaal in staat zijn arbeid te verrichten. Tenslotte is het ook cruciaal dat werklozen de wens hebben betaalde arbeid te verrichten. Werkloosheid is in wezen dus altijd onvrijwillig. Een vaak gehanteerde definitie die ook hier gebruikt zal worden, is deze van de International Labour Organisation (ILO). Daarin vinden we dezelfde criteria met als enige verschil dat er hier geen sprake is van een bovengrens qua leeftijd:

“(1) The "unemployed" comprise all persons above a specified age who during the reference period were: (a) "without work", (...) (b) "currently available for work", (...) (c) "seeking work"” (ILO, 2008)

Werkloosheid is geen zuiver statisch gegeven, er is een voortdurende inflow van nieuwe werklozen -schoolverlaters, mensen die hun job verliezen of opnieuw toetreden tot de arbeidsmarkt- en een outflow van mensen die een betrekking vinden. Het is dan ook mogelijk om het statisch werkloosheidspercentage op te splitsen in een component inflow en een component die de gemiddelde duur van de werkloosheid weergeeft. Indien de werkloosheidsgraad constant is, kan men expliciet schrijven:

$$U = I \times AD$$

waarbij U de werkloosheidsgraad voorstelt, I de inflow en AD de gemiddelde duur. Deze uitdrukking is van groot belang, omdat ze toelaat een onderscheid te maken tussen werkloosheid die het gevolg is van een lange duur en werkloosheid ten gevolge van een relatief grote inflow. Een hoge inflow en een korte duur van werkloosheid duiden immers op een zeer flexibele arbeidsmarkt, wat als gezond beschouwd kan worden. Een lage inflow gecombineerd met een zeer lange duur duidt daarentegen op een economie die een groep werklozen kent, die zeer moeilijk in het arbeidscircuit te betrekken zijn, hetgeen een veel groter probleem is. (Sapsford & Tzannatos, 1993, blz. 388-400)

3.2.1 Soorten Werkloosheid

Op een arbeidsmarkt zoals die in sectie 3.1.1 wordt voorgesteld, zal altijd een druk op de loonvoet worden uitgeoefend als deze niet overeenstemt met de evenwichtsloonvoet. Hierdoor zal een dergelijke arbeidsmarkt zich op termijn altijd in evenwicht bevinden. Wanneer de arbeidsmarkt in evenwicht is, dan is de vraag naar arbeid gelijk aan het aanbod van arbeid. Daarmee stemt de volgende gelijkheid overeen:

$$\begin{aligned} & \text{arbeidsaanbod} = \text{arbeidsvraag} \\ & \text{werkenden} + \text{werkzoekenden} = \text{werkenden} + \text{vacatures} \end{aligned}$$

Het feit dat vraag en aanbod op de arbeidsmarkt gelijk zijn, impliceert dus niet dat er geen onvrijwillige werkloosheid meer kan bestaan. Zelfs op een perfect competitieve arbeidsmarkt kan en zal er dus een zekere werkloosheid ontstaan. Werkloosheid die ontstaat op een arbeidsmarkt die in evenwicht is, wordt “equilibrium unemployment (EU)” genoemd, deze naamgeving zal ook hier gebruikt worden. (Késenne, 1991, blz. 226 & Sapsford & Tzannatos, 1993, blz.399-400)

Er kunnen verschillende oorzaken gevonden worden voor het ontstaan van equilibrium unemployment. Een eerste verklaring wordt gegeven door de theorie van “search unemployment” (SU). Daarbij wordt verondersteld dat in een economie verschillende types werkgelegenheid bestaan. Bepaalde types werkgelegenheid hebben bovendien meer aantrekkingskracht op werknemers dan andere, bijvoorbeeld omwille van een betere verloning of betere arbeidsvoorwaarden. Een dergelijk model werd al ter sprake gebracht in sectie 3.1.2. Indien iemand werkloos wordt, ziet deze persoon zich geconfronteerd met de keuze een baan te aanvaarden van het minder aantrekkelijke type of werkloos te blijven en op zoek gaan naar een baan met betere voorwaarden. De kans op tewerkstelling in de aantrekkelijke sector wordt weergegeven door p . Indien de primaire sector een aantal vacatures V per tijdseenheid uitschrijft, dan wordt p gegeven door de verhouding van het aantal vacatures, dat de primaire sector uitschrijft en de groep werklozen in de economie (U), of:

$$P = V/U$$

De werkloze moet dan de volgende afweging maken:

$$w_2 > w_1 (V/U) + UB (1-V/U)$$

Waarbij w_1 de loonvoet in de primaire sector is en w_2 de loonvoet in de secundaire sector, UB is de werkloosheidsuitkering. Bepaalde werklozen zullen verkiezen te wachten op tewerkstelling in de primaire sector en zo ontstaat werkloosheid, zelfs indien er vacatures in te vullen zijn. Deze vorm van werkloosheid die het gevolg is van het dynamisch karakter van de arbeidsmarkt wordt ook wel “frictional unemployment” genoemd. (Atkinson, 1994, blz.101-102, Késenne, 1991, blz. 226 & Sapsford & Tzannatos, 1993, blz. 386)

Om een werkloosheidsuitkering te kunnen ontvangen, is het in het huidige Belgische systeem noodzakelijk onvrijwillig werkloos te zijn. Mensen die echter om allerlei redenen verkiezen geen betaalde arbeid uit te oefenen, hebben er alle belang bij toch te doen alsof ze onvrijwillig werkloos zijn. Op die manier belanden ze in de statistieken als echte werklozen. Deze vrijwillige werklozen maken echter geen echt deel uit van het arbeidsaanbod, aangezien ze geen betaalde arbeid wensen uit te voeren. Dit type werkloosheid, wordt “hardcore unemployment” (HCU) genoemd. Een tweede groep werklozen die tot “hardcore unemployment” wordt gerekend, zijn mensen die kwalificaties bezitten die absoluut niet overeenstemmen met diegene die op de arbeidsmarkt gevraagd worden. Vaak gaat het dan over zeer laaggeschoolden. Typische kenmerken van deze groep werklozen zijn dat ze vaak al zeer lange tijd werkloos zijn en op de arbeidsmarkt enkel aan zeer onaantrekkelijke voorwaarden zouden kunnen werken. (Késenne, 1993, blz. 11)

Andere vormen van “equilibrium unemployment” zijn het gevolg van mismatches op de arbeidsmarkt. Zo kan het voorkomen dat de eigenschappen van de arbeid die wordt aangeboden niet overeenstemmen met het type arbeid dat gevraagd wordt. Ook een geografische mismatch is mogelijk. De werklozen bevinden zich op te grote afstand van de openstaande arbeidsplaatsen, waardoor werkgevers en mogelijke werknemers elkaar niet vinden. (Késenne, 1991, blz. 226)

Het is ook mogelijk dat de arbeidsmarkt niet in een evenwichtssituatie verkeert. In dat geval treedt er werkloosheid op die “disequilibrium unemployment” (DU) wordt genoemd. Deze vorm van werkloosheid wordt opgesplitst volgens de oorzaak die eraan ten grondslag ligt.

Ten eerste is er de “classical unemployment” (CU), die het gevolg is van een loonvoet die zich boven het evenwichtsniveau bevindt. Deze loonvoet kan tot stand komen onder druk van vakbonden die een sterke onderhandelingspositie bezitten of door de werkgevers die

“efficiency wages” betalen om de prestaties van hun werknemers te verbeteren. Een loonvoet die boven het evenwichtsniveau gehouden wordt, zorgt ervoor dat het aanbod van arbeid hoger dan het evenwichtsniveau klimt, terwijl de vraag naar arbeid onder het evenwichtsniveau ligt.

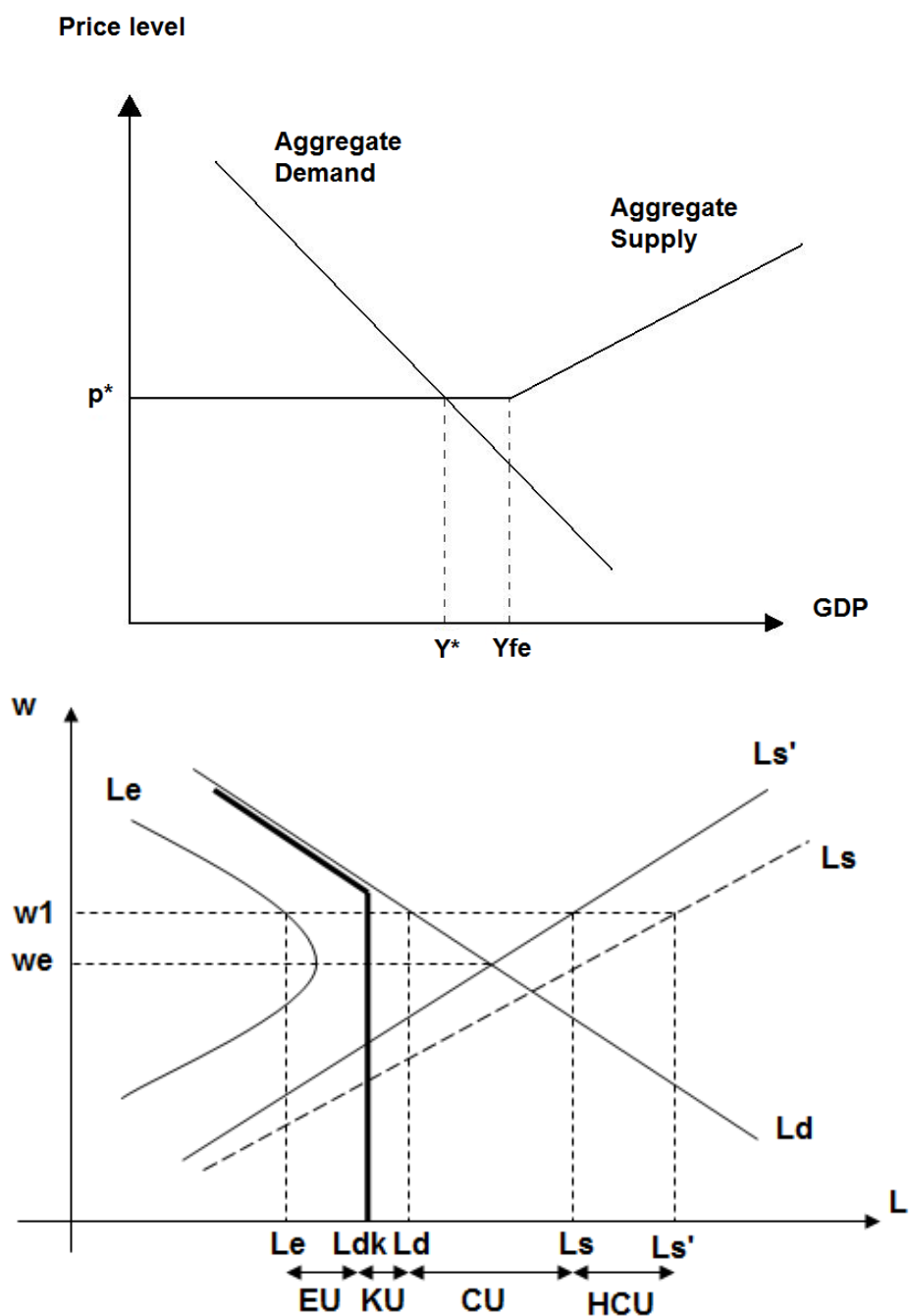
Ten tweede is het mogelijk dat een te lage geaggregeerde vraag werkloosheid veroorzaakt. Veronderstellen we dat er een zekere loon- en prijsrigiditeit in de economie aanwezig is, dan kan een beleid, dat deze te lage geaggregeerde vraag verhoogt, aanleiding geven tot een outputverhoging zonder compenserende prijsverhoging. Het gevolg van deze toegenomen productie is een hoger niveau van werkgelegenheid. De vorm van werkloosheid die op deze manier bestreden wordt, is de “keynesian unemployment” (KU). (Késenne, 1991, blz. 226-227 & 1993, blz. 10-11)

Als alle soorten werkloosheid worden samengevat, waarbij werkloosheid ten gevolge van mismatches bij search unemployment ingedeeld wordt, ontstaat de volgende uitdrukking:

$$\begin{aligned} U &= EU + DU \\ \rightarrow U &= HCU + SU + CU + KU \end{aligned}$$

De groep werklozen bestaat uit verschillende groepen mensen die om verschillende redenen geen arbeidsplaats bezitten. Dit onderscheid wordt nog duidelijker wanneer we een grafische analyse maken. (Késenne, 1991, blz. 226)

3.2.2 Grafische analyse: werkloosheid op een ontwikkelde arbeidsmarkt

Figuur 3.4: De goederenmarkt in een situatie met prijs- en loonrigiditeit en de soorten werkloosheid op een ontwikkelde arbeidsmarkt, bron: Késenne, 1991, blz. 227

Figuur 3.4 schetst een arbeidsmarkt waarop verschillende types werkloosheid teruggevonden worden. De curve Ls' stelt het totale arbeidsaanbod voor, Ld de vraag naar arbeid. Als de

hardcore werkloosheid afgetrokken wordt van Ls' , ontstaat de curve Ls . Ls stelt het feitelijke arbeidsaanbod voor, hierbij werd verondersteld dat de groep HCU geen invloed uitoefent op het evenwichtsniveau van de loonvoet w_e , die dus gevonden wordt op het snijpunt van Ls en Ld en niet op de kruising van Ld en Ls' . Desalniettemin stelt zich op de arbeidsmarkt niet de loonvoet w_e , maar wel de loonvoet w_1 in. Het gevolg hiervan is een arbeidsaanbod dat toeneemt en een afnemende vraag naar arbeid, met andere woorden het ontstaan van “classical unemployment” (CU). De goederenmarkt die in figuur 3.4 afgebeeld wordt, bevindt zich, omwille van redenen waar hier niet op ingegaan zal worden, niet in een toestand Y_e , maar in Y^* . Daardoor kan de productie van de bedrijven toenemen zonder dat er een opwaartse druk op het prijs- en loonpeil ontstaat. De arbeidsvraagcurve Ld schetst echter een beeld van de arbeidsvraag in de veronderstelling dat de productie van de bedrijven zich in Y_e bevindt. Bijgevolg dient deze curve gecorrigeerd te worden voor gevallen waar de geaggregeerde vraag niet Y_e , maar Y^* bedraagt. Deze correctie leidt tot de curve Ldk , de vraag naar arbeid bij een te kort schietende geaggregeerde vraag op de goederenmarkt. Doordat de vraag naar arbeid tekortschiet, ontstaat “keynesian unemployment” (KU) op de arbeidsmarkt. Als laatste vorm van werkloosheid wordt de “equilibrium unemployment” (EU) geschetst. De curve Le , die ook wel de employment curve genoemd wordt, geeft aan hoeveel arbeidsplaatsen effectief ingevuld zijn in de economie. Het verschil tussen Le en het minimum van arbeidsvraag en arbeidsaanbod vormt dan de “equilibrium unemployment”, het aantal niet-ingevulde vacatures in de economie. (Késenne, 1991, blz. 226-228)

Hoofdstuk 4: Arbeidsmarkteffecten van de invoering van een basisinkomen: theoretische resultaten

4.0 Inleiding

Bij de analyse van arbeidsmarkteffecten kan men verschillende onderzoeksmethodes gebruiken. Een eerste, ietwat intuïtieve methode baseert zich op het nagaan wat de reactie van verschillende groepen in de samenleving op de invoering van een basisinkomen zou zijn. Hoewel het in wezen om een micro-economische analyse gaat, wordt ze hier om het onderscheid met een meer modelmatige aanpak te verduidelijken intuïtief genoemd. Een dergelijke analyse kan teruggevonden worden bij verschillende auteurs, onder andere de Beer (1995) en Walter (1989). Onder 4.1 wordt een dergelijke analyse uitgevoerd.

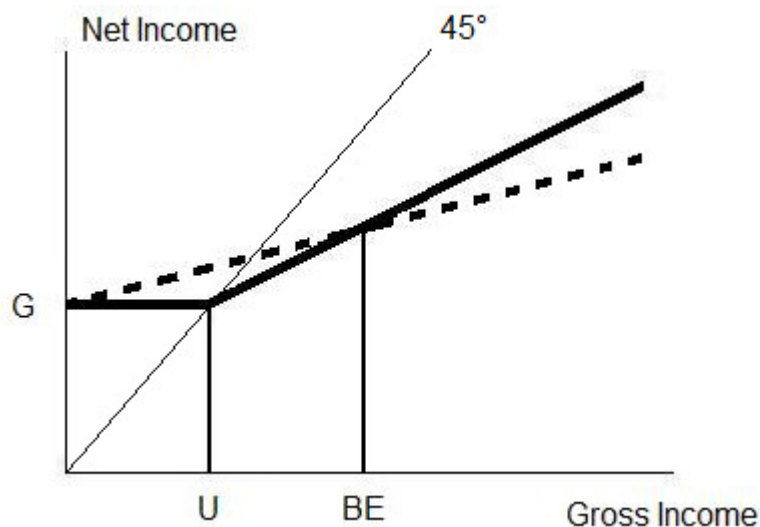
Een meer formele manier om de analyse te voeren is het ontwikkelen van economische modellen. Met deze modellen worden dan de effecten van een aantal alternatieve systemen gesimuleerd. Bij de opmaak van een model is het onvermijdelijk bepaalde veronderstellingen te maken over de structuur van de economie. Zo worden hier modellen besproken met een competitieve arbeidsmarkt (4.2.1), een duale arbeidsmarkt (sectie 4.2.2) en modellen waarin vakbonden op de arbeidsmarkt actief zijn (sectie 4.2.3).

In de literatuur vinden we nog enkele andere alternatieve benaderingen. Zo ontwikkelt Groot (2004) een analyse die vertrekt vanuit een systeem met verhandelbare arbeidsrechten. Dit model leidt dan tot de conclusie dat er geen onvrijwillige werkloosheid bestaat onder een systeem met basisinkomen. Dit model is eerder filosofisch, dan economisch van aard en leent zich niet voor empirisch onderzoek. Bijgevolg wordt er niet dieper op ingegaan.

4.1 Een intuïtieve kijk op arbeidsmarkteffecten

4.1.1 Werkenden

Een eerste groep die wordt onderscheiden, wordt gevormd door mensen die momenteel tewerkgesteld zijn. Voor deze groep komt het basisinkomen bovenop het loon dat ze uit hun arbeid betrekken. Om de uitbetaling van een basisinkomen mogelijk te maken zullen ze echter wel geconfronteerd worden met hogere belastingen. In deze groep bevinden zich zowel mensen die netto inkomen winnen, als mensen die netto inkomen verliezen.

Figuur 4.1: Netto-inkomen en bruto-inkomen bij basisinkomen en voorwaardelijke werkloosheidsuitkering

Op figuur 4.1 wordt een basisinkomensysteem weergegeven in stippellijn en een systeem met voorwaardelijke uitkering in volle lijn. Links van U bevinden zich mensen die een werkloosheidsuitkering ontvangen. Tussen U en BE bevinden zich mensen die tewerkgesteld zijn en hun netto-inkomen zien stijgen door de invoering van een basisinkomen. Links van BE bevinden zich mensen die netto verliezen door de invoering van een basisinkomen. Op deze manier vallen de werkenden dus uiteen in 2 groepen. Er zal voor de eerste groep een inkomenseffect optreden in stijgende zin, voor de tweede groep in dalende zin. Het is verder van groot belang in te zien dat ook de samenstelling van het inkomen in deze categorie verandert. De opbrengsten uit arbeid verkleinen ten voordele van het niet-arbeidsinkomen. Zoals eerder uitgelegd kan dit opgevat worden als een daling van de prijs voor vrije tijd. (de Beer, blz. 95-97, Nelissen & Polk, 1996, blz. 69 & Walter, 1989 blz. 49)

Diegenen die netto-inkomen verliezen door de invoering van een basisinkomen, kunnen hier op 3 manieren op reageren. Een eerste mogelijkheid is dat men probeert het verloren inkomen in te halen door zijn arbeidsaanbod te verhogen. De nutmaximaliserende aanbieder van arbeid ziet zich geconfronteerd met de keuze tussen vrije tijd, betaalde arbeid en informeel, huishoudelijk werk. Vooral mensen die een relatief laag belang toekennen aan vrije tijd of een lage productiviteit hebben in de informele sector, zullen geneigd zijn hun arbeidsaanbod te verhogen. Ze hebben weinig te winnen wanneer ze hun arbeidsaanbod terugschroeven en zullen niet bereid zijn hiervoor consumptie van marktgoederen op te geven. Belangrijke kanttekening hierbij is wel dat het verhogen van het arbeidsaanbod nog onaantrekkelijker gemaakt wordt door de lagere nettoloonvoet. De primaire aanbieders van arbeid, zoals beschreven in sectie 3.1.2 zullen typisch deze reactie vertonen. De tegenovergestelde reactie, namelijk het terugschroeven van het arbeidsaanbod, is ook mogelijk. Mensen die deze reactie vertonen reageren in de eerste plaats op de afgenomen loonvoet die voor hen de keuze voor vrije tijd en informele arbeid aantrekkelijker maakt. Het substitutie-effect dat optreedt door de lagere loonvoet is hier sterker dan het inkomenseffect ten gevolge van het teruggelopen inkomen. De secundaire aanbieders van arbeiders uit sectie 3.1.2 voldoen aan de voorwaarden om deze reactie te vertonen. Een derde mogelijkheid is dat het arbeidsaanbod van de werkenden die inkomen verliezen niet verandert door de invoering van een basisinkomen. Deze mogelijkheid lijkt misschien niet zo waarschijnlijk, aangezien ze een exacte compensatie van het substitutie- door het inkomenseffect lijkt te veronderstellen. Er moet echter rekening gehouden worden met het feit dat werknemers hun arbeidsaanbod niet volledig zullen kunnen realiseren. Ze worden geconfronteerd met een arbeidsvraag in termen van fulltime en parttime banen. Wensen ze een aantal uren aan te bieden die niet in een standaardpakket valt, dan zullen ze het pakket moeten kiezen dat hun wensen het dichtst benadert. In sommige banen is er zelfs geen keuze mogelijk die ligt tussen fulltime en helemaal geen arbeid in. Kleine veranderingen in het aantal uren, dat iemand wenst aan te bieden, zullen dan ook vaak geen verandering teweegbrengen in het aantal uren dat effectief aangeboden wordt. Ze zullen immers vaak het dichtst in de buurt liggen van het pakket dat daarvoor ook al verkozen werd. (de Beer, blz. 95-99 & Walter, 1989 blz. 49)

Een tweede groep wordt gevormd door werkenden die zich links van BE bevinden en er dus qua netto-inkomen op vooruit gaan. Voor hen lijkt er geen reden te zijn om het arbeidsaanbod te verhogen. Bij hen werken substitutie- en inkomenseffect in dezelfde richting, vrije tijd

wordt goedkoper en er is een positief inkomenseffect, in de veronderstelling dat het om een normaal goed gaat. De verwachting voor deze groep is dan ook dat ze gemiddeld gesproken haar arbeidsaanbod zal verlagen. Daarbij moet wel worden opgemerkt dat ook hier het constant blijven van het arbeidsaanbod niet zo onwaarschijnlijk is, vooral bij primaire aanbieders van arbeid. Dezelfde redenen als hoger blijven immers gelden. (de Beer, blz. 95-97 Nelissen & Polk, 1996, blz. 69 & Walter, 1989 blz. 49)

4.1.2 Uitkeringsgerechtigde werklozen

De uitkeringsgerechtigde werklozen bevinden zich links van U in figuur 4.1, zij zien in eerste instantie enkel hun uitkering van naam veranderen. Er grijpt echter een zeer grote verandering plaats in de structuur van de lasten waarmee ze geconfronteerd worden en daarmee in de incentives om betaalde arbeid uit te oefenen. In een systeem met voorwaardelijke werkloosheidsuitkering brengt betaalde arbeid pas netto-inkomsten met zich mee als er minstens een bedrag G mee verdiend kan worden. Bij het aanvaarden van betaalde arbeid verliest een werkloze immers zijn uitkering met hoogte G. Zolang hij niet minimum dit bedrag kan verdienen, loont betaalde arbeid dan ook niet voor een uitkeringsgerechtigde werkloze. Op zijn eerste inkomsten (tot een bedrag G) rust dus een feitelijke belasting van 100 procent. Dit fenomeen staat in de literatuur bekend als de zogenaamde “unemployment trap” of werkloosheidsval. De invoering van een basisinkomen neemt deze last echter voor een groot gedeelte weg. De werkloze verliest immers geen cent van zijn basisinkomen, wanneer hij betaalde arbeid uitoefent. Zoals aangegeven door de stippellijn in figuur 4.1 stijgt het netto-inkomen van de werkloze van zodra betaalde arbeid wordt verricht, hoe weinig of laagbetaald ook. Daarop wordt een belasting geheven die dezelfde is als deze waarmee werknemers zich geconfronteerd zien. Door deze feitelijke lastendaling op arbeid kan verwacht worden dat veel werklozen eerder betaalde arbeid zullen willen uitoefenen en dus hun arbeidsaanbod zullen verhogen. (Van Parijs, 2000, blz. 7 & Walter, 1989, blz. 50-51 & Groot, 2000, blz. 18)

Het onvoorwaardelijke karakter van een basisinkomen brengt met zich mee dat de werkloze op geen enkele manier verplicht kan worden naar werk te zoeken of een vacante arbeidsplaats te aanvaarden. Het logische gevolg is dat een deel van de uitkeringsgerechtigde werklozen die op heden ook geen feitelijke wens hebben om betaalde arbeid te vervullen, hun zoekactiviteit zullen staken. Ze verdwijnen met andere woorden uit het arbeidsaanbod. De vraag is echter in

hoeverre het correct is deze groep nu wel bij het feitelijke arbeidsaanbod te rekenen. Controle van het zoekgedrag van werklozen verloopt naar alle waarschijnlijkheid niet optimaal, dus enige mate van ontduiking vindt vermoedelijk plaats. (de Beer, 1995, blz. 97 & Groot, 2000, blz. 18)

Wanneer deze effecten samengenomen worden, blijft de verwachting dat uitkeringsgerechtigden door de verbetering van hun netto verloning bij betaalde arbeid, hun feitelijk arbeidsaanbod zullen verhogen.

4.1.3 Niet-actieven zonder uitkering

Een volgende categorie binnen de bevolking op beroepsleeftijd zijn de niet-actieven die geen uitkering ontvangen. Het gaat hier dus om mensen die geen betaalde arbeid wensen aan te bieden en ook niet om andere redenen van een uitkering genieten. Voor deze groep is het nut dat geassocieerd wordt met vrije tijd of hun productiviteit in de informele sector zo hoog dat ze aan de huidige verloning verkiezen geen arbeid aan te bieden. Het invoeren van een basisinkomen zal hen nog in deze keuze bevestigen. Ten eerste verkrijgen ze met het basisinkomen een uitkering, hetgeen overeenstemt met een stijging van hun inkomen. Dit kan hen er niet toe bewegen nog minder arbeid aan te bieden, omdat hun aanbod al op het laagst mogelijke niveau staat. Ten tweede verkleint ook voor hen het nettoloon, aangezien ze niet geconfronteerd worden met het wegvallen van een uitkering. Dit zal een ondubbelzinnig negatief effect uitoefenen op hun arbeidsaanbod. (de Beer, 1995, blz. 96-97 & Walter, 1989, blz. 50)

4.1.4 Studenten en gepensioneerden

Een belangrijke vraag die nog niet onderzocht werd, is of de invoering van een basisinkomen jongeren ertoe zal bewegen hun intrede in de arbeidsmarkt te versnellen, dan wel uit te stellen. Aan de andere kant moet ook nog nagegaan worden of oudere werknemers sneller dan wel later zullen overstappen naar het pensioenstelsel.

Wanneer jongeren de minimumleeftijd waarop ze arbeid mogen aanbieden, bereikt hebben, zien ze zich geconfronteerd met de afweging tussen studeren en toetreden tot de arbeidsmarkt. Deze afweging heeft een inter-temporeel karakter, de jongere zal de inkomsten die hij verliest

door zich niet aan te bieden op de arbeidsmarkt moeten afwegen tegen een hoger inkomen in de jaren na zijn studie. Een hogere belastingvoet op inkomen uit arbeid beïnvloedt deze afweging in eerste instantie niet. Het inkomen dat verloren gaat, wordt immers even zwaar extra belast als het inkomen dat gewonnen wordt in de latere periode. Indien studenten echter ook recht zouden hebben op een basisinkomen tijdens hun studentenjaren, kan men verwachten dat ze wel zullen besluiten langer te studeren. Het inkomen, dat opgegeven moet worden tijdens de studiejaren, vermindert immers met een bedrag per maand dat gelijk staat aan het basisinkomen. Bovendien zal de interesse om studentenjobs uit te voeren sterk teruglopen, omdat de noodzaak voor extra financiering wegvalt. Minder relevant in de Belgische context is dat het basisinkomen het voor studenten eenvoudiger zou maken leningen aan te gaan om hun studiegeld te betalen. Over het algemeen zal het invoeren van een basisinkomen dus de gemiddelde studieduur van jongeren verlengen, zeker als studenten recht op een basisinkomen hebben. Het arbeidsaanbod van deze categorie gaat dus kwantitatief achteruit. Een verlenging van de gemiddelde studieduur betekent echter een investering in menselijk kapitaal en dus een meer kwalitatief arbeidsaanbod. (Atkinson, 1994, blz. 135)

Het lijkt vanzelfsprekend dat het stelsel van brugpensioenen, waarin een werkloosheidsuitkering gecombineerd wordt met een extra toelage en bovendien de sollicitatieplicht vervalt, ophoudt te bestaan onder een regime met basisinkomen. Het is logischer oudere werklozen te laten terugvallen op hun basisinkomen en hen te beschouwen als gewone werklozen. Deze verandering zal diegenen die nu op brugpensioen zijn met andere woorden in dezelfde situatie brengen als de werklozen. Bijgevolg zullen ook zij hun arbeidsaanbod optrekken.

Voor oudere werknemers spelen echter nog verschillende andere effecten. Ten eerste creëert het basisinkomen voor hen de mogelijkheid zich geleidelijker uit de arbeidsmarkt terug te trekken. In tegenstelling tot hun pensioen zullen ze hun basisinkomen immers naar believen kunnen aanvullen met andere inkomsten. Daardoor openen er zich mogelijkheden om deeltijdse arbeid te blijven verrichten. Ten tweede speelt er ook bij deze groep een substitutie-effect. Door de dalende netto opbrengsten van arbeid wordt een vroegere pensionering aantrekkelijk. Ten derde is het mogelijk dat het basisinkomen bij deze groep een inkomenseffect teweegbrengt. Voor zover de hoogte van een pensioen afhangt van de arbeidsinkomsten gedurende de loopbaan, zal de hogere belasting dit naar beneden halen.

Bijgevolg kan de oudere werknemer geneigd zijn langer aan pensioenopbouw te willen doen. (Atkinson, 1994, blz. 134)

4.1.5 Arbeidsvraag

Na de analyse van het arbeidsaanbod dient onderzocht te worden hoe de vraag naar arbeid op de invoering van een basisinkomen zal reageren. Het antwoord op deze vraag hangt in grote mate samen met de manier waarop het basisinkomen gefinancierd zal worden. Hierboven werd verondersteld dat een zwaardere belasting van het inkomen uit arbeid zou worden gebruikt om het basisinkomen te bekostigen. In dat geval is de cruciale vraag of de werknemers erin slagen deze extra lasten af te wentelen op de werkgevers. Als ze hierin slagen, dan zal de netto loonvoet niet sterk dalen, maar zal integendeel de bruto loonkost toenemen. Een stijgende bruto loonkost zal er dan voor zorgen dat de vraag naar arbeid afneemt en bedrijven zullen kiezen voor een meer kapitaalintensieve productie. Wanneer de werknemers hier niet in slagen, blijft de loonkost gelijk en zal dus ook de arbeidsvraag niet sterk wijzigen. Om te bepalen of afwenteling van de extra lasten waarschijnlijk is, is de krapte van de arbeidsmarkt een belangrijk gegeven. Een tekort aan werkrachten, hetzij in bepaalde sectoren, hetzij in de gehele economie, versterkt de positie van de werknemers om een afwenteling te bewerkstelligen. Het is perfect mogelijk dat afwenteling in sommige sectoren plaatsvindt en in andere niet, afhankelijk van de relatieve sterkte van werknemers en werkgevers in deze sectoren. Ook andere vormen van financiering zijn mogelijk, zoals een belasting op toegevoegde waarde of kapitaal. In dat geval zal er geen substitutie plaatsvinden van arbeid in het voordeel van kapitaal. De arbeidsvraag zal bij extra belasting op kapitaal zelfs eerder toenemen dan afnemen. (de Beer, 1995, blz. 100-101)

Er moet ook in overweging genomen worden dat werknemers door het ontvangen van een basisinkomen een stevige financiële basis hebben. Werknemers zullen naar alle waarschijnlijkheid genoegen nemen met een totaal inkomen dat overeenstemt met of iets hoger ligt dan hun huidige verdiensten. Wanneer bedrijven hun werknemers van hetzelfde totale inkomen willen voorzien, kunnen ze dit doen aan een lagere kostprijs. Dit fenomeen kan aanleiding geven tot het creëren van extra laagbetaalde arbeidsplaatsen. Er bestaat met het basisinkomen immers de mogelijkheid dat werklozen deze arbeidsplaatsen zullen invullen, waar ze dat nu niet doen omwille van de werkloosheidsval. Een tweede mogelijk gevolg van deze zekere financiële basis is dat de regulering die nu op de arbeidsmarkt van toepassing is

ietwat versoepeld kan worden. Zo zou bijvoorbeeld het instellen van een minimumloon overbodig worden. Ook een versoepeling van de ontslagregeling behoort tot de mogelijkheden. Deze versoepelingen maken de arbeidsmarkt flexibeler, wat over het algemeen wordt beschouwd als een manier om de arbeidsvraag op te krikken. Opnieuw zou vooral laagbetaalde arbeid hiervan voordeel ondervinden. (Walter, 1989, blz. 50-51 & de Beer, 1995, blz. 100)

Het basisinkomen kan een positieve invloed uitoefenen op het opstarten van nieuwe ondernemingen. Ten eerste zorgt het voor een extra indekking tegen risico's die nu als struikelblok dienen voor beginnende ondernemers. Het basisinkomen blijft immers een verzekerd inkomen, zelfs wanneer de onderneming failliet zou gaan. De huidige werkloosheidsuitkering daarentegen ondersteunt failliete zelfstandigen niet. Ten tweede kan het basisinkomen dienen als subsidie om de nadelen van een kleinschalige productie in de opstartperiode van een onderneming te neutraliseren. Het basisinkomen dient als inkomen in de eerste jaren na het opstarten van de onderneming, wanneer de rendabiliteit nog niet op punt staat. Bij dit alles heeft het basisinkomen het grote voordeel dat het een zeer toegankelijke uitkering is. Door haar onvoorwaardelijk karakter is het niet nodig allerlei ingewikkelde procedures te doorlopen of campagnes te voeren om bekendheid van het systeem te genereren. Het opstarten van nieuwe bedrijven leidt uiteraard tot een toename van de arbeidsvraag en de economische groei, zelfs wanneer de starter alleen zichzelf tewerkstelt. (Nooteboom, 1986 & Walter, 1989, blz. 51)

4.1.6 Conclusie

De resultaten die gevonden werden in deze sectie, worden samengevat in tabel 4.1. Bij het arbeidsaanbod wordt een onderscheid gemaakt in drie categorieën: werkenden, (uitkeringsgerechtigde) werklozen en niet-actieven. De reactie van elke groep wordt uitgesplitst in een inkomens- en substitutie-effect om het geheel inzichtelijker te maken.

Bij de werkenden wordt een onderscheid gemaakt tussen primaire en secundaire aanbieders van arbeid en binnen deze categorieën tussen netto winnaars en verliezers. De primaire aanbieders die hun inkomen zien stijgen, zullen een negatief inkomenseffect ondergaan dat door hun geringe gevoeligheid eventueel geneutraliseerd kan worden. Het negatieve substitutie-effect maakt echter dat ze hun aanbod zullen doen afnemen. Primaire arbeiders die

inkomen verliezen zullen, ondanks een negatief substitutie-effect, hun aanbod doen toenemen, omdat ze een positief inkomenseffect ondergaan dat dit negatieve effect overtreft. Secundaire aanbieders reageren op een andere manier, omdat ze een andere gevoeligheid voor beide effecten aan de dag leggen. Zo zullen de netto winnaars hier wel ingaan op een negatief inkomenseffect en hun arbeidsaanbod ondubbelzinnig doen afnemen. Voor de netto verliezers wordt er hier vanuit gegaan dat inkomens- en substitutie-effect elkaar in evenwicht houden en er dus een status-quo optreedt. Uiteraard zal deze status-quo in de praktijk bestaan uit een gemiddelde reactie tussen individuen die voor afname en individuen die voor toename kiezen.

Bij de werklozen zijn ook 2 categorieën opgenomen, zij die effectief op zoek zijn naar arbeid en zij die zich registreren om een uitkering te verkrijgen. De eerste groep ondergaat geen inkomenseffect, aangezien hun inkomen niet wijzigt. Het substitutie-effect is bij hen daarentegen zeer sterk en zorgt voor een toename in hun arbeidsaanbod. De tweede groep ondergaat ook geen inkomenseffect, maar laat zich weinig gelegen liggen aan het positieve substitutie-effect. Bijgevolg blijft hun aanbod status-quo, met name geen arbeidsaanbod.

Ten derde is er de groep van de niet-actieven. Ook hier werken beide effecten in dezelfde richting en is er dus weinig twijfel over de uiteindelijke reactie. Er wordt een afname van het arbeidsaanbod verwacht, maar omdat dit eenvoudigweg niet mogelijk is, zal deze groep een status-quo vertonen.

Als ze recht krijgen op een basisinkomen zullen studenten later toetreden tot de arbeidsmarkt en ook tijdens hun studententijd hun arbeidsaanbod verkleinen. In het andere geval blijft hun aanbod status-quo. Oudere werknemers die op brugpensioen zijn, worden geacht hun arbeidsaanbod te verhogen. Ze ondergaan immers een positief substitutie-effect in combinatie met een neutraal inkomenseffect. De overige oudere werknemers daarentegen krijgen een lagere netto beloning voor hun arbeid. Door hun lagere inkomen uit arbeid kunnen ze echter een positief inkomenseffect vertonen, wat leidt tot een status-quo in hun arbeidsaanbod. In ieder geval zal de mogelijkheid om een basisinkomen te combineren met een deeltijdse betrekking ervoor zorgen dat een meer geleidelijke terugtrekking uit de arbeidsmarkt mogelijk wordt.

Arbidsaanbod	inkomenseffect	substitutie-effect	totaal	
werkenden				
~ primair	°netto winnaars	afname/status-quo	afname	Afname
	°netto verliezers	toename	afname	Toename
~ secundair	°netto winnaars	afname	afname	Afname
	°netto verliezers	toename	afname	status-quo
werklozen				
~op zoek		status-quo	toename	Toename
~niet op zoek		status-quo	toename	status-quo
niet-actieven				
		afname	afname	status-quo
studenten				
	geen recht op basisinkomen	status-quo	status-quo	status-quo
	recht op basisinkomen	afname	status-quo	Afname
ouderen				
~brugpensioenen		status-quo	toename	Toename
~gepensioneerden		toename	afname	status-quo
arbeidsvraag			Totaal	
algemeen	afwenteling			Afname
	geen afwenteling			Toename
laagbetaald				Toename
starters				Toename

Tabel 4.1: Een intuïtieve analyse van arbeidsmarkteffecten bij de invoering van een basisinkomen.

De arbeidsvraag laat zich ook uitsplitsen in verschillende onderdelen. Ten eerste is er een algemeen beeld dat opgedeeld wordt naargelang een afwenteling van de extra belastingen richting werkgevers plaatsvindt of niet. Zonder afwenteling wordt een toename van de vraag verwacht, terwijl in het andere geval de gestegen loonkosten de vraag doen afnemen. Ten tweede zal er jobcreatie optreden voor laagbetaalde arbeid. Zowel de flexibilisering als het

wegvallen van de werkloosheidsval is hiervoor verantwoordelijk. Een derde aspect van de arbeidsvraag is het stijgende aantal starters dat verwacht mag worden.

Alle categorieën in ogenschouw genomen meent de Beer (1995) te kunnen besluiten dat ten gevolge van het basisinkomen een toename van het arbeidsaanbod in personen zal samengaan met een afname van het aangeboden aantal uren. De reactie van de arbeidsvraag is in zijn analyse geen uitgemaakte zaak. De geldigheid van deze conclusie hangt echter in grote mate af van de relatieve grootte van verschillende groepen. Daarom is het wenselijk eerst empirisch na te gaan hoe groot de verschillende groepen in een bepaalde samenleving zijn, alvorens definitieve conclusies te trekken. Cruciaal in deze analyse staat ook de krapte van de arbeidsmarkt die bovendien op sectoraal niveau moet nagegaan worden. Een krappe arbeidsmarkt zal immers niet alleen weinig werklozen tellen die hun aanbod kunnen verhogen, ook de druk op werkgevers om afwenteling van taksen te aanvaarden is groter. Daarbij is het van groot belang dat de werkloze populatie als heterogeen wordt geanalyseerd. Wanneer de gevraagde competenties voor een bepaalde sector niet in de werkloze populatie aanwezig zijn, is de verhoging van het arbeidsaanbod van werklozen immers waardeloos. (de Beer, 1995, blz. 102)

4.2 Analyse van arbeidsmarkteffecten met economische modellen

4.2.1 Arbeidsmarkteffecten op een competitieve arbeidsmarkt

Het model in deze sectie is geïnspireerd op het model dat teruggevonden wordt bij Késenne, Schatteman en Van Trier (2000), aangevuld met elementen uit Késenne (1991)

a. Modelspecificaties

Beschouw een economie waar de aanbieders van arbeid hun tijd kunnen verdelen tussen vrije tijd, betaalde arbeid en informele arbeid in het huishouden. Ze ontleen nut aan vrije tijd v en consumptiegoederen q . Dit zogenaamde Gronau-model wordt weergegeven door:

$$U(q,v)$$

Met	$q = q_1 + q_2$	consumptiegoederen = formele productie + informele productie
	$q_1 \sim p_1$	q_1 wordt aangekocht aan prijs p_1 op de markt
	$q_2 = f(h)$	productiefunctie van informele goederen met
	$f' > 0, f'' < 0$	positieve, afnemende meeropbrengsten

Deze nutsfunctie wordt gemaximaliseerd onder de beperkingen van budget en tijd.

$$T = l + h + v \quad \text{totale tijd} = \text{arbeidstijd} + \text{informele arbeidstijd} + \text{vrije tijd}$$

$$p_1 q_1 = w l + y \quad \text{bedrag consumptie} = \text{arbeidsinkomen} + \text{niet-arbeidsinkomen}$$

Dat leidt tot de volgende voorwaarde voor het arbeidsaanbod:

$$u_v/u_q = f'(h) = w \quad \begin{array}{l} \text{de verhouding tussen marginaal nut van vrije tijd en consumptie} \\ \text{is gelijk aan de marginale productiviteit in de informele sector} \\ \text{die opnieuw gelijk is aan de loonvoet} \end{array}$$

Om de zaken te vereenvoudigen wordt het nut dat ontleend wordt aan vrije tijd v weggelaten. Een mogelijke interpretatie van de functie $f(h)$ wordt dan dat ze zowel het directe nut uit vrije tijd als de productie van de informele sector uitdrukt. De assumptie van dalende meeropbrengsten geldt dan zowel voor het nut uit vrije tijd als voor de productie in de informele sector, hetgeen zeker overeenstemt met een normale economische intuïtie. De nutsfunctie U krijgt nu een expliciete invulling in de vorm van een optelling van beide consumptiegoederen:

$$U = q_1 + f(h)$$

Verder wordt verondersteld dat de prijs p_1 gelijk is aan een eenheidsprijs, die op 1 wordt gesteld. Ook wordt T op 1 gesteld, waardoor h en l als percentages gezien moeten worden. Nutsmaximalisatie leidt dan tot de eenvoudigere voorwaarde:

$$f'(h) = w$$

De vraag naar arbeid wordt verzorgd door bedrijven die hun winst maximaliseren. Er wordt verondersteld dat arbeid de enige productiefactor is.

$$\pi = q(l) - w l$$

Met $q(l)$ de productiefunctie van marktgoederen met
 $q' > 0$, $q'' < 0$ positieve, afnemende meeropbrengsten

Maximalisatie door het bedrijf levert de vraag naar arbeid.

$$q' = w \quad \text{de loonvoet is gelijk aan de marginale productiviteit van arbeid}$$

Er stelt zich een evenwicht in op de arbeidsmarkt waarbij de evenwichtsloonvoet w_e ontstaat.

$$w_e = q' = f'$$

(Késenne, Schatteman en Van Trier, 2000, blz. 777-778)

b. Resultaten

Stel dat in dit model een werkloosheidsuitkering wordt ingevoerd. Deze uitkering wordt betaald door een belasting t te heffen op het arbeidsinkomen. De nutsfunctie kan met u_b als uitdrukking voor de werkloosheid geschreven worden als:

$$U = w (1-t) l + f(h) + h u_b$$

De overheid betaalt de representatieve consument dus een loon u_b voor uren die niet gewerkt worden. Aan het mogelijk activerende effect van het beleid wordt volledig voorbijgegaan. Ze houdt zich enkel aan haar budgetbeperking:

$$t w l = u_b h$$

Maximalisatie leidt nu naar een arbeidsaanbod waarbij:

$$(u_b + f') = (1 - t) w$$

Na confrontatie met de onveranderde arbeidsvraag:

$$(u_b + f') / (1 - t) = w = q'$$

Een basisinkomen heeft als karakteristiek dat het aan iedereen uitgekeerd wordt. Om het basisinkomen te bekostigen, voert de regering belastingvoet t^* in. De nutsfunctie van de representatieve aanbieder van arbeid wordt:

$$U = w (1-t^*) l + f(h) + b_i$$

De overheid maakt opnieuw een sluitend budget:

$$w l t^* = b_i$$

Daardoor wordt evenwicht op de arbeidsmarkt bereikt als:

$$f'(1-t^*) = w = q'$$

Onder het regime met werkloosheidsuitkering zien we dat huishoudelijk werk en vrije tijd worden bevoordeeld door een bedrag ub uit te keren voor elk uur (h) dat aan deze activiteiten besteed wordt. Daardoor zal de aanbieder van arbeid geneigd zijn eerder te kiezen voor deze tijdsbesteding, dan in het model waar geen uitkeringen worden voorzien. Bovendien remt de belastingvoet (t) de aantrekkelijkheid van betaalde arbeid af. Onder het basisinkomen daarentegen valt deze steun voor inactiviteit weg, hetgeen overeenstemt met het wegvallen van de werkloosheidsval. De belastingvoet t^* zal echter hoger moeten liggen dan t , als hetzelfde niveau van uitkering uitgekeerd moet worden. Immers, stel

$$b_i = ub$$

$$\rightarrow w l t^* h = w l t$$

$$\rightarrow t^* = t / h$$

Aangezien $h < 1$ werd verondersteld, blijkt $t^* > t$. Hierdoor ontstaat het negatieve substitutie-effect dat ook al bij de intuïtieve benadering ter sprake kwam. Késenne, Schatteman en Van Trier (2000) beschouwen in eerste instantie een situatie waar t gelijkgesteld wordt aan t^* . In dat geval is een duidelijke verhoging van het arbeidsaanbod het gevolg. Dit zou wel willen zeggen dat het basisinkomen fors lager ligt dan de overeenkomstige werkloosheidsuitkering, want:

$$w l (1-t) = b_i$$

$$w l (1-t) = ub h$$

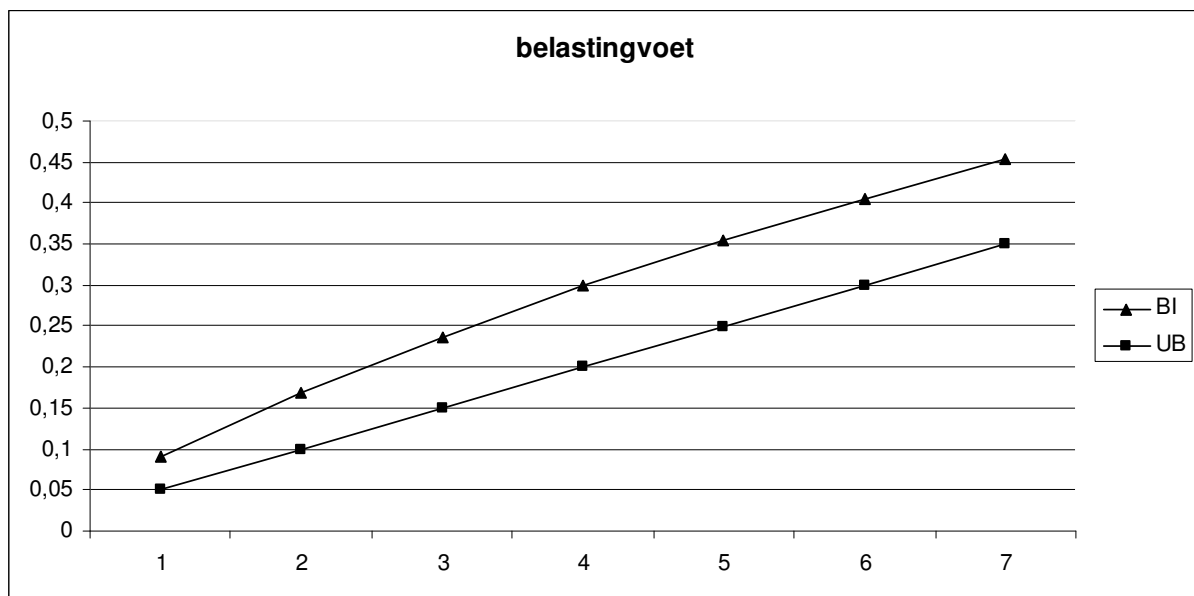
$$\rightarrow b_i = ub h$$

met $h < 1$ blijkt dat het basisinkomen slechts een fractie van de werkloosheidsuitkering bedraagt. (Késenne, Schatteman & Van Trier, 2000, blz. 778-780)

Om simulaties met het model mogelijk te maken moet een functionele vorm aan de verschillende functies toegekend worden. Késenne, Schatteman en Van Trier kennen aan de verschillende functies in hun model vormen toe. Ze vermelden echter niet expliciet welke vormen dat zijn, daarom worden hier simulatieresultaten gegeven op basis van eigen berekeningen en functionele vormen, die te vinden zijn in appendix 1. Belangrijk bij de interpretatie van de resultaten is dat de hoogte van beide uitkeringen ordinaal geschaald werd.

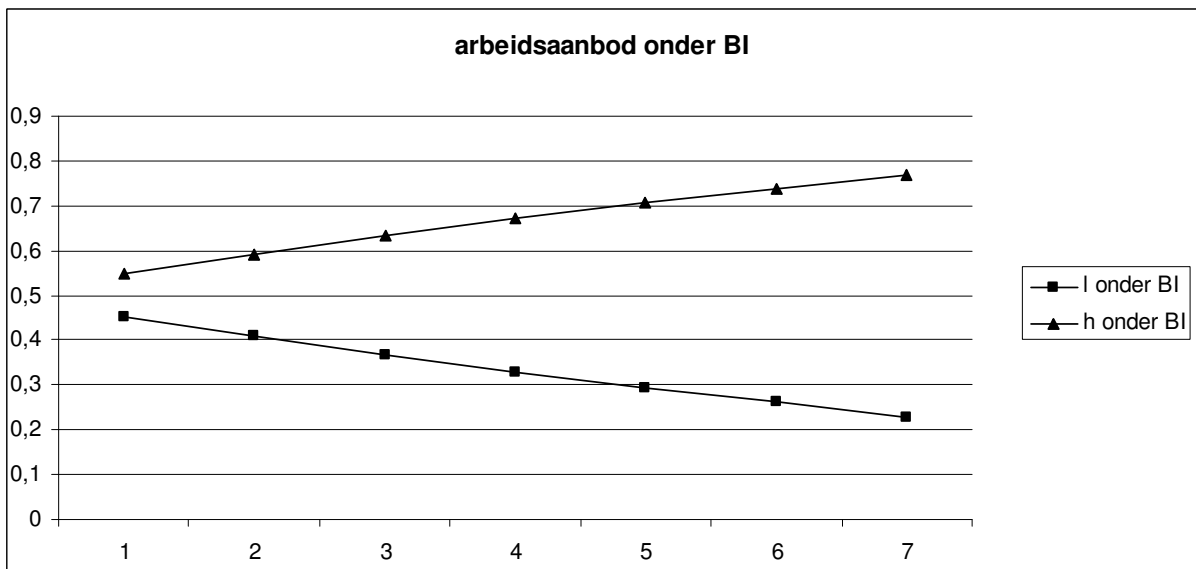
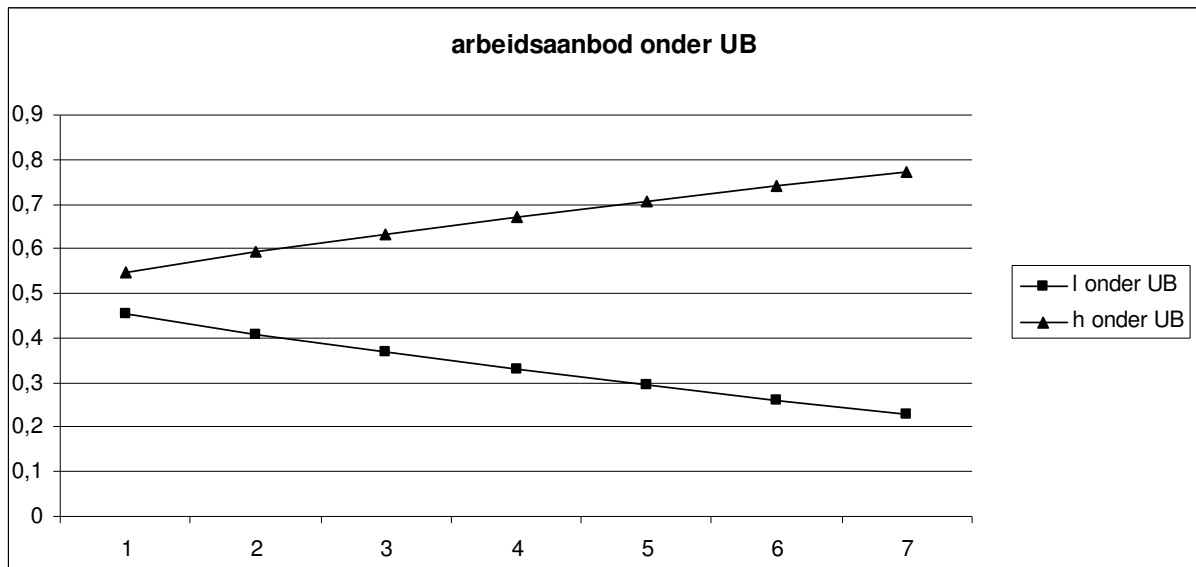
Eerst werden verschillende belastingvoeten opgelegd, gaande van 0.05 tot 0.5, waarmee de hoogte van de werkloosheidsuitkering berekend werd. Tijdens deze berekeningen bleek dat de hoogst haalbare waarde voor de belastingvoet met onze specificatie 0.35 is. Daarom hebben we 7 ordinale uitkeringshoogtes in plaats van 10. Daarna werd de belastingvoet berekend nodig om een basisinkomen met dezelfde hoogte als de werkloosheidsuitkering te garanderen.

In figuur 4.2 is te zien hoe de belastingvoet onder een basisinkomen stelselmatig hoger ligt dan deze bij een voorwaardelijke werkloosheidsuitkering, wat overeenstemt met de verwachting die eerder geformuleerd werd.

Figuur 4.2: Belastingvoet om eenzelfde hoogte van basisinkomen en werkloosheidsuitkering te bereiken

Figuur 4.3 toont het verloop van het arbeidsaanbod op de arbeidsmarkt (l) en in het informele circuit (h). Daaruit blijkt dat er onder de veronderstelling dat er op de arbeidsmarkt perfecte competitie heerst, geen verschil tussen beide systemen gevonden wordt. Onder beide systemen loopt het arbeidsaanbod wel terug, wanneer de hoogte van de uitkering opgetrokken wordt. Deze ietwat verbazingwekkende conclusie heeft alles te maken met de manier waarop dit model geconstrueerd werd. Door beide uitkeringen gelijk te stellen, zal de belastingvoet zo worden berekend dat hij exact de arbeidsvraag onder beide systemen gelijk doet uitvallen. Met andere woorden, het model creëert een substitutie-effect dat exact het inkomenseffect neutraliseert.

Figuur 4.3: Hoogte van het arbeidsaanbod onder basisinkomen en werkloosheidsuitkering op competitieve arbeidsmarkt

4.2.2 Arbeidsmarkteffecten in een model met primaire en secundaire sector

Een model met duale arbeidsmarkt wordt door verschillende auteurs naar voren geschoven. Bij Késenne, Schatteman en Van Trier (2000) en Van der Linden (1998) vinden we telkens een opdeling van de aanbieders van arbeid in een hoogproductieve en laagproductieve groep. Deze modellen veronderstellen een loonvormingsproces met vakbonden en collectieve onderhandelingen. Bij Atkinson (1994) vinden we een heel andere aanpak van deze problematiek. Hij deelt de arbeidsmarkt op in een arbeids- en kapitaalintensieve sector. Van daaruit voert hij een analyse uit van de invloed van een basisinkomen op werkloosheid ten gevolge van “efficiency wages” in de kapitaalintensieve sector. Het gaat met andere woorden om de “search unemployment” uit 3.2.1. Deze sectie vertrekt vanuit het basismodel van Atkinson, maar voegt hieraan enkele aspecten toe die mijns inziens noodzakelijk zijn voor een eerlijke analyse.

a. Modelspecificaties

Veronderstel een economie met 2 sectoren (x en y) en 2 productiefactoren kapitaal (K) en arbeid (L). Het totale aanbod van arbeid en kapitaal varieert niet en kapitaal is perfect mobiel tussen beide sectoren. Vandaar is de prijs voor kapitaal (r) overal dezelfde en gelijkgesteld aan 1. Sector y is echter meer kapitaalintensief dan sector x . In beide sectoren worden constante schaalopbrengsten waargenomen, zodat de kostenfuncties geschreven kunnen worden als:

$$C_x = c_x(r, w_x) x$$

$$C_y = c_y(r, w_y) y$$

waarbij x en y de hoeveelheid productie in sector x en y voorstellen, c_x en c_y de gemiddelde kosten in beide sectoren, c_{xL} en c_{yL} de afgeleiden van de gemiddelde kostenfuncties naar w_x en w_y en c_{xK} en c_{yK} de afgeleiden naar r . Deze afgeleiden bepalen de vraag naar productiefactoren, zodat de hoeveelheid arbeid en kapitaal die gebruikt zal worden in sector x gegeven wordt door:

$$L_x = c_{xL} x \tag{a}$$

$$K_x = c_{xK} x \tag{b}$$

Sector y verloopt analoog. De consumenten in de economie zijn enkel gevoelig voor de prijs van de goederen die geproduceerd worden door beide sectoren (p_x en p_y) en hun inkomenselasticiteit wordt 1 verondersteld. Met andere woorden een herverdeling van inkomen heeft geen effect op de vraag. De relatieve vraag (x/y) naar beide producten wordt

volledig bepaald door de verhouding p_x/p_y . Er heerst bovendien perfecte concurrentie op de goederenmarkt en dus is de prijs gelijk aan de eenheidskost:

$$p_x = c_{x1} w_x + c_{xk} \quad (c)$$

$$p_y = c_{y1} w_y + c_{yk} \quad (d)$$

Om redenen waar hier niet verder op ingegaan wordt, ontstaan er “efficiency wages” in sector y. Het loon in sector y wordt dan:

$$w_y = w_x + \rho \quad (e)$$

waarbij ρ een bepaalde premie bedraagt die aanzet tot hogere productiviteit. Er wordt verondersteld dat tewerkstelling in sector x een barrière vormt voor tewerkstelling in sector y. Enkel werklozen kunnen met andere woorden tot sector y toetreden. Om de aanbieders onverschillig te maken tussen werkloosheid en tewerkstelling in sector x, stelt zich het evenwichtslloon w_x in als:

$$w_x = (V/U) w_y + (1-V/U) e \quad (f)$$

waarbij V het aantal vacatures in sector y is, U het aantal werklozen en e de kost van tewerkstelling (inspanning, verplaatsing, tijdverlies, geen huishoudelijke productie,...). De kost e wordt gezien als het loon van de werkloze, aangezien deze wordt uitgespaard bij werkloosheid. Het gevolg van deze “efficiency wages” is een zekere mate van “search unemployment” in de economie, een rij werklozen die wachten op tewerkstelling in de primaire sector y. Als verondersteld wordt dat een zekere fractie g van de werknemers om exogene redenen sector y verlaat, dan geldt:

$$V/U = g L_y / (L - L_x - L_y) \quad (g)$$

met L het totale arbeidsaanbod in de economie en L_x en L_y de tewerkstelling in de beide sectoren.

Combinatie van de vergelijkingen (c), (d) en (e) geeft de verhouding van de productprijzen:

$$p_x/p_y = (c_{x1} w_x + c_{xk}) / (c_{y1} w_x + c_{y1} \rho + c_{yk}) \quad (h)$$

Deze verhouding wordt uitgetekend in paneel 2 van figuur 4.4 tegenover $w_x - e$, wat de netto verloning van arbeid in sector x voorstelt. Door de grotere arbeidsintensiteit van sector x is de prijsverhouding een stijgende functie van het loon in secundaire sector x.

Op de arbeidsmarkt en kapitaalmarkt geldt, op basis van (a), (b) en (g):

$$K = x c_{xk} + y c_{yk}$$

$$L = x c_{x1} + y c_{y1} (1+gU/V)$$

$$\rightarrow K/y = (x/y) c_{xk} + c_{yk}$$

$$L/y = (x/y) c_{x1} + c_{y1} (1+gU/V)$$

$$\begin{aligned}
&\rightarrow 1/y = (x/y) (c_{xk}/K) + c_{yk}/K \\
&\rightarrow L [(x/y) (c_{xk}/K) + (c_{yk}/K)] = (x/y) c_{x1} + c_{y1} (1+gU/V) \\
&\rightarrow (x/y) (L (c_{xk}/K) - c_{x1}) = c_{y1} (1 + gU/V) - L (c_{yk}/K) \\
&\rightarrow x/y = (K c_{y1} (1 + gU/V) - L c_{yk}) / (L c_{xk} - K c_{x1}) \\
\text{of: } &x/y = [L c_{yk} - K c_{y1} (1 + gU/V)] / (K c_{x1} - L c_{xk}) \tag{i}
\end{aligned}$$

Als het verschil in factorintensiteit tussen de 2 sectoren voldoende groot is en er meer werklozen dan vacatures zijn, of:

$$\begin{aligned}
&c_{x1}/c_{xk} < K/L < c_{yk} / [c_{y1} (1 + gU/V)] \\
&\text{met } U/V > 1
\end{aligned}$$

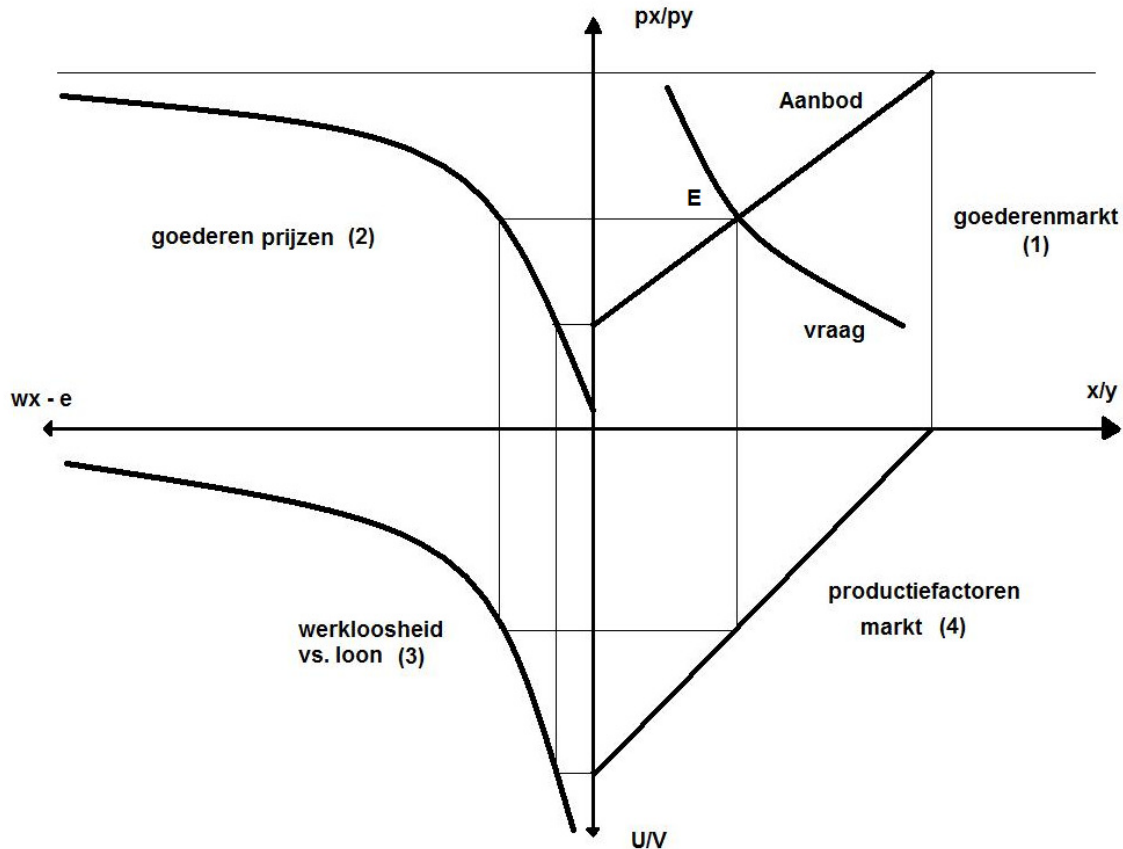
dan geeft (i) het verband tussen de werkloosheid per vacature en de relatieve productie van beide sectoren. Een grotere relatieve productie in sector x blijkt lineair samen te gaan met een lagere werkloosheid. Hoe groter het relatieve belang van sector y daarentegen, hoe hoger de werkloosheid per vacature. Deze relatie wordt afgebeeld in paneel 4 van figuur 4.4.

Ten slotte zoeken we het verband tussen de loonvoet in sector x en de werkloosheid. Om dit verband te vinden vullen we (e) in (f) in:

$$\begin{aligned}
&w_x = (V/U) (w_x + \rho) + (1-V/U) e \\
\rightarrow &w_x (1 - V/U) = (V/U) \rho + (1 - V/U) e \\
\rightarrow &w_x - e = \rho (V/U) / (1 - V/U) \\
\rightarrow &w_x - e = \rho / [(U/V) - 1] \tag{j}
\end{aligned}$$

Er blijkt dus een negatief verband tussen de netto opbrengsten van een baan in sector x ($w_x - e$) en de werkloosheid. Een hoger loon in de secundaire sector zet met andere woorden een aantal werklozen aan hun zoekactiviteit te staken en een betrekking te aanvaarden. Relatie (j) vinden we terug op paneel 3 van figuur 4.4. (Atkinson, 1994, blz. 92-106)

Op figuur 4.4 wordt het model van Atkinson met een kapitaalintensieve en arbeidsintensieve sector samengevat. De verhoudingen (h), (i) en (j) bepalen de aanbodzijde van de economie. Door onderlinge verbinding van de panelen 2 tot 4 ontstaat de aanbodcurve op de goederenmarkt (paneel 1). Confrontatie met de vraag die zoals gezegd niet beïnvloed wordt door de inkomensverdeling, levert een evenwicht in punt E op.

Figuur 4.4: Het model met kapitaalintensieve sector (y) en arbeidsintensieve sector (x) met “efficiency wages”, bron: Atkinson, 1994, blz. 102.

b. Resultaten

Nu zal binnen dit model een werkloosheidsuitkering ingevoerd worden. Zoals in het model van Késenne, Schatteman en Van Trier wordt de werkloosheidsuitkering als een loon voor de werklozen beschouwd en de activerende werking ervan genegeerd. De afweging die de werklozen moeten maken, verandert omdat werkloos zijn nu beloond wordt met e en de uitkering (ub), een nieuw evenwichtsloon wordt gevonden:

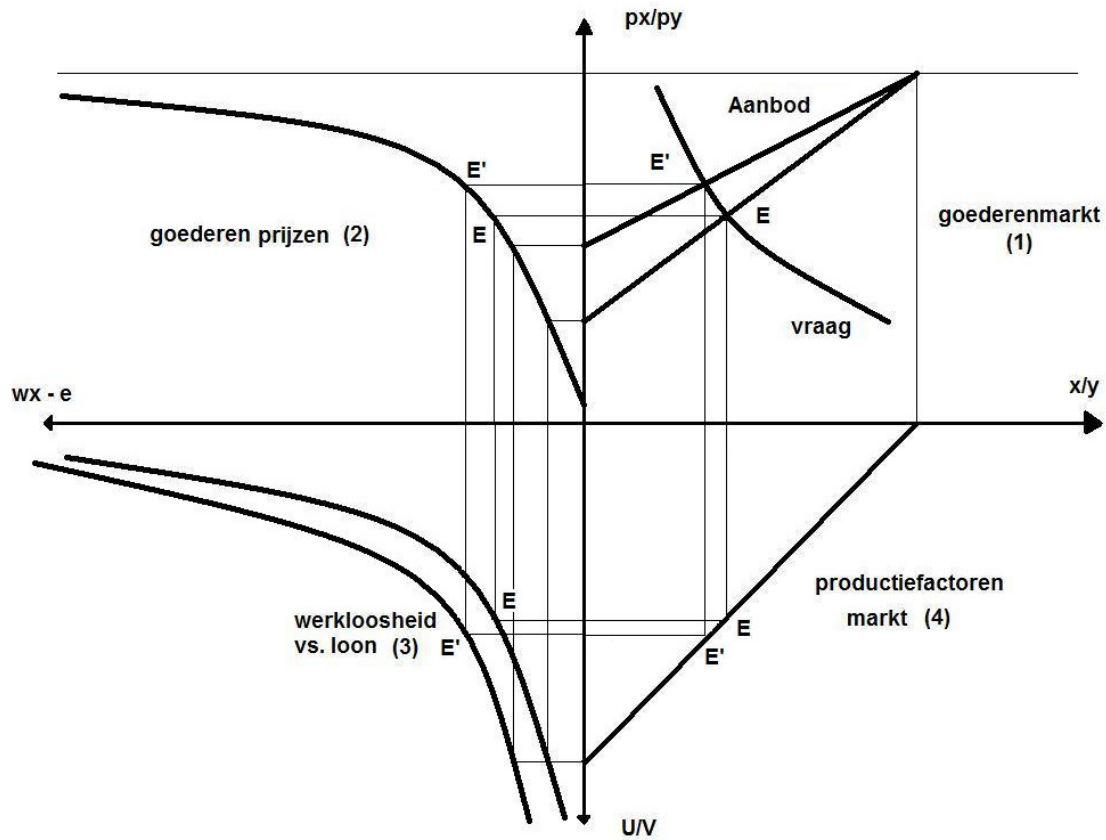
$$w_x = (V/U) w_y + (1 - V/U) (e + ub)$$

Omdat ρ onveranderd blijft, volgt daaruit:

$$w_x - e = ub + \rho[(U/V)-1] \quad (k)$$

Figuur 4.5 beeldt de situatie met en zonder een werkloosheidsuitkering af. De relatie (k) vervangt de vroegere relatie (l). In paneel 3 verschuift de curve dan ook over een afstand ub naar links. Daardoor komt de aanbodcurve hoger te liggen en het gekende evenwichtspunt E, wordt vervangen door evenwichtspunt E'. De productie van sector x neemt af ten opzichte

van sector y en de werkloosheid per vacature verhoogt. Ook het loon w_x in de arbeidsintensieve sector ligt hoger dan in de voorgaande situatie.

Figuur 4.5: Economie met arbeids- en kapitaalintensieve sector en “efficiency wages”: effect van een werkloosheidsuitkering, bron: Atkinson, 1994, blz. 106

Als we een basisinkomen invoeren die deze werkloosheidsuitkering vervangt, dan worden de werkzoekenden geconfronteerd met de afweging:

$$w_x + bi = (V/U) (w_y + bi) + (1 - V/U) (e + bi) \quad (l)$$

Opnieuw stelt zich een loon w_y in dat een marge ρ hoger ligt dan het loon. Er wordt dus verondersteld dat het basisinkomen niets wijzigt aan de inspanningen die werknemers bereid zijn te leveren in de primaire sector. Na het invullen van (e) in (l) vinden we:

$$\begin{aligned} w_x + bi &= (V/U) (w_x + \rho + bi) + (1 - V/U) (e + bi) \\ \rightarrow w_x (1 - V/U) &= (V/U) \rho + (V/U) bi + bi + e - (V/U) e - (V/U) bi - bi \\ \rightarrow w_x &= [(V/U) \rho + e - (V/U) e] / (1 - V/U) \\ \rightarrow w_x - e &= (V/U) \rho / (1 - V/U) \\ \rightarrow w_x - e &= \rho / [(U/V) - 1] \quad (m) \end{aligned}$$

Uit (m) blijkt dat het basisinkomen de afweging van de werklozen niet verandert ten opzichte van de situatie zonder uitkering. De economie belandt terug in punt E met lagere werkloosheid. Grafiek 4.5 beeldt dus niet alleen de situatie met werkloosheidsuitkering af ten opzichte van deze zonder uitkering, maar ook de situatie met basisinkomen die overeenstemt met deze waar geen uitkering wordt betaald. (Atkinson, 1994, blz. 105-107)

Een zeer belangrijke veronderstelling die Atkinson hierbij maakt, is dat er geen extra belasting werd ingevoerd om het basisinkomen te bekostigen. Net als in ons vorig model brengt deze veronderstelling met zich mee dat het basisinkomen lager dan de werkloosheidsuitkering uitkomt. Het is echter mogelijk met behulp van het model een belastingverhoging (t) op arbeid te simuleren, die nodig is om een basisinkomen te financieren. Deze afleiding maakt Atkinson (1994) niet en berust dus op eigen berekeningen.

Vergelijking (f) wordt:

$$(1-t) w_x + bi = (1-t) w_y (U/V) + (1-U/V) e + bi$$

$$(e) \rightarrow w_x = (U/V) (w_x + \rho) + (1 - U/V) e/(1-t)$$

$$\rightarrow w_x (1 - U/V) = (U/V) \rho + (1 - U/V) e/(1-t)$$

$$\rightarrow w_x - [e/(1-t)] = \rho / [(V/U) - 1]$$

Er wordt met andere woorden een situatie gevonden die eveneens een verschuiving naar links betekent van de curve in het derde paneel. Deze verschuiving zal groter zijn, en bijgevolg de werkloosheidsgraad hoger als:

$$e/(1-t) > e + ub$$

$$\rightarrow e > (e + ub) (1-t)$$

$$\rightarrow e > e + ub - et - ubt$$

$$\rightarrow et + ubt > ub$$

$$\rightarrow t > ub/(ub + e)$$

Het basisinkomen gefinancierd met een belastingverhoging t zal dus slechts een toename van de werkloosheid betekenen als de verhoging van de belastingen in percent hoger ligt dan de verhouding $ub/(ub+e)$. De verhouding $ub/(ub+e)$ wordt groter wanneer de werkloosheidsuitkering toeneemt of wanneer de kosten van tewerkstelling afnemen. Bij lage kosten van tewerkstelling en hoge werkloosheidsuitkering kan een basisinkomen de werkloosheid dus gemakkelijker verminderen. Essentieel is de vraag hoe de kosten van tewerkstelling en de werkloosheidsuitkering zich verhouden, tabel 4.3 vat enkele gevallen samen. Op basis van deze tabel kan besloten worden dat een basisinkomen in veel gevallen zal leiden tot een afname van de werkloosheidsgraad. Er moet immers rekening mee

gehouden worden dat het gaat om de belastingverhoging die nodig is bovenop de belasting om de werkloosheidsuitkering te betalen, uitgedrukt als percentage van de loonvoet.

Maximum belastingverhoging	kosten tewerkstelling vs. werkloosheidsuitkering
75,00%	$e = ub/3$
66,67%	$e = ub/2$
60,00%	$e = 2ub/3$
57,14%	$e = 3ub/4$
50,00%	$e = ub$
42,86%	$e = 4ub/3$
40,00%	$e = 3ub/2$
37,50%	$e = 5ub/3$
33,33%	$e = 2ub$
25,00%	$e = 3ub$
20,00%	$e = 4ub$

Tabel 4.2: Maximum belastingverhoging en relatieve kosten tewerkstelling/werkloosheidsuitkering op basis van het duaal model van Atkinson (1994)

In de veronderstelling dat een basisinkomen kan ingevoerd worden met een belastingverhoging die lager is dan deze uit tabel 4.2, kunnen nu alle gevolgen van de vervanging van de werkloosheidsuitkering door een basisinkomen in kaart gebracht worden. Een overzicht kan gevonden worden in tabel 4.3. Het basisinkomen zorgt ten eerste voor een lagere werkloosheid, meer bepaald een lagere “search unemployment”. Andere vormen van werkloosheid zijn binnen de grenzen van dit model immers niet mogelijk. Dit is een gevolg van de sterke nadruk binnen dit model op de aanbodzijde van de economie. De lonen in beide sectoren zijn lager. Dit kan begrepen worden door terug te grijpen naar uitdrukking (e), het lagere loon in de arbeidsintensieve sector zorgt automatisch voor een lager loon in de kapitaalintensieve sector, omdat er een vaste premie ρ aan toegevoegd wordt. De output van de secundaire sector neemt toe ten opzichte van de output van de primaire sector. Dit verschijnsel kan verklaard worden door het feit dat de arbeidsintensieve sector relatief meer te winnen heeft bij lagere loonkosten en dus zijn output zal doen toenemen. Voor de relatieve prijzen geldt dezelfde redenering. De arbeidsintensieve sector ziet een groter deel van zijn

kosten dalen door de lagere lonen, dus verlaagt het de prijs van product x ten opzichte van de prijs van product y. Als laatste vermelden we nog dat de belasting op arbeid zal toenemen. De ietwat contra-intuïtieve conclusie is dan ook dat ondanks een hogere belasting van arbeid er een substitutie van kapitaal door arbeid plaatsvindt in de economie.

	basisinkomen	werkloosheidsuitkering
search unemployment	Lager	Hoger
loon primair	Lager	Hoger
loon secundair	Lager	Hoger
Output		
secundair/primair	Hoger	Lager
prijs secundair/primair	Lager	Hoger
belasting op arbeid	Hoger	Lager

Tabel 4.3: Effecten van de vervanging van werkloosheidsuitkering door basisinkomen onder $t < ub/(ub + e)$

4.2.3 Arbeidsmarkteffecten in een model met vakbonden op de arbeidsmarkt

Verschillende auteurs besteden aandacht aan modellen waarin vakbonden wegen op het loonvormingsproces. Késenne (1991 en 1993) en Késenne, Schatteman en Van Trier (2000) maken een statische analyse, Van der Linden (1997, 1998, en 1999) daarentegen voert een dynamische analyse in algemeen evenwicht uit. Het model van Késenne (1991 en 1993) analyseert verder de effecten van een basisinkomen op verschillende soorten werkloosheid, hetgeen interessant kan zijn om empirisch te onderzoeken. Bovendien geeft het model van Késenne (1993) een duidelijke plaats aan het aanbod van arbeid, waar bij Van der Linden (1997, 1998 en 1999) verondersteld wordt dat er in elk geval voldoende arbeidsreserves aanwezig zijn in de economie. Een voordeel van het dynamisch model is dan weer dat het investeringen opneemt in de analyse. Hier zal worden ingegaan op het model van Késenne (1993) en Van der Linden (1997).

a. Statische modelspecificaties

Het model van Késenne (1993) bekijkt de situatie met een werkloosheidsuitkering en gebruikt deze toestand als referentiepunt voor de verdere analyse. Het vertrekt vanuit een economie met een bevolking L_p die volledig op leeftijd is om arbeid te verrichten. Een fractie van deze bevolking L_f neemt deel aan het arbeidsmarktgebeuren. De gehele bevolking maximaliseert het sociaal welzijn, dat bestaat uit de optelling van informele en formele productie.

$$\text{Max } q + f(h) \quad \text{met } f' > 0 \text{ en } f'' < 0 \quad (a)$$

$F(h)$ stelt de informele productie voor in functie van het aantal fulltime equivalenten h dat eraan besteed wordt, er zijn dalende meeropbrengsten. De tijd - inkomen restrictie wordt dan:

$$q + w h = y + w L_p \quad (b)$$

waar w de netto loonvoet voorstelt en y het niet-arbeidsinkomen. Maximalisatie leidt tot het welbekende:

$$w = f' \quad (c)$$

Daaruit kan eenvoudig het aanbod $L_f = L_p - h$ afgeleid worden. Introductie van een werkloosheidsuitkering u_b gaat gepaard met de invoering van een belasting t op arbeid. Het overheidsbudget is in evenwicht:

$$t = w - w_{\text{net}} = L_u u_b / L_e \quad (d)$$

waarbij w_{net} het loon na belasting voorstelt, L_e de werkende populatie, L_u de werklozen en u_b de uitkering. Er wordt verondersteld dat er een groep schijnwerklozen bestaat die een

uitkering ontvangt zonder deel te hebben in het arbeidsaanbod. Van de populatie L_p begeeft een gedeelte L_f zich op de arbeidsmarkt, een gedeelte L_s van L_f biedt ook daadwerkelijk arbeid aan. De groep $L_f - L_s$ bestaat uit mensen die erin slagen een uitkering te bemachtigen zonder arbeid aan te bieden. In deze fase zijn alle werklozen in dit geval, omdat er nog geen onvrijwillige werkloosheid in het model geïntroduceerd werd. De tijd – inkomen beperking wordt:

$$q + (w_{net} - ub) h = y + ub L_f + (w_{net} - ub) L_p \quad (e)$$

Confrontatie van (e) met (a) levert de conditie voor het arbeidsaanbod:

$$f^* = w_{net} - ub$$

Er wordt verondersteld dat alle verdiensten van de populatie worden omgezet in consumptie, waardoor de vraag naar goederen (q_d) gelijkgesteld kan worden aan:

$$q_d = y + L_s w_{net} + ub (L_f - L_s) \quad (f)$$

(Késenne, 1993, blz. 3-7)

Het loon komt tot stand door collectieve onderhandelingen tussen vakbonden en werkgevers.

De werkgevers proberen hun winst te maximaliseren, arbeid is de enige productiefactor:

$$\text{Max } q(L_e) - w L_e \quad \text{met } q' > 0, q'' < 0 \quad (g)$$

Tijdens de onderhandelingen is hun fall-back positie eenvoudigweg dat ze geen winst maken.

De vakbonden hebben een nutsfunctie waarin loon en werkgelegenheid een rol spelen:

$$U_{\text{union}} = w L_e$$

Als fall-back positie hebben de vakbonden niet alleen de huishoudelijke productie f^o , die de werklozen kunnen uitvoeren, maar ook de werkloosheidsuitkering ub . Volgens de benadering van Nash zal dan onderhandeld worden om het maximum te vinden van:

$$\text{Max } (q - w L_e) (w - ub - f^o) L_e$$

De uitkomst van deze onderhandeling is dan:

$$q' = ub + f^o \quad (h)$$

$$w^* = \frac{1}{2} (q' + q/L_e) \quad (i)$$

Deze verhoogde lonen zijn verantwoordelijk voor het ontstaan van klassieke werkloosheid. Keynesiaanse werkloosheid wordt geïntroduceerd door het invoeren van de Keynesiaanse geaggregeerde vraag, waarmee de arbeidsvraag L_{kd} geassocieerd wordt:

$$L_{kd} = q^{-1}(q_d) \quad (j)$$

Daardoor wordt het niveau van werkgelegenheid in de economie gegeven door:

$$\text{Min } (L_s, L_d, L_{kd})$$

Deze situatie wordt als uitgangspunt bereikt voor de analyse van de invoering van een basisinkomen. (Késenne, 1993, blz.7-10)

b. Statisch model: resultaten

In de economie wordt nu een basisinkomen (b_i) geïntroduceerd. Het basisinkomen wordt aan de volledige bevolking L_p uitbetaald. De overheid houdt het budget onder controle met een extra belasting t , maar kan besparen door het afschaffen van u_b :

$$L_p b_i = L_e t + L_u u_b \quad (k)$$

De beperking voor de aanbieders van arbeid verandert tot:

$$q + (w_{net} - t) h = y + L_p b_i + (w_{net} - t) L_p \quad (l)$$

Maximalisatie van (a) onder (l) geeft:

$$f' = w_{net} - t \quad (m)$$

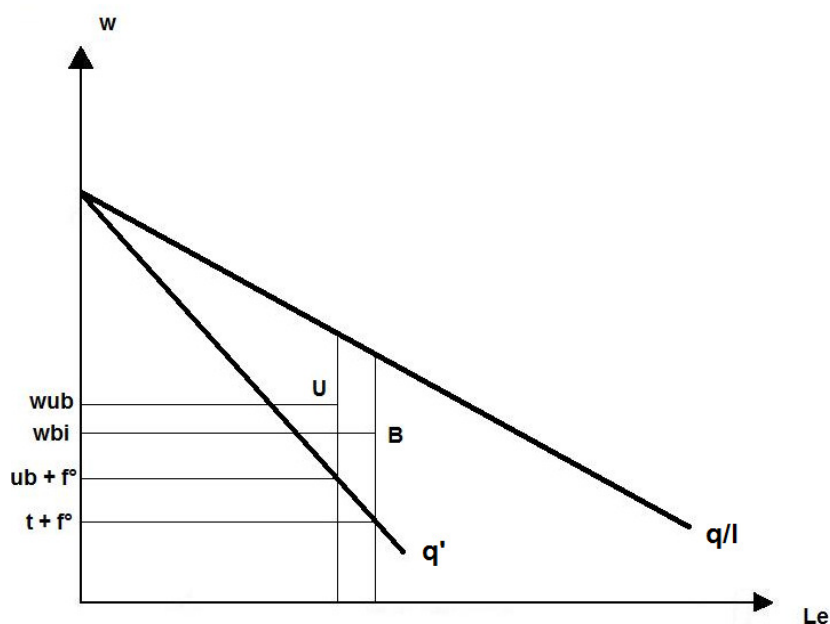
De positie van de vakbonden in de collectieve onderhandeling verandert, omdat het basisinkomen in tegenstelling tot de werkloosheidsuitkering geen deel uitmaakt van hun fall-back positie. De besparing op de extra belasting daarentegen moet bij f° worden opgeteld. Daardoor wordt tijdens het onderhandelingsproces de volgende functie gemaximaliseerd:

$$\text{Max } (q - w L_e) (w - t - f^\circ) L_e$$

$$\rightarrow q' = f^\circ + t \quad (n)$$

$$w^* = \frac{1}{2} (q' + q/L_e) \quad (o)$$

Essentieel voor de loonhoogte en daardoor ook voor de verschillende vormen van werkloosheid is de verhouding tussen de extra belasting en de werkloosheidsuitkering u_b . Figuur 4.6 geeft de loonhoogte weer onder collectieve onderhandeling met een basisinkomen (punt B) in plaats van een werkloosheidsuitkering (punt U). Daaruit blijkt dat w_{bi} lager ligt dan w_{ub} als de belasting t lager ligt dan de werkloosheidsuitkering u_b .

Figuur 4.6: loonbepaling basisinkomen en werkloosheidsuitkering bij collectieve onderhandeling, bron: Késenne, 1993, blz. 15

Werkloosheid onder een regime met basisinkomen zal niet alleen in absolute hoogte veranderen, ook zullen er verschuivingen plaatsvinden tussen de verschillende soorten werkloosheid.

Ten eerste zal de vrijwillige werkloosheid, die bekendstaat als “hardcore unemployment”, verdwijnen. Er is immers geen reden om zich nog valselijk voor te doen als werkzoekende, iedereen ontvangt toch dezelfde uitkering.

Ten tweede is er het effect op de zogenaamde “disequilibrium unemployment”. Hier is het effect van een basisinkomen niet onmiddellijk duidelijk. Daarom wordt via simulaties nagegaan hoe deze types werkloosheid evolueren onder een basisinkomen. Késenne (1993) gebruikt hiervoor een model, waarvan de exacte specificaties terug te vinden zijn in appendix 1. Het basisinkomen laat hij variëren ten opzichte van de werkloosheidsuitkering en wordt dan ook uitgedrukt als een percentage van de werkloosheidsuitkering. Het resultaat is dat bij laag basisinkomen een grote Keynesiaanse werkloosheid bestaat die afneemt als het basisinkomen stijgt. Deze werkloosheid is het gevolg van een lage vraag, die het gevolg is van de lage loonvoet en het lage vervangingsinkomen. Toenemend basisinkomen doet de vraag toenemen en de keynesiaanse werkloosheid afnemen. De klassieke werkloosheid maakt een omgekeerde evolutie door, namelijk een stijging samengaand met een toenemend

basisinkomen. Stijgende loonkosten ten gevolge van hogere belastingvoeten liggen aan de basis van deze evolutie. Als deze 2 effecten samengenomen worden, vindt men een range waar de totale “disequilibrium unemployment” lager ligt dan onder een regime met werkloosheidsuitkering. (Késenne, 1993, blz. 19-20)

c. Dynamisch model

Een dynamische benadering van de problematiek van arbeidsmarkteffecten is te vinden bij Van der Linden (1997). Een cruciale veronderstelling bij zijn analyse is een ongelimiteerd arbeidsaanbod. Daardoor determineert de arbeidsvraag, die volgt uit het loon na collectieve onderhandeling, de werkloosheidsgraad volledig. Aangezien een belangrijke bezorgdheid bij de invoering van een basisinkomen in België net de terugloop van dit aanbod is, verliest het model een belangrijk deel van zijn relevantie. Bij Van der Linden worden 2 alternatieve systemen bestudeerd: een volledig basisinkomen (“full basic income”) dat minstens de hoogte van de werkloosheidsuitkering bedraagt en een gedeeltelijk basisinkomen (“partial basic income”), dat lager is dan de werkloosheidsuitkering en aangevuld wordt voor werklozen tot een volwaardige uitkering. Hierin verschilt het model van dat bij Késenne (1993), waar geen aanvulling plaatsvindt. (Van der Linden, 1997, blz. 1-6 & Késenne, 1993)

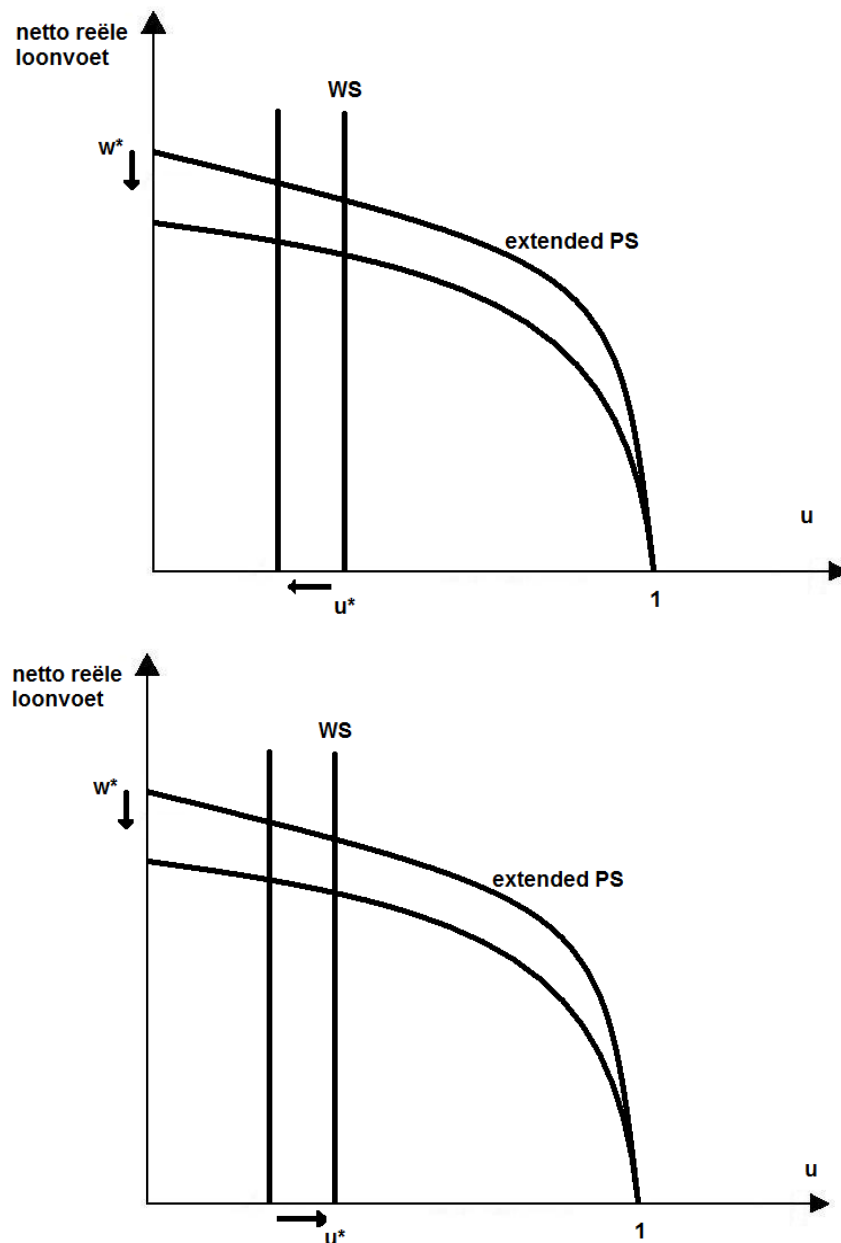
In de economie vinden dan de volgende gebeurtenissen in chronologische volgorde plaats:

1. Loononderhandeling tussen vakbond en werkgever
2. Werkgever bepaalt arbeidsvraag en investering
3. Overheid maakt een gebalanceerd budget, bepaalt belastingvoet
4. Op het einde van de periode verlaten q werknemers het bedrijf en worden werkloos

De vervanging van werkloosheidsuitkering door basisinkomen heeft geen effect op het nut van de representatieve werknemer en speelt geen rol in de bepaling van het arbeidsaanbod. Het arbeidsaanbod past zich aan de arbeidsvraag aan, bijgevolg is het aantal werknemers q dat het bedrijf verlaat, exogeen aan het model. Op de goederenmarkt heerst perfecte concurrentie tussen n identieke bedrijven. Het gevolg hiervan is dat de prijs zich aanpast aan de marginale kosten van het bedrijf, dus bepaalt de onderhandelde loonvoet de prijs en zo ook de geproduceerde hoeveelheid. Deze gang van zaken zorgt ervoor dat de economie bepaald wordt aan de hand van twee relaties, de “Wage-Setting Curve” (WS) die een verband schetst tussen de werkloosheidsgraad in de huidige en vorige periode en de “Extended Price-Setting

Curve” (PS) die, rekening houdend met het overheidsbudget, een relatie tussen loon en werkloosheid schetst. (Van der Linden, 1997, blz. 4-7)

De weg is nu vrij voor een comparatieve analyse van de verschillende systemen. Omdat de complexiteit van de afleiding van beide curven ons tot een zeer lange uiteenzetting zou verplichten, wordt er hier niet dieper ingegaan. Figuur 4.7 geeft de uiteindelijke relaties tussen werkloosheid en netto reële loonvoet onder de beide systemen.

Figuur 4.7: Werkloosheid en netto loonvoet bij een stijging van een gedeeltelijk (boven) en volledig (onder) basisinkomen met WS- en PS-curves, bron: Van der Linden, 1997, blz. 23

De invoering van een gedeeltelijk basisinkomen leidt tot een afname van de lonen en de werkloosheid. Een toename van het gedeeltelijk basisinkomen geeft aanleiding tot een verdere daling van de werkloosheid. Dit kan begrepen worden door te wijzen op de onderhandelingspositie van de vakbonden. Een stijging van het gedeeltelijk basisinkomen gaat samen met een daling van het bedrag dat werklozen bovenop hun basisinkomen ontvangen, of een daling van de werkloosheidsuitkering. De onderhandelingspositie van de vakbond verandert en brengt de loonvoet naar beneden. De arbeidsvraag reageert hier positief op en laat de werkloosheid dalen. De zwaardere belasting die nodig is om de stijging van het basisinkomen te financieren, duwt het netto loon naar beneden, maar brengt geen stijging van de arbeidsvraag op gang. (Van der Linden, 1997, blz. 8-21)

Het invoeren van een volledig basisinkomen brengt een daling van de werkloosheid met zich mee tegenover de situatie met een werkloosheidsuitkering. Als we het basisinkomen nog verder laten toenemen, zal de werkloosheid echter toenemen en opnieuw het niveau van het regime met werkloosheidsuitkering bereiken. De verklaring hiervoor is dat de afschaffing van de werkloosheidsuitkering initieel een matigende werking heeft op de loonvoet via de onderhandelingspositie van de vakbond. Wanneer het basisinkomen volledig is, zorgt een verdere toename echter niet meer voor een verdere afname van het loon. Enkel de hogere belasting op arbeid speelt nog een rol bij de loonvorming en zorgt voor hogere kosten en lagere arbeidsvraag. Bijgevolg begint de werkloosheid terug te stijgen. (Van der Linden, 1997, blz. 8-21)

Het werkgelegenheidsniveau wordt in dit model bepaald door het onderhandelde loon en de werkgelegenheid in de vorige periode. Werkloosheid kan niet ontstaan ten gevolge van een te lage vraag naar goederen, bijgevolg is er geen Keynesiaanse werkloosheid. Hardcore en search unemployment krijgen ook geen plaats in het model. De onderzochte werkloosheid is dus toe te schrijven aan een te hoge verloning, het gaat om klassieke werkloosheid. We stellen vast dat de conclusies van het dynamisch en statisch model hier gelijklopend zijn. Zowel Késenne (1993) als Van der Linden (1997) vinden een lagere klassieke werkloosheid dan bij een werkloosheidsuitkering voor gematigde niveaus van het basisinkomen. De klassieke werkloosheid neemt toe wanneer het basisinkomen wordt opgetrokken tot een te hoog niveau. Bij Késenne (1993) ligt dit kritische niveau lager omwille van het feit dat er geen compenserende uitkering voor de werklozen plaatsvindt. Essentieel in beide analyses is echter

het inzicht dat het basisinkomen vooral doorwerkt door de invloed die het heeft op de onderhandelingspositie van de vakbonden. (Késenne, 1993 & Van der Linden, 1997)

4.2.4 Besluit

Verskillende modellen die de arbeidsmarkteffecten van de invoering van een basisinkomen bestuderen, schetsen een beeld van de impact die deze invoering zou hebben op de werkloosheid. Afhankelijk van de specificatie van de modellen gaan ze uit van andere omstandigheden op de arbeidsmarkt. Ook zorgt de opbouw van het model ervoor dat bepaalde soorten werkloosheid wel en andere niet kunnen ontstaan. Tabel 4.4 vat de conclusies van de verschillende modellen samen.

Arbeidsmarkt	Modeltype	Type Werkloosheid	Invloed	Voorwaarde
2 sectoren	statisch	Search unemployment	daling	kosten tewerkstelling laag t.o.v. werkloosheidsuitkering
collectieve onderhandeling	statisch	Hardcore unemployment	daling tot 0	geen
collectieve onderhandeling	statisch	Keynesian unemployment	daling	voldoende hoog basisinkomen
collectieve onderhandeling	statisch	Classical unemployment	daling	basisinkomen niet te hoog
collectieve onderhandeling	dynamisch	Classical unemployment	daling	bij partieel basisinkomen: altijd bij niet te hoog volledig basisinkomen

Tabel 4.4: Theoretische impact van de invoering van een basisinkomen op verschillende vormen van werkloosheid

Een belangrijke vaststelling is dat de verschillende modellen elkaar niet weerleggen, ze sturen voor zover ze dezelfde materie behandelen aan op dezelfde conclusies. Over het algemeen heeft het basisinkomen een temperend effect op de werkloosheid. Daarbij is het evenwel van groot belang de voorwaarden waarbinnen de gevonden resultaten werden bereikt in het oog te houden.

Hoofdstuk 5: Arbeidsmarkteffecten van de invoering van een basisinkomen in België: empirische resultaten

5.0 Inleiding

In dit laatste hoofdstuk zullen enkele empirische resultaten naar voren geschoven worden. Allereerst wordt bekeken in welke mate de Belgische arbeidsmarkt de eigenschappen vertoont die in hoofdstuk 3 besproken zijn. In een tweede deel volgt de bespreking van enkele relevante onderzoeken uit de literatuur rond het basisinkomen. De derde sectie bekijkt hoe het arbeidsaanbod in België op de invoering van een basisinkomen zou reageren. Daarbij gaat bijzondere aandacht naar de secundaire aanbieders van arbeid. Als afsluiter analyseert sectie 5.4 de impact van de invoering van een basisinkomen op de werkloosheid in België.

5.1 Uitzicht van de arbeidsmarkt in België

Na de theoretische analyses die gemaakt werden in het vorige hoofdstuk is het duidelijk dat de structuur van de arbeidsmarkt zeer belangrijk is bij de analyse van de impact van een basisinkomen. Daarom wordt nu nagegaan of de arbeidsmarkt in België een duaal karakter heeft en hoe groot de invloed van vakbonden is.

5.1.1 De heterogeniteit van arbeid in België

Beroeps categorie	België	Brussel	Vlaanderen	Wallonië
Bedrijfsleiders en hoger kaderpersoneel	5.314	5.911	5.149	4.763
Intellectuele en wetenschappelijke beroepen	3.776	3.953	3.630	3.886
Ondergeschikt personeel in intellectuele en wetenschappelijke beroepen	2.965	2.915	3.012	2.907
Bedienden	2.510	2.619	2.528	2.317
Dienstverlenend en verkoopspersoneel	2.089	1.951	2.172	1.927
Ambachtlieden en ambachtelijke vakarbeiders	2.216	2.158	2.204	2.259
Fabrieksarbeiders, machine- en montagearbeiders	2.344	2.389	2.357	2.278
Ongeschoold personeel	2.107	1.946	2.148	2.061

Tabel 5.1: Gemiddeld bruto maandloon in België en de gewesten per beroeps categorie in oktober 2005, bron: FOD Economie, Algemene Directie Statistiek, 2008.

Uit tabel 5.1 blijkt dat er een grote kloof tussen de lonen in verschillende beroepen bestaat. Het gemiddelde loon van de categorie die het meest verdient (bedrijfsleiders en hoger kaderpersoneel), is meer dan 2,5 keer zo hoog als het bruto maandloon van de laagste categorie (dienstverlenend personeel). Deze grote verschillen duiden op een aanzienlijk verschil tussen beide soorten tewerkstelling. De vraag naar arbeid blijkt dus heterogeen te

zijn. De opdeling per gewest bevestigt ook dat deze verschillen zich niet beperken tot bepaalde landsgedeelten, maar wel degelijk een globaal gegeven zijn.

Tabel 5.2 laat zien dat lonen niet alleen verschillen tussen beroeps categorieën, maar ook sterk variëren tussen verschillende bedrijfstakken. De sector met het laagste gemiddelde bruto maandloon (horeca) kent lonen die half zo laag zijn als deze in de sector met de hoogste lonen (nutsvoorzieningen). Verschillende bedrijfstakken bieden dus zeer uiteenlopende arbeidsplaatsen aan. Opnieuw stellen we vast dat de vraag naar arbeid bijzonder heterogeen van aard is.

Bedrijfstakken	België	Brussel	Vlaanderen	Wallonië
Winning van delfstoffen	2.631	4.355	3.694	2.305
Industrie	2.719	3.089	2.703	2.659
Productie en distributie van elektriciteit, gas en water	3.727	3.984	3.857	3.255
Bouwnijverheid	2.383	2.542	2.400	2.269
Groot- en kleinhandel; reparatie van auto's en huishoudelijke artikelen	2.489	3.048	2.413	2.226
Hotels en restaurants	1.831	1.924	1.780	1.881
Vervoer, opslag en communicatie	2.543	2.730	2.513	2.461
Financiële instellingen	3.511	3.690	3.307	3.083
Onroerende goederen, verhuur en diensten aan bedrijven	2.889	3.145	2.765	2.892

Tabel 5.2: Gemiddeld bruto maandloon in België en de gewesten per bedrijfstak in oktober 2005, bron: FOD Economie, Algemene Directie Statistiek, 2008.

Zoals vermeld in sectie 3.1.2 hoeft de opdeling in een primaire en secundaire sector niet volgens de grenzen van verschillende bedrijfstakken te verlopen. Dit lijkt ook in België het geval te zijn. Sommige beroepen behoren over alle bedrijfstakken heen tot de primaire sector (bijvoorbeeld bedrijfsleider), terwijl andere beroepen in alle sectoren secundaire

tewerkstelling zijn. Sommige bedrijfstakken behoren eerder in hun totaliteit tot de secundaire sector dan andere. Zo is de horeca eerder een secundaire sector dan de financiële sector.

Als de scholingsgraad van de aanbieders van arbeid beschouwd wordt als een benaderende maatstaf voor de verschillende soorten arbeid die ze aanbieden, dan bekomt men een verdeling van het arbeidsaanbod zoals weergegeven in tabel 5.3. Hier wordt duidelijk dat de verschillende soorten arbeid die worden aangeboden (hier: geschoold en ongeschoold) niet op dezelfde manier beloond worden op de arbeidsmarkt. De maandlonen van de hoogst opgeleiden liggen bijna dubbel zo hoog als deze van de laagst opgeleiden. Met andere woorden het aanbod van arbeid vertoont een grote heterogeniteit, zelfs als er maar 1 variabele in overweging genomen wordt.

Opleidingsniveau	aantal werkenden	aantal werklozen	totaal aanbod	gemiddeld bruto maandloon
Geen of lager onderwijs	341.690	70.784	412.474	2.211
Lager secundair onderwijs	684.720	94.401	779.121	2.217
Hoger secundair onderwijs	1.649.150	153.512	1.802.662	2.428,5 ^A
Hoger onderwijs, korte type	864.017	37.799	901.816	3.060
Hoger onderwijs, lange type	173.222	9.995	183.217	4.159 ^B
Universitair onderwijs	522.116	24.502	546.618	4.159 ^B
Totaal	4.234.915	390.993	4.625.908	

Tabel 5.3: Het arbeidsaanbod en de verloning in België volgens scholingsniveau in oktober 2005, bron: FOD Economie, Algemene Directie Statistiek, 2008 & FOD Economie - Afdeling Statistiek, 2008.

^A: gemiddelde van hoger secundair ASO en TSO/BSO

^B: slechts 1 gemeenschappelijk cijfer beschikbaar voor deze 2 groepen

Tabel 5.4 geeft een idee over het bestaan van secundaire en primaire aanbieders van arbeid in België. Volgens deze eenvoudige opdeling naar geslacht wordt al duidelijk dat er wel degelijk een groter aandeel secundaire aanbieders van arbeid onder vrouwen te vinden zijn dan onder mannen. Niet alleen bieden er zich relatief minder vrouwen op beroepsleeftijd aan op de arbeidsmarkt, namelijk 54% tegenover 68%, deze vrouwen werken veel vaker deeltijds,

ongeveer het 6-voudige, en zijn vaker werkloos. Het is duidelijk dat vrouwen veel gemakkelijker de arbeidsmarkt de rug toekeren dan mannen.

2006	werkzaamheidsgraad	deeltijds werk	werkloosheid
België	61,00%	23,80%	8,30%
Mannen	67,90%	7,70%	7,50%
Vrouwen	54,00%	43,30%	9,40%

Tabel 5.4: werkzaamheidsgraad, deeltijds werk en werkloosheid bij mannen en vrouwen in België in 2006, bron: FOD Economie - Afdeling Statistiek, 2008.

5.1.2 Vakbonden in België

België is een land waar de vakbonden zeer sterk aanwezig zijn. Dit komt allereerst tot uiting in het hoge percentage werknemers dat bij de vakbond aangesloten is, de zogenaamde syndicalisatiegraad.

Jaar 2000	ACV	ABVV	ACLVB	Totaal
bruto	46,29%	33,59%	6,21%	86,09%
na correctie	40,20%	29,22%	5,40%	74,82%

Tabel 5.5: Grootte van de 3 grootste vakbonden in België en totale syndicalisatiegraad in percent van totale hoeveelheid werknemers en werklozen, bron: eigen berekening op basis van: Vandaele, 2002

In België bestaat er geen overheidsinstelling die belast is met het bijhouden van deze cijfers. De enige gegevensbron zijn bijgevolg de vakbonden zelf. Omdat de sterkte en legitimiteit van de vakbonden afhangt van een hoog ledenaantal, hebben ze een sterke motivatie om hun eigen ledenaantal te overdrijven. Daarom werd op het gerapporteerde ledenaantal een correctiefactor toegepast. Deze correctiefactor wordt door Vandaele (2002) geschat op 14.9% van het gemelde aantal. De syndicalisatiegraad wordt weergegeven in tabel 5.5. De grootste vakbond is duidelijk het christelijk geïnspireerde ACV (40.2%), gevolgd door het socialistische ABVV (33.59%). De kleinste van de drie grote vakbonden is het liberale ACLVB, dat 6.21% van de werknemers en werklozen onder zijn leden telt. In totaal bereiken de drie grote vakbonden samen bijna drie kwart van de werknemers en werklozen, een zeer hoge syndicalisatiegraad. (Vandaele, 2002, blz. 1-10)

De cijfers van Vandaele (2002) stemmen echter niet overeen met deze die het OECD publiceert over het aantal vakbondsleden onder de werknemers. Berekeningen op basis van OECD-cijfers zijn terug te vinden in tabel 5.6. Ze hebben het grote voordeel dat vergelijking met andere landen mogelijk worden gemaakt. Hier blijkt dat de syndicalisatiegraad in België hoog is in vergelijking met andere OECD-landen. Alleen in de Scandinavische landen in de steekproef ligt de vakbonds aanwezigheid hoger. (Vandaele, 2002, blz. 1-10 & OECD, 2008a)

OECD	2001
Oostenrijk	36,51%
België	55,94%
Canada	28,21%
Duitsland	23,53%
Frankrijk	9,64%
Tsjechië	26,95%
Denemarken	73,84%
Griekenland	25,45%
Finland	77,83%

Tabel 5.6: Syndicalisatiegraad in OECD-landen, bron: OECD, 2008a.

Het overleg tussen vakbonden en werkgevers is in België voorzien van een wettelijk kader, met systematisch overleg op nationaal, sectoraal en bedrijfsniveau. Dit kader maakt mogelijk dat de vakbonden niet alleen de loononderhandeling van hun eigen leden voeren, maar ook het loon onderhandelen van mensen die niet aangesloten zijn. Daardoor vergroot de macht die de vakbonden kunnen uitoefenen op de arbeidsmarkt nog meer. (Rigaux, 2005, blz. 1-16)

De vakbonden in België zijn zelf sterk gekant tegen de invoering van een basisinkomen. De reden hiervoor moet naast theoretische en principiële bezwaren ook gezocht worden bij het feit dat de vakbonden in België verantwoordelijk zijn voor het uitbetalen van de werkloosheidsuitkeringen, uiteraard gebruikmakend van overheidsgelden. Ze staan zeer huiverachtig tegenover een overdracht van deze bevoegdheid naar de overheid. (Vanderborght, 2006, blz. 9-11 & 16-17)

5.2 Empirisch onderzoek naar arbeidsmarkteffecten

Atkinson (1994, blz. 137) stelt vijf methoden voor die gebruikt kunnen worden voor empirische analyses aangaande de arbeidsmarkt: enquêtes, natuurlijke en artificiële experimenten, tijdsreeksanalyse van geaggregeerde data en cross-section analyse, wat beide neerkomt op het gebruik van econometrische modellen. In deze sectie wordt bekeken in hoeverre deze methoden al toegepast werden voor het basisinkomen en of deze resultaten bruikbaar zijn in de hedendaagse Belgische context.

5.2.1 Enquêtes naar arbeidsaanbod

Een goed voorbeeld van empirisch onderzoek op basis van een enquête kan gevonden worden bij Késenne (1990). Hier wordt aan de hand van een vragenlijst nagegaan hoe vrouwen in de omgeving van Antwerpen zouden reageren op de invoering van een basisinkomen ter waarde van 15 000 BEF. Het arbeidsaanbod van vrouwen in uren zou afnemen met 20 tot 27 procent, afhankelijk van de toename in belastingvoet die hiermee gepaard gaat. Er werden geen vrouwen gevonden die zich volledig uit de arbeidsmarkt zouden terugtrekken. Hierbij geldt wel de opmerking dat de sample die gebruikt werd om tot schattingen over te gaan niet volledig representatief is voor de vrouwelijke bevolking in Antwerpen en omstreken. Zo werd een kleiner aantal werkloze vrouwen opgenomen dan het regionaal gemiddelde. Om een totaalbeeld van de impact van een basisinkomen te bekomen, zou het onderzoek van Késenne geografisch moeten worden uitgebreid en moeten ook andere groepen in de analyse opgenomen worden. Een tweede opmerking die gemaakt kan worden is dat de enquête van Késenne ondertussen 18 jaar geleden afgenomen werd. De kans is dan ook reëel dat veranderende rolpatronen het arbeidsaanbod van Belgische vrouwen intussen gewijzigd hebben. (Késenne, 1990)

5.2.2 Natuurlijke en artificiële experimenten

Experimenteel onderzoek wordt opgedeeld in natuurlijke en artificiële experimenten. Bij natuurlijke experimenten worden bestaande situaties, bijvoorbeeld in verschillende landen, die zich onderscheiden in het aspect dat onderzocht dient te worden, met elkaar vergeleken. De onderzoeker hoeft dan zelf niet in te grijpen in de realiteit. Een groot voordeel van deze natuurlijke experimenten is dat ze de gehele bevolking beïnvloeden, zonder dat hieraan een

kost verbonden is. Nadelig is dan weer dat vele factoren, zoals cultuur, religie of klimaat, voor verschillen tussen landen en regio's kunnen zorgen en dus mogelijk een vertekening van het resultaat met zich meebrengen. Een voorbeeld van een natuurlijk experiment is het werk van Pressman (2004) op basis van de LIS, dat ter sprake kwam in sectie 2.2. (Pressman, 2004, blz. 165-166 & Atkinson, 1994, blz. 138-140)

Het uitvoeren van een natuurlijk experiment rond het basisinkomen zou vereisen dat er ofwel een basisinkomen in België ingevoerd wordt, of dat er een zeer gelijkaardige economie gevonden kan worden waar een basisinkomen bestaat. De enige economie, waar een basisinkomen die naam waardig bestaat, is momenteel de Amerikaanse staat Alaska. Economisch noch sociaal zijn er veel gelijkenissen tussen België en Alaska, hetgeen vergelijkingen problematisch maakt. Bovendien wordt het uitkeren van een basisinkomen in Alaska bekostigd door olie-inkomsten op te sparen in een soort staatsfonds. In tegenstelling tot het Belgische geval is een bijkomende verhoging van de belastingen dan ook niet noodzakelijk. Net deze belastingverhoging is een cruciaal punt voor het bepalen van de reactie van de bevolking op een basisinkomen. Van natuurlijke experimenten valt al bij al weinig heil te verwachten bij onze analyse. (Anderson, 2002, blz. 57-64)

Bij artificiële experimenten zorgt men ervoor dat een representatieve groep wordt blootgesteld aan een nieuw herverdelingssysteem, terwijl een controlegroep onder het bestaande systeem blijft leven. Men meet dan de verschillen tussen de gedragingen van beide groepen om een beeld van de gehele bevolking te benaderen. Zoals reeds besproken werd in sectie 2.2 hebben zulke experimenten rond negatieve inkomensbelasting plaatsgevonden in jaren 1960 en 1970 in de VS en Canada. Daar werd toen vastgesteld dat het arbeidsaanbod van de groep onder NIT veel lager lag dan het arbeidsaanbod van de controlegroep. Er zijn echter goede redenen om aan te nemen dat de resultaten die toen gevonden werden niet naar de Belgische context mogen worden doorgetrokken. Ten eerste werd er na de uitvoering van deze experimenten belangrijke kritiek geuit op de methodologie van de onderzoekers (zie sectie 2.2). Ten tweede is het duidelijk dat er in de Belgische economie sowieso een veel sterkere inkomensherverdeling bestaat dan in de Amerikaanse (zie LIS, sectie 2.2). Bij een soortgelijk experiment in de Belgische context zouden controlegroep en experimentgroep dus niet zozeer verschillen in de mate van herverdeling, maar eerder in de manier waarop deze herverdeling tot stand komt. Waar in de VS dus getest werd wat de gevolgen waren van meer herverdeling versus minder herverdeling, zou in België de test meer moeten gaan over voorwaardelijke

versus onvoorwaardelijke herverdeling. Dit zou de resultaten van een dergelijk experiment uiteraard drastisch kunnen wijzigen. (Atkinson, 1994, blz. 10-12)

5.2.3 Simulaties met econometrische modellen

Het gebruik van econometrische modellen bij de analyse van de impact van een basisinkomen in België is in de literatuur niet terug te vinden. Voor Nederland zijn wel enkele simulaties gebeurd. Belangrijke bijdragen zijn de berekeningen van Centraal Plan Bureau, terug te vinden bij de Jager (1994) en de Mooij (2007), op basis van het MIMIC model en de bijdrage van Nelissen en Polk (1995), die gebruik maken van het NEDYMAS-model, gebaseerd op de arbeidsaanbodcurve van Van Soest, Woittiez en Kapteyn (1989). Aangezien Nederland ook omschreven kan worden als een kleine, open economie met een sterke traditie van sociaal overleg, wordt hier dieper ingegaan op de gevonden resultaten.

Variabele	Procentuele verandering
Producer wage	8,6
> low skilled	5,9
> high skilled	9,8
Labour supply in hours	-5,3
> primary earners	-1,4
> secondary earners	-8,8
> single persons	-7,4
Female participation rate	-10,0
Share of high-skilled labour supply	0,0
Employment	-3,8
> low skilled	-0,3
> high skilled	-5,2
Unemployment rate (absolute change)	-1,9
> low skilled	-4,0
> high skilled	-1,1
Production	-4,0

Tabel 5.7: De arbeidsmarkteffecten van de invoering van een basisinkomen, bron: de Mooij, 2007, blz.70.

De meest recente resultaten op basis van het MIMIC-model zijn te vinden bij de Mooij (2007). Hier wordt een basisinkomen met een hoogte van 550 euro ingevoerd, de helft van het sociaal minimum. Dit inkomen wordt uitbetaald aan alle leden van de samenleving boven 18 jaar. Men vermindert de bestaande uitkeringen voor werklozen en arbeidsongeschikten met het basisinkomen. Dit systeem is gelijkaardig aan dat bij Van der Linden (1997). De pensioenen worden aangepast zodat hun huidige niveau behouden blijft. Op fiscaal vlak wordt de invoering van het basisinkomen betaald met een zogenaamde vlaktaks, waarbij een eenheidstarief over alle inkomensklassen gehanteerd wordt (hier 53.5%) en er geen belastingvrij deel van het inkomen meer bestaat. Deze veronderstellingen wijken niet veel af van die van de Jager (1994) die eerder de invoering van een basisinkomen met het MIMIC-model simuleerde. (de Mooij, 2007, blz. 68 & de Jager, 1994, blz. 417-419)

Tabel 5.7 vat de resultaten van de simulatie samen. In tegenstelling tot de verwachtingen die op basis van de modellen van Késenne (1994) en Van der Linden (1997) geformuleerd werden, voorspelt het CPB een stijging van de lonen voor hoog- en laaggeschoolde arbeid. Op de arbeidsmarkt treedt ook een duidelijke daling van het totale arbeidsaanbod op met 5.3 procent. Zoals we verwachten op basis van de analyse uit sectie 4.1 is deze daling niet zo sterk bij de primaire aanbieders van arbeid, omwille van een tegengesteld inkomens- en substitutie-effect. De secundaire aanbieders verlagen hun arbeidsaanbod fors met bijna 9 procent. Hierdoor daalt de participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt met 10 procent, aangezien zij grotendeels tot de secundaire aanbieders gerekend worden. In het MIMIC-model worden de werklozen volledig tot het arbeidsaanbod gerekend. De verwachting uit sectie 4.1 dat zij hun arbeidsaanbod zullen verhogen heeft dan ook geen positieve invloed op het totale arbeidsaanbod in dit geval. Ook het aanvullen van het basisinkomen van werklozen tot het niveau van hun huidige uitkering zorgt ervoor dat een deel van de werkloosheidsval behouden blijft. De totale tewerkstelling gaat achteruit, maar minder dan het totale arbeidsaanbod, waardoor de werkloosheid afneemt. Vooral de werkloosheid onder laaggeschoolden gaat fors achteruit, een gevolg van het wegvallen van de werkloosheidsval. Door het kleine arbeidsaanbod verandert de situatie op de arbeidsmarkt in het voordeel van de aanbieders van arbeid, die een opwaartse invloed op de lonen kunnen uitoefenen. Hogere lonen leiden tot een lagere vraag naar arbeid, waardoor de productie van het bedrijfsleven afneemt met 4 procent. Ook over de inkomensherverdeling kunnen uitspraken gedaan worden. De voornaamste conclusie daar is dat de laaggeschoolden en gezinnen met 2 ouders erop vooruitgaan ten nadele van de eenoudergezinnen en mensen ouder dan 55 jaar. Deze

resultaten liggen in dezelfde lijn als die van de Jager (1994), waar een herververzekeringspercentage van 75 procent werd verondersteld. (de Mooij, 2007, blz. 68-70 & de Jager, 1994, blz.418-419)

Het belangrijkste verschilpunt tussen MIMIC en NEDYMAS is dat het tweede model werkt aan de hand van de arbeidsaanbodcurve van Van Soest, Woittiez en Kapteyn (1989). Bij de schatting van deze curve werden restricties, die de vragers naar arbeid opleggen aan de aanbieders van arbeid in rekening gebracht. Zo wordt verondersteld dat aanbieders van arbeid slechts over een discreet aantal mogelijkheden beschikken om hun arbeid aan te bieden. Werkaanbiedingen omvatten ten eerste altijd over een veelvoud van 4 uren arbeid (dus 4, 8, 16, 20,...,72 uren arbeid). Ten tweede komen bepaalde soorten aanbiedingen meer voor dan andere (bijvoorbeeld meer fulltime werkaanbiedingen dan halftime). Door deze modellering slagen Van Soest, Woittiez en Kapteyn erin het waargenomen aantal gepresteerde arbeidsuren gevoelig beter te simuleren dan met een model zonder beperkingen. De focus van het NEDYMAS-model ligt voornamelijk op het micro-economisch niveau. Macro-economische grootheden die een invloed hebben op de micro-economische situatie zijn exogeen in het model. Nelissen en Polk (1995) ontlene de waarden voor deze grootheden aan de simulaties met het MIMIC-model uit 1994 (zie de Jager, 1994). (Van Soest, Woittiez & Kapteyn, 1989, blz. 527- 544 & Nelissen & Polk, 1995, blz. 64-68)

	1990	2015 zonder BI	2015 met BI
Mannen	72	77	84
Vrouwen	43	49	40
Algemeen Totaal	57	63	62

Tabel 5.8: arbeidsparticipatie in 2015 met en zonder invoering van een basisinkomen, bron: Nelissen en Polk, 1995.

Concreet voeren ook Nelissen en Polk (1995) een basisinkomen in dat 50 procent van het sociaal minimum omvat, ze laten dit uitbetalen vanaf de leeftijd van 23 jaar. Ze simuleren de situatie in 2015 alsof de invoering in 1995 zou plaatsgevonden hebben. De hoogte van de arbeidsvraag ontlene ze aan de Jager (1994), de verdeling in uren, die cruciaal is voor het arbeidsaanbod in hun model houden ze constant met 1990 als referentiejaar. Tabel 5.8 toont de arbeidsparticipatie die ze vinden met en zonder basisinkomen. Mannen vertonen een

hogere arbeidsparticipatie onder het systeem met basisinkomen, vrouwen een lagere. Deze bevindingen zijn consistent met de theoretische verwachtingen. Voor de totale bevolking neemt de arbeidsparticipatie met 1 procent af, een zeer kleine afname dus. Er wordt ook onderzocht of er een herverdeling van arbeid plaatsvindt tussen hoog- en laaggeschoolden. Daar blijkt dat de laaggeschoolden meer zullen participeren onder een basisinkomen, terwijl een daling optreedt van de participatie van hoogopgeleiden. (Nelissen en Polk, 1995, blz. 71-74)

5.3 Basisinkomen en arbeidsaanbod in België: enkele simulaties

In deze sectie zal bekeken worden hoe de invoering van een basisinkomen in België vorm kan krijgen. Een analyse van de Belgische bevolking geeft ons een idee van de grootte van verschillende groepen in de samenleving. Zo kunnen cijfers geplakt worden op de theoretische benadering uit sectie 4.1. Vervolgens tonen enkele berekeningen waarbij nog geen rekening gehouden wordt met arbeidsmarkteffecten aan in welke grootteorde bepaalde variabelen, zoals de belastingvoet zullen komen te liggen. In navolging van de simulaties die in Nederland gebeurd zijn, zal ook hier verondersteld worden dat de invoering van een basisinkomen vergezeld wordt door de invoering van een vlaktaks. Ten slotte geeft sectie 5.3.3 een indicatie van de mogelijke stijging van de belastingdruk op arbeid en van de reactie van de secundaire arbeidsaanbieders hierop.

5.3.1 Activiteit van de Belgische bevolking

Groep (data 2007)	percent totale		percent totale			
	mannen	bevolking	vrouwen	bevolking	totaal	percenten
werkenden	2.443,7	23,0%	1.936,6	18,2%	4.380,3	41,3%
werklozen	174,4	1,6%	178,6	1,7%	353,0	3,3%
kinderen	910,7	8,6%	871,3	8,2%	1.782,0	16,8%
Niet-actieven van 15-64 jaar	929,1	8,8%	1.378,1	13,0%	2.307,2	21,7%
gepensioneerden	738,8	7,0%	1.052,7	9,9%	1.791,5	16,9%
Totaal	5.196,7	49,0%	5.417,2	51,0%	10.613,9	100,0%

Tabel 5.9: Activiteitsstatus van de Belgische bevolking (in 1000 personen), bron: FOD Economie - Afdeling Statistiek, 2008

Tabel 5.9 geeft een overzicht van de grootte van verschillende groepen die in de Belgische samenleving aanwezig zijn. Van de totale Belgische bevolking verrichtte in 2007 41.3% betaalde arbeid, dit op het eerste zicht lage cijfer werd al eerder in perspectief geplaatst in sectie 4.3 door erop te wijzen dat het sinds 1960 niet wezenlijk veranderde. Als ervan uitgegaan wordt dat vooral vrouwen secundaire aanbieders van arbeid zijn, dan zou volgens de theorie vooral deze groep zijn arbeidsaanbod moeten terugschroeven. Uit het voorgaande

bleek dat deze veronderstelling niet alleen gestaafd kan worden door de studie van het aandeel deeltijdse banen dat door vrouwen uitgeoefend wordt, maar dat een dergelijke veronderstelling ook in bijvoorbeeld het MIMIC-model ingebouwd zit. In België gaat het om ongeveer 18.2 procent van de bevolking, of bijna 2 miljoen personen.

De primaire aanbieders van arbeid worden gevormd door de mannelijke werkenden. Deze groep maakt met bijna 2.5 miljoen mensen 23 procent van de bevolking uit. Zoals eerder aangegeven zitten er in deze groep netto winnaars die hun aanbod mogelijk wensen te verlagen en netto verliezers die een toename van hun aanbod zullen nastreven. Het lijkt plausibel te veronderstellen dat het aanbod van deze groep constant blijft. Een andere groep die zijn arbeidsaanbod constant houdt, zijn de niet-actieven die geen werkloosheidsuitkering ontvangen (21.7%). Het is verder duidelijk dat de groepen kinderen (16.8%) en gepensioneerden (16.9%) niet in aanmerking genomen moeten worden om het arbeidsaanbod te verzekeren. De enige groep die een terugval van het totale arbeidsaanbod kan voorkomen is die van de werklozen. Deze groep maakt met 353 000 mensen ongeveer 3.3% van de totale bevolking uit.

Opleidingsniveau 2007	werkende vrouwen		werklozen totaal	
	aantal	percent	aantal	percent
Lager onderwijs (of geen diploma)	130.364	6,7%	58.144	16,5%
Lager secundair onderwijs	247.357	12,8%	88.675	25,1%
Hoger secundair onderwijs	715.397	36,9%	141.248	40,0%
Hoger niet-universitair onderwijs (korte type)	542.225	28,0%	33.811	9,6%
Hoger niet-universitair onderwijs (lange type)	71.427	3,7%	7.264	2,1%
Universitair onderwijs	229.806	11,9%	23.862	6,8%
Totaal	1.936.575	100,0%	353.005	100,0%

Tabel 5.10: vergelijking scholing werklozen en werkende vrouwen, bron: FOD Economie - Afdeling Statistiek, 2008

Een vergelijking tussen de scholing van de werkloze bevolking en de werkende vrouwelijke bevolking wordt gegeven in tabel 5.10. Het is duidelijk dat de laaggeschoolden relatief oververtegenwoordigd zijn in de werkloze bevolking ten opzichte van hun aandeel in de werkende vrouwelijke bevolking. Daarom zal er zich waarschijnlijk geen probleem voordoen

wat betreft de invulling van betrekkingen voor lager geschoolden na de invoering van een basisinkomen. Dit is zeer belangrijk, omdat een toename van dit type betrekking verwacht wordt door het wegvallen van de werkloosheidsval. Wanneer hoger geschoolde vrouwen hun arbeidsaanbod echter fors zouden terugschroeven, dan ziet het ernaar uit dat deze leemte zeer moeilijk door de werklozen opgevuld zal kunnen worden. Zo zou een afname met 10 procent van het arbeidsaanbod van vrouwen die hoger onderwijs korte type hebben gevolgd (54 222 personen), eenvoudigweg niet opgevangen kunnen worden, zelfs niet door de inzet van alle werklozen met dit type diploma (33 811 personen). Ook een afname van het arbeidsaanbod van vrouwen die universitair onderwijs en hoge schoolonderwijs van het lange type hebben gevolgd zorgt voor tekorten. Mogelijke tekorten op de arbeidsmarkt versterken de positie van de werknemers en zullen de lonen omhoogduwen. Deze gestegen lonen zullen opnieuw een aantrekking vormen voor mogelijke aanbieders van arbeid, maar ook de vraag naar arbeid en de private productie zullen verminderen. Om een idee te krijgen hoeveel het arbeidsaanbod in werkelijkheid zal afnemen, moeten eerst enkele simulaties uitgevoerd worden.

5.3.2 Belastingvoet en mogelijke hoogte van het basisinkomen

Om de mogelijkheden van het basisinkomen in een Belgische context te evalueren, is het noodzakelijk na te gaan welke belastingtarieven gehanteerd dienen te worden om een bepaald basisinkomen mogelijk te maken. De veronderstellingen die daarbij gemaakt worden, zijn van groot belang. Zo zal het al dan niet aanvullen van het basisinkomen voor de huidige uitkeringsgerechtigden in belangrijke mate de vereiste belastingvoet beïnvloeden, omdat mogelijke besparingen veel kleiner uitvallen. In de berekeningen die volgen, worden mogelijke reacties van economische agenten op het nieuwe systeem nog niet in rekening gebracht. Dit is een belangrijke beperking, want zowel een mogelijke vermindering van het arbeidsaanbod als kapitaalvlucht kunnen zorgen voor een kleinere belastingsbasis, wat een hoger tarief noodzakelijk maakt. Er moet ook benadrukt worden dat de berekeningen in deze sectie zeker niet als exacte waarden beschouwd moeten worden, maar eerder als een indicatieve waarden.

In deze simulatie werden volgende veronderstellingen ingevoerd:

- Het basisinkomen wordt uitgekeerd aan alle inwoners van België ouder dan 20 jaar, ook aan studenten en gepensioneerden, voor de jongere inwoners blijft de kinderbijslag behouden.

- De gepensioneerden krijgen bovenop dit basisinkomen een aanvullende betaling, zodanig dat het totale bedrag uitgekeerd aan alle gepensioneerden constant blijft.
- De uitkeringen in het kader van arbeidsongeschiktheid, ziekte en werkloosheid worden afgeschaft.
- Bijdragen door werkgevers en werknemers aan de RSZ verdwijnen.
- De belastingen voor huishoudens op arbeidsinkomen, inkomen uit vermogen en gemengd inkomen worden vervangen door een vlaktaks op deze 3 domeinen.
- De overige overheidsuitgaven en -inkomsten blijven op hun huidig niveau.

Voor deze berekeningen werd gebruikgemaakt van cijfers van de Nationale Bank van België (2008), de FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Dienst Demografie (2008) en van de FOD Budget en Beheerscontrole (2008). Eerst wordt het aantal rechthebbenden bepaald, waarbij de werkende bevolking ouder dan 65 geen recht heeft op de toeslag voor gepensioneerden, de echte gepensioneerden hebben wel recht op de toeslag.

Groepen	aantallen
bevolking 20 - 64 jaar	6.333.343
bevolking boven 65 jaar	1.810.062
> gepensioneerden (recht op toeslag)	1.791.500
> werkenden boven 65	18.562
kinderen en jongeren tot 20 jaar	2.441.129
Totaal	10.584.534
Waarvan	
rechthebbenden basisinkomen	8.143.405

Tabel 5.11: Bepaling rechthebbenden basisinkomen en toeslag voor gepensioneerden

Door het afschaffen van de meeste bestaande uitkeringen, kunnen er besparingen gebeuren in de uitgaven van de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ). Tabel 5.12 geeft een overzicht van de mogelijke besparingen in de RSZ. Voor de werknemers gaat het om de werkloosheidsuitkering (RVA), de vervangingsinkomens bij ziekte (RIZIV) en de

pensioenen, die later weer gecompenseerd zullen worden. Het Fonds voor Beroepsziekten (FBZ) wordt niet afgeschaft, hoewel ook dit fonds voor een deel inkomensvervangende uitkeringen betaalt. Het andere gedeelte van het fonds wordt gebruikt voor het terugbetalen van medisch kosten, waardoor het gesplitst zou moeten worden. Omdat het om een relatief klein bedrag gaat, werd deze opsplitsing niet gemaakt en worden de uitgaven van het fonds dus behouden. Voor de zelfstandigen vallen de uitkering bij ziekte (RIZIV), de pensioenen en de steun bij faillissement weg.

Besparingen	werknemers	zelfstandigen
RVA	8.289,0	
RIZIV- uitkering	3.592,4	221,8
Pensioenen	15.179,4	2.202,8
Faillissementverzekering		4,3
algemeen totaal	29.489,7	

Tabel 5.12: Mogelijke besparingen in de begroting van de RSZ, cijfers 2006 (in miljoen euro)

De overige kosten van de overheid blijven constant. De uitgaven van de overheid met een basisinkomen kunnen dan berekend worden als:

$$\begin{aligned}
 \text{Uitgaven overheid met basisinkomen} = & \text{Huidige uitgaven alle overheden} \\
 & - \text{besparing RSZ} \\
 & + \text{kost basisinkomen} \\
 & + \text{aanvulling pensioenen}
 \end{aligned}$$

uitgaven en inkomsten Belgische overheid 2006 in miljoen euro	
uitgaven overheid	153.581,8
inkomsten overheid	154.480,1
waarvan:	
belasting op productie en invoer	41.708,3
Vermogensheffing	2.161,2
belasting op vermogen	1.794,7
inkomensbelasting totaal	50.567,8
> inkomen huishoudens	38.576,6

> inkomen onderneming	11.835,4
> inkomen overig	155,8
sociale bijdragen	43.009,0
totaal belasting + RSZ	139.241,0
overige inkomsten	15.239,1

Tabel 5.13: Uitgaven en inkomsten van de Belgische overheid in 2006, bron: Nationale Bank van België, 2008

Tegenover deze uitgaven dienen inkomsten te staan, waarvan ietwat optimistisch verondersteld wordt dat ze even groot zullen zijn (budgettair evenwicht). De huidige inkomsten en uitgaven van de Belgische overheid worden gegeven in tabel 5.13. Van de inkomsten blijven alle categorieën behouden, behalve de inkomensbelasting op huishoudens en de sociale bijdragen. De overgebleven inkomsten van de overheid totaliseren dan een bedrag van 72.894,5 miljoen euro. Ter vervanging van de inkomensbelasting en sociale bijdragen wordt een nieuwe vlaktaks ingevoerd op het inkomen van alle huishoudens. Deze belasting hanteert een uniek tarief voor alle inkomensklassen en voor alle soorten inkomen. Inkomsten uit kapitaal en arbeid worden aan hetzelfde tarief belast. De basis voor deze belasting kan op basis van gegevens van de Nationale Bank van België (2008) berekend worden voor de situatie in 2006:

Inkomensbelastingbasis	209.530,0
> inkomen uit vermogen	25.490,0
> inkomen uit arbeid	162.120,0
> gemengd inkomen	21.920,0

Nu zijn alle elementen aanwezig om voor verschillende niveaus van het basisinkomen te bepalen hoe hoog de overeenkomstige belastingvoet zou moeten zijn. De resultaten van deze berekening worden gegeven in tabel 5.14. Daar is te zien dat een stijgend basisinkomen uiteraard gepaard zal moeten gaan met een toenemende belastingvoet. De berekeningen die hier gemaakt worden, zijn waarschijnlijk een onderschatting van de reële waarden, omdat, zoals eerder aangehaald, gedragseffecten de belastingsbasis kunnen verkleinen. Een basisinkomen van 250 euro kan volgens deze berekeningen betaald worden met een belastingvoet van 41,82%. Een dergelijk basisinkomen kan echter geen waardige vervanging

vormen voor de huidige invaliditeits- en werkloosheidsuitkering, een aanvulling van het basisinkomen lijkt dan aangewezen. Een basisinkomen dat overeenstemt met de huidige minimumwerkloosheidsuitkering, namelijk ongeveer 450 euro, is mogelijk aan een belastingtarief van 49,10%. Om een basisinkomen te garanderen dat overeenstemt met de simulaties met MIMIC, zou een belastingvoet van 52,74% volstaan. Hier geldt opnieuw de bemerking dat MIMIC gedragseffecten wel in rekening brengt. Het maximum basisinkomen waarvoor een belastingvoet werd berekend is 850 euro, het relevante belastingtarief is dan 64,08%. De aanvulling van de pensioenen kan in dat geval dalen tot 0, omdat het totale bedrag dat dan als basisinkomen aan de gepensioneerden uitgekeerd wordt groter is dan het huidige bedrag aan pensioenen.

niveau						
basisinkomen (euro/maand)	kost basisinkomen	aanvulling pensioenen	totale uitgaven	oude inkomsten	inkomsten vlaktaks	eenheidstarief
250	24.430,2	12.007,7	160.530,0	72.894,5	87.635,5	41,82%
300	29.316,3	10.932,8	164.341,2	72.894,5	91.446,7	43,64%
350	34.202,3	9.857,9	168.152,3	72.894,5	95.257,8	45,46%
400	39.088,3	8.783,0	171.963,4	72.894,5	99.068,9	47,28%
450	43.974,4	7.708,1	175.774,6	72.894,5	102.880,1	49,10%
500	48.860,4	6.633,2	179.585,7	72.894,5	106.691,2	50,92%
550	53.746,5	5.558,3	183.396,9	72.894,5	110.502,4	52,74%
600	58.632,5	4.483,4	187.208,0	72.894,5	114.313,5	54,56%
650	63.518,6	3.408,5	191.019,2	72.894,5	118.124,7	56,38%
700	68.404,6	2.333,6	194.830,3	72.894,5	121.935,8	58,19%
750	73.290,6	1.258,7	198.641,4	72.894,5	125.746,9	60,01%
800	78.176,7	183,8	202.452,6	72.894,5	129.558,1	61,83%
850	83.062,7	0,0	207.154,8	72.894,5	134.260,3	64,08%

Tabel 5.14: Berekening van belastingtarief nodig om een basisinkomen in België te financieren, op basis van fiscaal jaar 2006

5.3.3 Basisinkomen, belastingdruk en arbeidsaanbod in België

In tabel 5.15 wordt weergegeven hoe de huidige belastingdruk op inkomen uit arbeid en kapitaal voor België berekend kan worden. Een probleem bij deze berekeningen vormt de

categorie “gemengd inkomen”, die opgenomen wordt in de rekeningen van de Nationale Bank van België. Het is niet duidelijk hoe dit inkomen, dat in het voorgestelde systeem eenvoudigweg onder de vlaktaks belast wordt, verdeeld moet worden tussen inkomen uit arbeid en kapitaal. Daarom werd ervoor gekozen het “gemengd inkomen” te verdelen tussen arbeid en kapitaal, waarbij de waargenomen procentuele opdeling tussen kapitaal en arbeid bij de rest van het inkomen als verdeelsleutel genomen werd. Een tweede probleem ontstaat bij de categorieën “voorafbetalingen – inkohiering” en “overige belastingen”. Ook hier werd geen duidelijke opdeling gevonden tussen arbeid en kapitaal. De verdeling van de andere belastingen werd hier als verdeelsleutel gebruikt. De belastingdruk op arbeid bedraagt volgens deze berekeningen 43,47%, de belastingdruk op kapitaal 6,43%. Het is duidelijk dat vooral de belasting op inkomsten uit kapitaal stevig zou toenemen met de invoering van het basisinkomen. Om een basisinkomen mogelijk te maken op een zeer laag niveau, zou de belastingdruk op arbeid zelfs kunnen dalen. Een niveau dat de huidige minimale werkloosheidsuitkering (ongeveer 450 euro) benadert, kan bereikt worden met een belastingverhoging van ongeveer 5,6%. Het aanvullen van de pensioenen wordt overbodig, als de belastingdruk met 20,5% mag toenemen.

inkomensbelasting:	huidige bedragen:	eenheidstarief
> arbeid:	78.713,5	43,47%
~bedrijfsvoorheffing	34.850,7	
~speciale sociale bijdragen	853,8	
~RSZ	43.009,0	
~voorafbetaling - inkohiering	993,4	
~overig	22,9	
> kapitaal:	1.831,8	6,43%
~winstdeelnemingen	42,1	
~roerende voorheffing	1.789,7	
~voorafbetaling - inkohiering	23,1	
~overig	0,5	
Totaal	83.417,0	

Tabel 5.15: belastingdruk op arbeid en kapitaal in België in 2006, berekening op basis van Nationale Bank van België, 2008.

De problemen, die ontstaan door de opsplitsing van verschillende categorieën, kunnen omzeild worden door het eenheidstarief te berekenen, dat nodig zou zijn om de huidige sociale zekerheid te betalen met het nieuwe belastingsysteem. In dat geval zou een belastingvoet van 38,51% volstaan. Het is duidelijk dat deze 38,51% niet overeenstemt met de huidige belastingdruk op arbeid in België. Bovendien zou het invoeren van een vlaktak zonder basisinkomen heel andere herverdelingseffecten teweegbrengen. Als vergelijkingspunt is dit percentage wel interessant, want het geeft een goed idee van de kost van een basisinkomen “ceteris paribus”. Een stevige verhoging van het eenheidstarief (met ongeveer 10%) dringt zich in dit geval op als men met het basisinkomen een niveau van 450 euro wil bereiken. Een ander cijfer over de belastingdruk in België is te vinden bij de OECD (2008b), die de gemiddelde belastingdruk op arbeid in België 55,4% schat. Het vergelijken van deze 55,4% met de gevonden percentages uit tabel 5.14 levert geen correcte vergelijking op, omdat de OECD een veel ruimere definitie van belastingdruk hanteert.

Nu de invloed op de inkomenspositie van de aanbieders van arbeid bepaald is, kan onderzocht worden hoe scherp hun reactie hierop zal zijn. Hierbij gaat onze aandacht vooral uit naar de secundaire of vrouwelijke aanbieders van arbeid, omdat vooral deze groep zijn arbeidsaanbod zal laten afnemen. De secundaire aanbieders zien zich eerst geconfronteerd met een substitutie-effect ten gevolge van de verhoogde belasting. De loonelasticiteit van hun arbeidsaanbod beschrijft hun reactie hierop. Zoals eerder aangehaald werd voor België geen recent, bruikbaar model voor de arbeidsmarkt teruggevonden. Bijgevolg verwijzen we voor de grootte van de elasticiteit naar de Mooij (2007), Késenne (1990) en Van Soest, Woittiez en Kapteyn (1989). Zij vinden achtereenvolgens 0,5; 0,229 en 0,768 voor de “uncompensated” elasticiteit. Een tweede effect dat in rekening gebracht dient te worden is het zogenaamde inkomenseffect. Het niet-arbeidsinkomen neemt toe met het basisinkomen, maar het bestaande niet-arbeidsinkomen krijgt de nieuwe vlaktaks over zich heen. Bijgevolg zal de procentuele stijging van het niet-arbeidsinkomen gegeven worden door:

$$\begin{aligned} & \text{Procentuele stijging niet-arbeidsinkomen} = \\ & \text{(basisinkomen} \\ & + \text{belasting niet-arbeidsinkomen voor bi} \\ & - \text{niet-arbeidsinkomen voor bi} * \text{vlaktaks)} \\ & / \text{niet-arbeidsinkomen voor bi} \end{aligned}$$

Deze berekening blijft hoe dan ook problematisch, omdat de verdeling van het niet-arbeidsinkomen vandaag veel ongelijker is, dan onder de hypothese van een basisinkomen.

Concreet zullen bepaalde groepen in de samenleving er door het basisinkomen vermoedelijk veel minder sterk op vooruitgaan qua niet-arbeidsinkomen dan anderen. Van deze effecten wordt hier echter abstractie gemaakt. Voor de inkomenselasticiteit meldt Késenne (1990) -0,394 en Van Soest, Woittiez en Kapteyn (1989) -0,0041, de Mooij (2007) meldt de gebruikte elasticiteit niet. Van groot belang is dat Késenne (1990) het male-chauvinist model gebruikt waardoor het inkomen van de partner van secundaire aanbieders van arbeid als niet-arbeidsinkomen opgenomen wordt in het arbeidsaanbod van de secundaire aanbieder van arbeid. Om de inkomenselasticiteit van Késenne (1990) te kunnen gebruiken, zou de loonmassa dus opgesplitst moeten worden tussen lonen van primaire en secundaire aanbieders van arbeid. Dit zou ons tot zeer verregaande vereenvoudigingen verplichten, daarom werd ook de inkomenselasticiteit van Késenne (1990) niet gebruikt. Indien rekening gehouden wordt met een huidige belastingvoet van 43,47%, dan zal hierdoor het arbeidsaanbod bij vrouwen afnemen zoals weergegeven in tabel 5.16.

Basisinkomen euro/maand	Substitutie			Inkomen		
	Késenne 1990	Van Soest et al. 1989	de Mooij 2007	Késenne 1990	Van Soest et al. 1989	de Mooij 2007
250	0,38%	1,27%	0,82%	nb	-0,25%	nb
350	-0,46%	-1,53%	-0,99%	nb	-0,39%	nb
450	-1,29%	-4,32%	-2,81%	nb	-0,54%	nb
550	-2,12%	-7,12%	-4,63%	nb	-0,68%	nb
650	-2,95%	-9,91%	-6,45%	nb	-0,82%	nb
750	-3,79%	-12,70%	-8,27%	nb	-0,96%	nb
850	-4,72%	-15,82%	-10,30%	nb	-1,10%	nb

Tabel 5.16: Substitutie- en inkomenseffect op arbeidsaanbod van vrouwen voor verschillende hoogtes van het basisinkomen

Door de berekeningen voor de belastingdruk te combineren met de elasticiteiten uit de literatuur kan een indicatie gegeven worden van het substitutie- en inkomenseffect voor vrouwelijke aanbieders van arbeid in België. Voor een zeer laag basisinkomen blijkt het arbeidsaanbod te zullen toenemen. Wanneer het basisinkomen en daarmee de belastingdruk toeneemt, zal het arbeidsaanbod afnemen. Daarbij spelen substitutie- en inkomenseffect zoals verwacht in dezelfde richting. Bij een basisinkomen dat rond 450 euro ligt, mag een afname

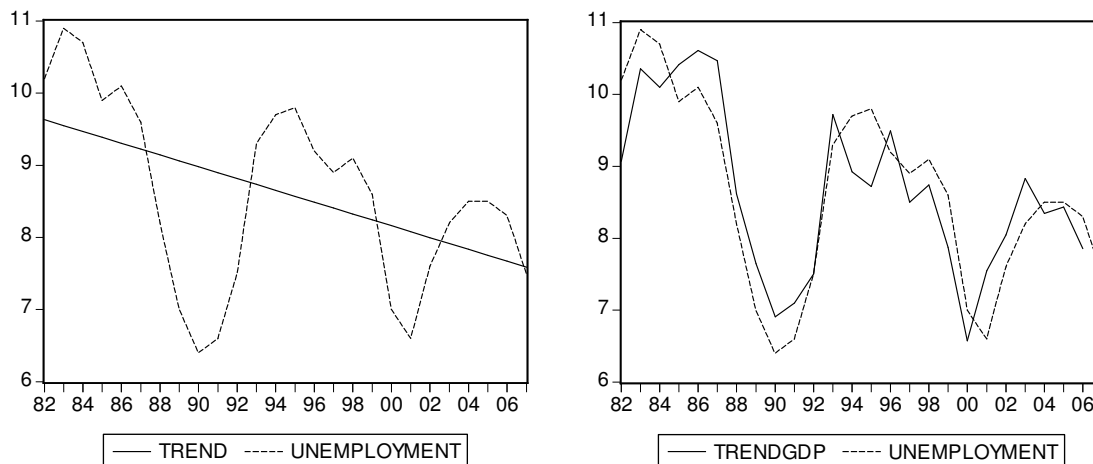
van het arbeidsaanbod bij vrouwen tussen 2% en 5% verwacht worden. Voor 550 euro wordt dit een afname tussen 2,5% en 7,8%, iets lager dan de voorspellingen op basis van MIMIC uit sectie 5.2.3. Wanneer het basisinkomen een niveau bereikt van 850 euro, dan is een sterke terugval van het arbeidsaanbod te zien (tussen 6% en 17%).

Een belangrijke bemerking hierbij is dat arbeidsaanbod in deze berekeningen altijd uitgedrukt is in arbeidsuren en niet in het aantal personen dat arbeid aanbiedt. Bepaalde restricties die door de vraag naar arbeid aan het aantal gewerkte uren opgelegd worden, blijven dus geldig. Het is ook belangrijk op te passen voor verwarring, zeker wanneer er met deze nieuwe cijfers in het achterhoofd teruggekeken wordt naar tabel 5.10. Daar wordt het arbeidsaanbod immers uitgedrukt in het aantal personen dat zijn arbeid aanbiedt. Precieze uitspraken kunnen niet gedaan worden over het vrouwelijk arbeidsaanbod in personen op basis van wat hier berekend werd. Het is echter duidelijk dat voor een basisinkomen tussen 450 en 550 euro geen probleem zal ontstaan wat de laaggeschoolde arbeid betreft. In dat segment kan een terugval van het aantal werkende vrouwen met enkele procenten opgevangen worden door minder dan een derde van de werklozen met dezelfde opleiding aan het werk te zetten. Een tekort aan arbeidsaanbod voor mensen met een diploma hoger onderwijs behoort wel tot de mogelijkheden, omdat daar voor 5 procent minder werkende vrouwen al tot meer dan de helft van de werklozen aan het werk gezet moet worden.

5.4 Werkloosheidimpact van een basisinkomen in België

Een belangrijke vraag bij de analyse van arbeidsmarkteffecten is ongetwijfeld of de werkloosheid in de economie zal toenemen of afnemen wanneer een basisinkomen wordt ingevoerd. In het besluit van deel 4.2 werd op theoretische gronden onderzocht hoe de verschillende soorten werkloosheid zouden evolueren bij de invoering van een basisinkomen. In deze sectie wordt onderzocht welke types werkloosheid in België veel voorkomen. Door de resultaten van dit empirisch onderzoek te verbinden met de conclusies uit 4.2.4 kan dan een antwoord gevonden worden op de vraag hoe de werkloosheid zal worden beïnvloed door de invoering van een basisinkomen.

De Nationale Bank van België (2008) geeft de werkloosheidsgraden in België van 1982 tot 2007. Op het eerste zicht valt onmiddellijk het cyclisch verloop van de werkloosheidsgraad op. Bovendien lijkt zich over de steekproefperiode ook een dalende trend voor te doen. Wanneer een OLS-schatting uitgevoerd wordt waarbij enkel een constante en een deterministische, lineaire trend als verklarende variabelen worden gebruikt, wordt figuur 5.1a gevonden. Zowel trend als constante blijken significante variabelen te zijn. De verklaringskracht van de schatting is uiteraard laag ($R^2 = 0,22$).

Figuur 5.1: Werkloosheid in België (1982-2007), enkel verklaard door een lineaire trend (a) en verklaard door een lineaire trend en het BNP (b)

Keynesiaanse werkloosheid is het gevolg van een te lage geaggregeerde vraag. De geaggregeerde vraag wordt dikwijls verondersteld verantwoordelijk te zijn voor het cyclisch

verloop van het BNP. Het cyclisch karakter van het verloop van de Belgische werkloosheid zou dus kunnen duiden op de aanwezigheid van dit type werkloosheid. In dat geval zouden de cycli verklaard moeten kunnen worden door cyclische bewegingen in het BNP. Deze hypothese wordt getest door een OLS-schatting uit te voeren met als verklarende variabelen een constante, een lineaire trend en het logaritme van het BNP. Figuur 5.1 b geeft het gevonden resultaat grafisch weer. De variabelen zijn opnieuw allemaal significant, de verklaringskracht is echter gevoelig toegenomen ($R^2 = 0,78$). Het blijkt dat het typisch cyclisch verloop van de geaggregeerde vraag een invloed heeft op de werkloosheidsgraad, wat wijst op de aanwezigheid van keynesiaanse werkloosheid. Het is niet mogelijk een exact cijfer te plakken op de grootte van de keynesiaanse werkloosheid, omdat deze vorm van werkloosheid niet gepaard gaat met bepaalde kenmerken van de werklozen. Een indicatief cijfer kan zijn dat de gemiddelde afwijking van de lineaire trend uit figuur 5.1a 0,95% van de beroepsbevolking bedraagt, hetgeen zeker niet zomaar verwaarloosd kan worden. Het basisinkomen zal de keynesiaanse werkloosheid vooral verlagen als het een voldoende hoog niveau heeft.

Een tweede groep werklozen zijn de klassieke werklozen. Deze groep heeft te leiden onder het feit dat lonen hoger liggen dan het niveau dat zorgt voor evenwicht op de arbeidsmarkt. Ook hier is het zeer moeilijk een idee te geven van de grootte van deze groep, vanwege het ontbreken van specifieke kenmerken. De aanzienlijke invloed van de vakbonden in de Belgische economie kan echter als een sterke aanwijzing opgevat worden voor de aanwezigheid van klassieke werkloosheid. Indien de vakbonden werkelijk verantwoordelijk zijn voor het ontstaan van klassieke werkloosheid, dan zal het basisinkomen ook deze vorm van werkloosheid verlagen. Door zijn effect op de fall-back positie van de vakbonden matigt een basisinkomen immers de verloning van werknemers in een economie met sterke vakbonden.

Een derde type werkloosheid is de hardcore werkloosheid. Ze wordt gevormd door werklozen die niet wensen te werken of om bepaalde redenen zeer moeilijk aan werk geraken. Typische kenmerken zijn dan ook een zeer langdurige periode van werkloosheid en een lage opleiding. Tabel 5.16 geeft een overzicht van de duur van werkloosheid in België, op basis van cijfers uit 2005. Daarbij valt op dat een zeer aanzienlijke groep (145.500 mensen) langer dan 3 jaar werkloos zijn. Van deze groep hebben 123.649 werklozen geen diploma hoger secundair onderwijs. Gezien ze beide kenmerken vertonen, kan deze groep vermoedelijk tot de hardcore

werkloosheid gerekend worden. Het gaat om ongeveer een kwart van de werklozen (27,4%), wat overeenstemt met 1,9% van de beroepsbevolking. De invoering van een basisinkomen zal deze vorm van werkloosheid ondubbelzinnig en sterk verlagen. Er zal ten eerste een grotere vraag naar laagbetaalde arbeid ontstaan, waardoor de werkwilligen aan een baan kunnen geraken. Ten tweede vervalt de sollicitatieplicht, wat ervoor zorgt dat diegenen die geen werkelijke aanbieders van arbeid zijn, de schijn niet langer ophouden. Ze verdwijnen dan ook uit de werkloosheidscijfers.

Duur werkloosheid (data 2005)	aantal	percentage	
< 6 maanden	101.743	22,5%	
6 maanden - 3 jaar	204.539	45,3%	waarvan laagopgeleid:
> 3 jaar	145.500	32,2%	123.649
Totaal	451.782	100,0%	

Tabel 5.16: Inactiviteitsduur van de werklozen in België in 2005, bron: Ecodata, FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie, 2008

In sectie 5.1.1 bleek dat er wel degelijk sprake is van verschillen in de kwaliteit van tewerkstelling in België. Deze situatie maakt het ontstaan van “search unemployment” waarschijnlijk. Opnieuw verwijzend naar tabel 5.16 kan een idee gegeven worden van deze “search unemployment”. Deze vorm van werkloosheid zal zich manifesteren als werkloosheid met een relatief korte duur. Het gaat in België dan vooral om de 101.743 werklozen (22,5%) die minder dan 6 maanden werkloos zijn. Opnieuw maakt deze groep ongeveer een kwart uit van de totale groep werklozen en 1,9% van de beroepsbevolking. Uit de analyse in sectie 4.2.2 bleek dat search unemployment zal afnemen wanneer de belastingverhoging die met een basisinkomen gepaard gaat, redelijk is. Volgens onze berekeningen in sectie 5.3.2 en 5.3.3 zal dit in België zeker het geval zijn.

Besluit

Een sociaal zekerheidssysteem waarin een basisinkomen opgenomen is ter vervanging van de huidige werkloosheidsuitkering, ziet er op verschillende punten heel anders uit dan het huidige systeem. Het voornaamste verschil is echter het onvoorwaardelijke karakter van een basisinkomen. Alle leden van een politieke gemeenschap hebben immers onvoorwaardelijk recht op een basisinkomen vanaf een bepaalde leeftijd. Er wordt niet van hen verlangd dat ze zich engageren op de arbeidsmarkt. Door dit onvoorwaardelijke karakter zorgt het basisinkomen ervoor dat de zogenaamde werkloosheidsval verdwijnt. Een alternatief systeem voor het basisinkomen is de negatieve inkomensbelasting. Dit systeem vermijdt de dubbele transactie van het basisinkomen door de uitkering voor hogere inkomens als een belastingkorting toe te kennen. Hoewel het systeem netto dezelfde effecten heeft als een basisinkomen, zijn er enkele conceptuele verschillen met het basisinkomen. Ook kan de negatieve inkomensbelasting in geval van een jaarlijkse belastingafrekening niet snel op wijzigende inkomensomstandigheden reageren.

Arbeidsmarkteffecten van een basisinkomen zijn alle effecten die de invoering van een basisinkomen heeft op de vraag en het aanbod van arbeid. Daarmee verbonden is uiteraard de invloed van de invoering van een basisinkomen op de werkloosheid in de economie. Arbeidsmarkteffecten zijn uitermate belangrijk, omdat ze de kern vormen van de trade-off tussen een meer gelijke inkomensverdeling en een efficiënte economie. Een grotere inkomensherverdeling gaat immers gepaard met een hogere belastingvoet en een groter niet-arbeidsinkomen, die inspelen op de beslissingen die individuele, economische agenten maken ten aanzien van hun arbeidsaanbod en arbeidsvraag. Wanneer deze agenten ervoor kiezen het aanbod en de vraag naar arbeid te laten dalen, dan nemen de tewerkstelling en de formele productie in de economie af. De arbeidsmarkteffecten bepalen met andere woorden de economische prijs voor de invoering van een basisinkomen.

In een ontwikkelde economie volstaat een eenvoudige modellering van de arbeidsmarkt met een stijgend arbeidsaanbod en een dalende arbeidsvraag in functie van de loonvoet niet meer. Er moet ten eerste rekening gehouden worden met de heterogeniteit van arbeid. Aan de aanbodzijde uit deze heterogeniteit zich in de aanwezigheid van secundaire en primaire aanbieders van arbeid. Secundaire aanbieders zijn minder gebonden aan de arbeidsmarkt en

verrichten vaker deeltijds werk dan primaire aanbieders. In een Belgische context zijn de vrouwelijke aanbieders van arbeid vaak secundaire aanbieders van arbeid. Aan de vraagzijde komen zeer verschillende soorten van tewerkstelling voor. Deze verschillen situeren zich zowel tussen verschillende sectoren als tussen arbeidsplaatsen binnen dezelfde sector. Een tweede belangrijke factor is de aanwezigheid van vakbonden. De loonvorming verloopt niet op de vrije markt, maar door loononderhandelingen tussen werkgevers en werknemers. Beide groepen hebben daarbij andere objectieven. De relatieve sterkte van beide groepen en hun fall-back positie bij de onderhandelingen bepalen de uiteindelijke loonvoet en tewerkstelling. Op de arbeidsmarkt van een ontwikkelde economie ontstaan verschillende soorten werkloosheid. Keynesiaanse werkloosheid is het gevolg van een te lage geaggregeerde vraag. Klassieke werkloosheid ontstaat doordat de loonvoet op de arbeidsmarkt boven het evenwichtsniveau ligt. “Search unemployment” komt tot stand doordat mensen een tijd werkloos blijven, omdat ze op zoek zijn naar tewerkstelling met goede voorwaarden. Hardcore werklozen ten slotte zijn mensen die niet bereid zijn te werken of door hun lage opleiding geen kans maken op de arbeidsmarkt.

Bij de bepaling van de theoretische effecten van de invoering van een basisinkomen op het arbeidsaanbod, is het belangrijk de verschillende groepen binnen dit aanbod te onderscheiden. Voor elke groep moet de grootte van het substitutie- en inkomenseffect bepaald worden, waarbij netto winnaars en verliezers niet dezelfde reacties zullen vertonen. Uit een analyse van deze verschillende groepen blijkt dat vooral de secundaire aanbieders van arbeid hun arbeidsaanbod zullen afbouwen, terwijl de uitkeringsgerechtigde werklozen hun aanbod zullen optrekken. Voor de impact op de arbeidsvraag is het cruciaal te bepalen of er een afwenteling van de nieuwe belastingen naar de bedrijven zal plaatsvinden. Als de bedrijven getroffen worden door de nieuwe belastingen zullen ze hun arbeidsvraag verlagen, anders niet. Het basisinkomen kan ook impulsen geven aan de opstart van nieuwe ondernemingen en zo de arbeidsvraag verhogen. Hoe dan ook is empirisch onderzoek noodzakelijk om uitspraken over de totale impact op arbeidsvraag en – aanbod te kunnen doen. Het basisinkomen zal ook een invloed hebben op de werkloosheid in de economie. Uit simulaties met theoretische modellen blijkt dat het basisinkomen een impact zal hebben op de verschillende soorten werkloosheid. Hardcore werkloosheid zal verminderen, omdat diegenen die niet willen werken de schijn niet langer zullen ophouden en voor de anderen verdwijnt de werkloosheidsval. “Search unemployment” zal verlagen, als de extra belasting om een basisinkomen te financieren ten minste niet excessief hoog is. Keynesiaanse werkloosheid zal

dalen als het basisinkomen voldoende hoog is en zo de geaggregeerde vraag opkrikt. Klassieke werkloosheid tenslotte zal in een economie met sterke vakbonden ook afnemen, omdat het basisinkomen de positie van vakbonden bij collectieve onderhandelingen aantast en dus een matigend effect op de lonen zal hebben.

Een kort onderzoek van de Belgische arbeidsmarkt toont aan dat arbeid in België een heterogeen karakter heeft en dat de vakbonden zeer sterk staan. Empirisch onderzoek naar de invoering van een basisinkomen blijkt zeer moeilijk te zijn. Experimenten zijn zo goed als onmogelijk en de resultaten die elders geboekt zijn, hebben te kampen met problemen qua methodologie of vergelijkbaarheid. Een bruikbaar econometrisch model voor de Belgische arbeidsmarkt werd niet teruggevonden en ook enquêtes zijn zeer zeldzaam. Voor Nederland zijn wel enkele simulaties beschikbaar. Die bevestigen de effecten die op basis van de theorie te verwachten waren. Om in de Belgische economie een basisinkomen in te voeren zou een vlaktaks op alle huishoudinkomen gehanteerd moeten worden die varieert tussen 41 en 60 procent, als geen rekening gehouden wordt met gedragseffecten. Om een niveau te bereiken dat rond de 500 euro per maand ligt, betekent dat een toename van de belastingdruk met ongeveer 5 procent. Deze toegenomen belastingdruk vertaalt zich, samen met het gestegen niet-arbeidsinkomen in een daling van het arbeidsaanbod van vrouwen. Deze daling zou vooral in het segment van de hoger opgeleiden moeilijk opgevangen kunnen worden door een verhoging van het arbeidsaanbod van werklozen. Uit een korte analyse van de werkloosheidscijfers voor België blijkt dat alle aangehaalde soorten werkloosheid voorkomen op de Belgische arbeidsmarkt. Door de invoering van een basisinkomen zou de werkloosheid in België sterk kunnen afnemen.

Literatuurlijst

Ackerman, B., Alstott, A. (1999), "The Stakeholder Society", New Haven, Yale University Press.

Anderson, J. (2002) "The Alaska Permanent Fund: Politics and Trust", *Public Budgeting and Finance*, summer 2002, blz.57-68

Atkinson, A. B. (1995), "Public Economics in Action. The Basic Income/ Flat Tax Proposal", Oxford, Oxford University Press.

Block, F., Somers, M. (2004), "In the Shadow of Speenhamland: Social Policy and the Old Poor Law", in: Lewis, M. A., Pressman, S. & Widerquist K. (2005), "The Ethics and Economics of the Basic Income Guarantee", Aldershot, Ashgate, 334blz.

Cahuc, P. & Zylberberg, A. (2004), "Labor Economics", Cambridge, Massachusetts, The MIT Press, 844 blz.

De Beer, P. (1995), "Sociaal-economische mythen en het draagvlak voor een basisinkomen", in: Pels, D., Van Der Veen, R.J. (1995), "Het basisinkomen. Sluitstuk van de verzorgingsstaat?", Amsterdam, Van Genneep, blz.79-123

de Mooij, R. A. (2007), "Reinventing the Dutch tax-benefit system; exploring the frontier of the equity-efficiency trade-off." Centraal Plan Bureau, online beschikbaar op: <http://www.cpb.nl/nl/pub/onderwerpen/02/cpbreeksen.html>

de Jager, N.E.M. (1994) "Basisinkomen: de utopie gekwantificeerd", *Economisch Statistische Berichten*, 1994: 79: 3960, blz. 416-419

Ecodata, FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie (2008) "*Ecodata, werkzoekenden*", geraadpleegd op 15 mei 2008 uit: <http://ecodata.mineco.fgov.be/mdn/werkzoekendenS2.jsp>

FOD Budget en beheerscontrole, (2008) “*Cijfers, sociale zekerheid*”, geraadpleegd op 15 mei 2008 uit:

http://www.begroting.be/portal/page?_pageid=158,152275,158_152277&_dad=portal&_schema=PORTAL

FOD Economie - Algemene Directie Statistiek, (2008) “*Enquête naar de structuur en de verdeling van de lonen*”, geraadpleegd op 15 mei 2008 uit:

http://www.statbel.fgov.be/figures/d321_nl.asp#5bis

FOD Economie - Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Dienst Demografie, (2008), “*Bevolking per geslacht en per leeftijdsgroep - België (2000-2007)*”, geraadpleegd op 15 mei 2008 uit: http://www.statbel.fgov.be/figures/d21_nl.asp

FOD Economie - Afdeling Statistiek, (2008) “*Enquête naar de arbeidskrachten*”, geraadpleegd op 15 mei 2008 uit: http://www.statbel.fgov.be/figures/d31_nl.asp#3

Gielen, G. (2000), “Het basisinkomen: zin of onzin?”, *Sociaal: welzijnsmagazine*, jg.22/1, blz. 8-10

Groot, L. (2000), “Basisinkomen als alternatief”, *Sociaal Bestek*, 2000: 62: 3, blz. 17-21

Groot, L. (2004), “Basic Income, Unemployment and Compensatory Justice”, Dordrecht, Kluwer Academic Publishers, 142blz.

Harvey, P., L. (2006) "The Relative Cost of a Universal Basic Income and a Negative Income Tax", *Basic Income Studies*: Vol. 1 : No. 2, Article 6.

Howard, M., W. (2005) “Basic Income, Liberal Neutrality, Socialism and Work”, *Review of Social Economy*, 2005:63:4: blz.613-631.

International Labour Organisation (ILO), (2008), “*Laborsta*”, geraadpleegd op 25 april 2008 uit: <http://laborsta.ilo.org/>

Joyeux C., Hendrickx K., Masure L., Stockman P. (2003), "Een nieuw macro-econometrisch arbeidsmarktmodel: schatting, basissimulatie en arbeidsmarktbeleidsimulaties", Federaal Planbureau, Working Paper 13-03.

Késenne, S. (1990) "Basic Income and Female Labour Supply: an Empirical Analysis", *Cahiers Economiques de Bruxelles*, 1990: n° 125, blz. 81-92.

Késenne, S. (1991), "Basic Income as an Unemployment Policy", in: De Neubourg, C. (1991), "The art of full employment", Elsevier Science Publishers.

Késenne, S. (1993), "The unemployment impact of a basic income", Antwerpen, Studiecentrum voor Economisch en Sociaal Onderzoek.

Késenne, S., Schatteman, T. & Van Trier, W. (2000) "De arbeidsmarkteffecten van een basisinkomen: een theoretische analyse", *Belgisch Tijdschrift voor Sociale Zekerheid*, 2000/3, blz. 775-797.

Laurent, T. & L'Horty, Y. (2005), "Back to Work Incentives in a Dynamic Perspective: An Application to French Labor Markets", in: Lewis, M. A., Pressman, S. & Widerquist K. (2005), "The Ethics and Economics of the Basic Income Guarantee", Aldershot, Ashgate, blz. 198-211

Lewis, M. A., Pressman, S. & Widerquist K. (2005a), "The Ethics and Economics of the Basic Income Guarantee", Aldershot, Ashgate, 334blz.

Lewis, M. A., Pressman, S. & Widerquist K. (2005b), "The Basic Income Guarantee and Social Economics", *Review of Social Economy*, 2005: 63:4: blz. 587-594

Meeusen, W. & Willemé, P. (2002), "Macro-economische theorie: ingeleid en voortgezet", Diegem, Kluwer, blz.132-135 & blz. 234-237.

Nationale Bank van België, (2008), "*Belgostat Online*", geraadpleegd op 15 mei 2008 uit: <http://www.nbb.be/app/cal/N/BelgoHome.htm>

Nelissen, J. & Polk, S. (1996), “Basisinkomen: effecten op de arbeidsparticipatie en de inkomensverdeling”, *Tijdschrift voor Politieke Economie*, vol.18/4, blz.64-82

Nooteboom, B. (1986), “Basic income: a basis for small businesses”, Conference Paper, Louvain-la-Neuve.

OECD, 2008a, “*OECD.stat, beta version*”, geraadpleegd op 11 mei 2008 uit:
<http://stats.oecd.org/>

OECD, 2008b, “OECD Factbook 2008: Economic, Environmental and Social Statistics”, geraadpleegd op 19 mei 2008 uit:
<http://fiordiliji.sourceoecd.org/vl=678770/cl=59/nw=1/rpsv/factbook/>

Okun, A. M. (1975), “Equality and Efficiency: the big tradeoff”, Brookings Institution, Washington DC, 124blz.

Pels D., Van Der Veen, R.J. (1995), “Het basisinkomen. Sluitstuk van de verzorgingsstaat?”, Amsterdam, Van Gennep, 250blz.

Pressman, S. (2005), “Income Guarantees and the Equity-Efficiency Tradeoff” in: Lewis, M. A., Pressman, S. & Widerquist K. (2005), “The Ethics and Economics of the Basic Income Guarantee”, Aldershot, Ashgate, blz. 163-182

Rigaux, M. (2005), “The essence of social dialogue in Belgium a primary legal survey” in: Vloeberghs, D. (2005) “Human Resource Management en Arbeidsrecht: Documentatie bij het luik Arbeidsrecht”, Antwerpen, Universitas.

Rijksdienst Voor Arbeidsvoorziening (2008a), “Infoblad - werknemers Hoeveel bedraagt uw uitkering na een tewerkstelling?”, geraadpleegd op 20 januari 2008 uit:
http://www.rva.fgov.be/frames/frameset.aspx?Path=D_opdracht_VW/&Items=1&Language=NL

Rijksdienst Voor Arbeidsvoorziening (2008b), “Infoblad – werknemers: Hoeveel bedraagt uw uitkering na studies?” geraadpleegd op 20 januari 2008 uit:

http://www.rva.fgov.be/frames/frameset.aspx?Path=D_opdracht_VW/&Items=1&Language=NL

Romer, D. (1996), “Advanced Macroeconomics”, New York, McGraw-Hill, blz.441-450.

Samson, M. e.a. (2001), “The Fiscal Impact of a Basic Income Grant in South Africa”, Cape Town, Economic Policy Review Institute, 24 blz.

Samson, M. e.a. (2002), “Research Review on Social Security Reform and the Basic Income Grant for South Africa”, Cape Town, Economic Policy Review Institute, 43 blz.

Sapsford, D. & Tzannatos, Z., (1993), “The Economics of the Labor Market”, London, The Macmillan Press Ltd., 420 blz.

Vandaele, K. (2002), “Een schatting van de syndicalisatiegraad in België, 1990-2000”, Gent, intern werkdocument Universiteit Gent.

Van der Linden, B. (1997), “Basic Income and Unemployment in a Unionized Economy”, Discussion Paper, Louvain-la-Neuve, IRES Université Catholique de Louvain, 24blz.

Van der Linden, B. (1998), “Fighting Unemployment without worsening poverty: Basic Income Versus Reductions of Social Contributions”, Discussion Paper, Louvain-la-Neuve, IRES Université Catholique de Louvain, 29blz.

Van der Linden, B. (1999), “Is Basic Income a Cure for Unemployment in Unionized Economies? A General Equilibrium Analysis”, Louvain-la-Neuve, Claire Hoover d’Ethique Economique et Sociale, 19blz.

Van Parijs, P. (1992), “Arguing for Basic Income, Ethical Foundations for a Radical Reform”, Londen, Verso, 248 blz.

Van Parijs, P. (1996), “Solidariteit voor de 21e eeuw”, Leuven, Garant, 123 blz.

Van Parijs, P. (2000), "Basic Income: a Simple and Powerful Idea for the 21st Century", Basic Income European Network, 30blz.

Van Parijs, P. (2004), "A Basic Income for All: A brief Defence. To Secure Real Freedom Grant Everyone a Subsistence Income", in: Groot, L. (2004), "Basic Income, Unemployment and Compensatory Justice", Dordrecht, Kluwer Academic Publishers, blz. 11-24

Van Soest, A, Woittiez, I. & Kapteyn, A. (1990), "Labor Supply, Income Taxes, and Hours Restrictions in the Netherlands", *Journal of Human Resources*, 15, blz. 517-558.

Van Steenbergen, J. (1998), "Maak er werk van!", Brugge, Die Keure, 91 blz.

Van Steenbergen, J. (2005), "De Sociale Zekerheid en de Actieve welvaartstaat", in: Vloeberghs, D. (2005) "Human Resource Management en Arbeidsrecht: Documentatie bij het luik Arbeidsrecht", Antwerpen, Universitas.

Van Trier, W. (1995), "Every one a King", Leuven, KUL Faculteit Sociale Wetenschappen, 501 blz.

Vanderborght, Y. (2006), "Why Trade Unions Oppose Basic Income," *Basic Income Studies*: Vol. 1 : No. 1, Article 5.

Walter, T. (1989), "Basic Income, freedom from poverty, freedom to work", London, Marion Boyars Publishers Ltd., 175 blz.

Appendix 1: modelspecificaties van theoretische modellen uit hoofdstuk 4

1. Model sectie 4.2.1

functie	Vorm
Marktproductie	$q = l^{0,5}$
Huishoudproductie	$f = h^{0,5}$
Nutsfunctie	$U = f + q$
Arbeidsvraag	$w = 0,5 \cdot l^{-0,5}$
Arbidsaanbod UB	$w = (ub + 0,5 \cdot h^{-0,5}) / (1-t)$
Arbidsaanbod BI	$w = (0,5 \cdot h^{-0,5}) / (1-t^*)$
Overheid UB	$t = (ub \cdot h) / (w \cdot l)$
Overheid BI	$t^* = bi / (w \cdot l)$

2. Model sectie 4.2.3

functie	vorm onder ub	vorm onder bi
Productiefunctie	$q(L_e) = L_e^a$	$q(L_e) = L_e^a$
Huishoudproductie	$f(h) = h^c$	$f(h) = h^c$
Klassieke arbeidsvraag	$L_d = ((f^0 + ub)/a)^{1/(a-1)}$	$L_d = ((f^0 + t)/a)^{1/(a-1)}$
Keynesiaanse Arbeidsvraag	$L_{dk} = q^{1/a}$	$L_{dk} = q^{1/a}$
Arbidsaanbod	$L_s = L_p - ((w_{net} - ub)/c)^{1/(c-1)}$	$L_s = L_p - ((w_{net} - t)/c)^{1/(c-1)}$
Tewerkstelling	$L_e = \text{Min}(L_s, L_d, L_{dk})$	$L_e = \text{Min}(L_s, L_d, L_{dk})$
Keynesiaanse werkloosheid	$L_{uk} = L_d - L_{dk}$	$L_{uk} = L_d - L_{dk}$
Klassieke werkloosheid	$L_{uc} = L_s - L_d$	$L_{uc} = L_s - L_d$
Hard-core werkloosheid	$L_{uhc} = L_f - L_s$	$L_{uhc} = L_f - L_s$
Totale werkloosheid	$L_u = L_{uk} + L_{uc} + L_{uhc}$	$L_u = L_{uk} + L_{uc} + L_{uhc}$

Loonvoet	$w = (a+1)*(f^{\circ}+ub)/2a$	$w = (a+1)*(f^{\circ}+t)/2a$
Nettoloon	$w_{net} = w - ubLu/Le$	$w_{net} = w - ubLu/Le$
Goederenaanbod	$q_s = Ld^a$	$q_s = Ld^a$
Goederenvraag	$q_d = y + w_{net}*L_s + ub*(L_f-L_s)$	$q_d = b_i L_p + y + (w_{net}-t)L_e$
Productie	$q = \text{Min}(q_s, q_d)$	$q = \text{Min}(q_s, q_d)$
Winst	$\pi = q - wLe$	$\pi = q - wLe$
Overheidsbudget	$Le t = b_i L_p - ub Lu$	$Le t = b_i L_p - ub Lu$
waarden	$a = 1/2$ $c = 1/3$	$a = 1/2$ $c = 1/3$